

ΠΑΝΔΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ, Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ, κλπ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1860 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1861.

ΑΘΗΝΗΣ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Σ. ΠΑΥΛΙΔΟΥ.

1861.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ

ΕΝ ΤΩ ΙΑ' ΤΟΜΩ ΤΗΣ ΠΑΝΩΡΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΠΙΝΑΞ ΚΑΘ' ἜΛΗΝ.

Α'. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

- Ἐκρηγῆτες μετὰ τὴν ἐπανάκτησιν Κωνσταντινουπόλ. Φυλ. 244, σελ. 1. 243, σ. 55. 244, σ. 73.
Περὶ Παλαιολόγων, 241, σ. 23.
Δημ. Ἀρλιώτης. 242, σ. 45.
Φοβέρτος Ἐμμετ. 244, σ. 93. 246, σ. 143. 247, σ. 173. 248, σ. 199. 249, σ. 223. 250, σ. 245. 252, σ. 285. 253, σ. 316. 255, σ. 366. 256, σ. 389. 287, σ. 408.
Ἡ νῆσος Ἄνδρος. 245, σ. 103. 246, σ. 130. 247, σ. 153. 248, σ. 184. 249, σ. 201. 250, σ. 225. 251, σ. 270. 257, σ. 416.
Ἡώρα δ' Ἰστρία. 244, σ. 113.
Μαν. Νικουσίας. 246, σ. 121. 247, σ. 145. 248 σ. 177. 254, σ. 321.
Ἀπόσπ. ὑπομνημ. ἀνεκδ. 249, σ. 209.
Αἱ δύο ἐπαναστ. Συκελίας. αὐτ. σ. 214. 250, σ. 239.
Νεωτέρα ἱστορία. 249, σ. 221.
Κύρ. Βούλγαρης. 250, σ. 244.
Ἄνδρ. Μουστοξείδης. 251, σ. 249.
Ἐπιθεώρησις Παλαιστ. καὶ Συρίας. Αὐτ. σ. 264.
Συριακά. 254, σ. 337. 255, σ. 365. 256, σ. 378.
Αἱ γυναῖκες ἐν τῇ Δύσει. 255, σ. 345. 261, σ. 509. 263, σ. 585.
Ἀμητήριος Γαλανός. 257, σ. 414.
Ἀνδρέας Μεταξάς. 258, σ. 435. 259, σ. 441.
Συνταγματάρχης Λήκιος. 256, σ. 445.
Ἰππόται ἐν Ῥόδῳ. 260 σ. 492.
Ἱστορικά ἀπομνημονεύματα Μελετίου Πατριάρχου. 263, σ. 572.

Β'. ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

- Ἐγχειρίδ. Γερμ. ποινικοῦ δικαίου. Φυλλάδ. 241 σελ. 22.
Ποιητικὸς ἀγών. 242, σ. 25. 243, σ. 49.
Δοκίμ. περὶ τῆς ἑλ. ἐπανατάξεως ὑπὸ Φιλίππου. 242, σ. 40. 257, σ. 412. 258, σ. 437.

- Ἰων. Ζημπελίου τραγωδία. 245, σ. 417.
Γεροστάθης. Αὐτ.
Τίς ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου. βίου. Αὐτ.
Ἑλλήν. ἱστορία Παπαρρηγοπούλου. 254, σ. 260. 261, σ. 522.
Ἀπομνημονεύματα Γουζώτου. 252, σ. 293.
Βίος Γρηγορίου Εἰρηνοπόλεως. 253, σ. 318.
Περὶ γλώσσης. 255, σ. 349. 256, σ. 369.
Βυζαντινὰ Μελέται Ζημπελίου. 256, σ. 384.
Εἰσηγήσεις εἰς Ὅμηρον. 257, σ. 393. 258, σ. 417.
Προσφορά εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπ. 257, σ. 402.
Ἑλλήν. χειρόγραφα. Αὐτ. σ. 407. 264, σ. 607.
Ἄλληλεθελὲς δικαίον Διομ. Κυριακοῦ. 259, σ. 454.
Τὰ τῶν ἐθνῶν νόμιμα Ν. Σαριπολου. Αὐτ. καὶ 260, σ. 487.
Γεν. ἀρχαὶ τοῦ ἐμπορίου ὑπὸ Ναύτου. 260, σ. 482.
Δράματα Ἀ. Ῥ. Ῥαγκαβῆ. 245, σ. 420. 261, σ. 522.
Αἰνεῖαις Ἰωάν. Ῥ. Ῥαγκαβῆ. 261, σ. 522.
Θεωρία τῆς ἀφαιρέσεως. 262, σ. 529. 264, σ. 616.
Οἱ Κυψελίδαι ὑπὸ Δ. Βερναρδάκη. Αὐτ. σ. 530, καὶ 263, σ. 532.
Λεξιγραφία Ἑλληναλβανική. 262, σ. 557.
Θεωρία τῆς συζεύξεως. 263, σ. 561.
Πολιτ. κατάστ. Ἐπτανήσου, ὑπὸ Ε. Λούντζη. 263, σ. 576.
Ἱστορία τῶν Ἰονίων νήσων ἐπὶ τῶν Γάλλων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ. Αὐτ.

Γ'. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ.

- Πρόδρομοι γιγάντων ἐν Δελφῶν. Φυλ. 245, σελ. 97.
Ἐλευσίνιον ἀνάγλυφον. 257, σ. 462.
Περὶ Περθενώου. 248, σ. 198.
Οἰκόσημον Μεταξά. Αὐτ. σ. 200. 258, σ. 435.
Οἰκόσημον Λορεδάνου καὶ Πραντούνα. 250, σ. 424.
Ἀνεκδ. ἐπιγραφή Ψαμμιτίγνου Β'. 251, σ. 256.
Δρυϊδικὰ μνημεῖα. Αὐτ. σ. 258.

Κελωνός ἐν Τρωάδι. 252, σ. 274,
 Αρχαιολογικά Κοπενάγης. Αὐτ. σ. 284.
 Αρχαιολογικά Κερκλληίας. 257, σ. 413.
 Περί οἰκοσῆμων. 258. σ. 429.
 Αρχαιολογικά Ἀμοργού. Αὐτ. σ. 431.
 Μωσείλαμα καὶ Μωάμεθ. 261, σ. 497.
 Ἐπιγραφαὶ φιλοκρινούμεναι. 264, σ. 593.

Δ'. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

Ἐμπροσὶ παρὰ Ῥωμαίους. Φυλλάδ. 241, σελ. 12.
 244 σ. 96.
 Ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ συγγράμματα Ἑλλάδ.
 241 σ. 24.
 Πληθυσμὸς γῆς. Αὐτ.
 Ἀποβιώσεις. 242, σ. 48.
 Ὀρη. 247, σ. 175.
 Ἀρσενικὸν Παρθενωγωγείον. 248, σ. 194. 262,
 σ. 560.
 Φιλιππούπολις. 249, σ. 248. 259, σ. 447. 260,
 σ. 470.
 Γαλατσίου ἐκπαιδευτήριον. 252, σ. 289.
 Πληθυσμὸς Θήρας. Αὐτ. σ. 296.
 Ὀρυκτὰ Θήρας. Αὐτ.
 Καταστῆμ. φιλανθρ. Αὐστρίας. 253, σ. 319.
 Ἀμερικῆς Ἐφημερίδες. Αὐτ. σ. 320.
 Οἰκοτροφείον Ν. Πετρῆ. Αὐτ.
 Φιλαλόγων Συνέλ. ἐν Βρουνοβίγῳ 257. σ. 404.
 Πιστήρια τοῦ Times. Αὐτ. 415.
 Συγκρότησις συνεδρίων ἐπιστημονικῶν. 258, σ. 438.
 Ὁδηγία πρὸς τοὺς φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστ. 260,
 σ. 484.
 Διαζυγία ἐν Γαλλίᾳ. Αὐτ. 496.
 Ὄθωνιον Πανεπιστήμιον. 261, σ. 504.
 Πτωχοὶ ἐν Λονδίῳ 264, σ. 615.
 Δουλῶν ἀπελευθερώσεις. Αὐτ. σ. 616.
 Ἄριστ. ἔργα. Αὐτ.

Ε'. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΑ.

Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν. Φυλλάδ. 242, σελ. 45.
 Περί καλοῦ. 253, σ. 297.
 Βραχίων ἐπισκευατος. 256, σ. 387.
 Παρατηρήσεις ψυχικῶν νοσημάτων. 260, σ. 455.
 Μνημεῖον Λενορμάν. 260, σ. 491.
 Αἰώρως Μαχμουδιέ. 263, σ. 583.

ΣΤ'. ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΗΘΩΝ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ.

Ἀνακάλυψις τόπων ἀγνώστων. Φυλλάδ. 241, σελ.
 17. 244, σ. 91. 246, σ. 141.
 Ἀπὸ Νεοδωράκου εἰς Ν. Αὐρηλίαν. 250, σ. 233.
 251, σ. 252.
 Ὀδοιπορικά. 252, σ. 274. 253, σ. 306. 254, σ. 325.
 Πυγμαχία ἐν Ἀγγλίᾳ. 254, σ. 335.
 Ταξιδίον εἰς Ἰζβάν. 256, σ. 382.
 Φλωρεντία. 258, σ. 438.
 Νεωτέρη Ἑλλάς. 260, σ. 489.

Περί τῆς ἐν Συρίᾳ Χαουράν. 262, σ. 581.
 Ποινὴ ἐν Κίνα. Αὐτ. σ. 560.
 Δίκη ἐν Συρίᾳ 263, σ. 589.
 Ἐπιστολὴ ἐκ Βαγδάτιου. Αὐτ. 591.
 Κινεζικὸς γάμος. 264, σ. 603.
 Ἀποδημαίαι Ι. Φραγκλίνου. Αὐτ. σ. 609.

Ζ'. ΠΟΙΗΣΙΣ.

Καρλόφ Λενορμάν. Φυλλάδ. 145, σελ. 118.
 Ὁ ἀνθοπώλης. 250, σ. 242.
 Ψωμοζήτησις στρατιώτης. 257, σ. 406.
 Ἡ χαρά. 259, σ. 457.
 Ὁδὴ Κ. Ἀβδ-ἐλ-Καδέρ. Αὐτ. σ. 163.
 Ἄφροντισία. 263, σ. 592.
 Οὐγγρικὸν ἄσμα. 264, σ. 614.

Η'. ΖΩΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Γιγαντώδης σαλαμάνδρα. Φυλλάδ. 253, σελ. 319.
 Πυραμὶς ὄψεων. 255, σ. 362.
 Λευκοκέφαλοι ἀετοί. Αὐτ. σ. 363.
 Προκατακλυσματὶς ζῶα. 258, σ. 440.
 Γαλῆ. 261, σ. 532.
 Κίνησις τῆς γῆς. 257, σ. 411.
 Φυσικοὶ χαρακτῆρες Ἑλλήνων. Αὐτ. σ. 410.
 Περί εἰδαμάντων. 262, σ. 556.
 Ζῶα θαλάσσια. 263, σ. 581.

Θ'. ΒΟΤΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΚΑ.

Φλοιὸς Κίνας. Φυλλάδ. 247, σελ. 175.
 Ouvranda fenestralis. 254, σ. 269.
 Adansoma digitata. 256, σ. 388.
 Bombax. Αὐτ.
 Περσικὰ χαμαίμηλα. 267, σ. 412.
 Δένδρα κηροφόρα. 260, σ. 496.
 Φυτὰ καὶ ζῶα θαλάσσια. 263, σ. 581.

Ι'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑΙ.

Ἐμπόρου θυγάτηρ. Φυλ. 244, σελ. 19. 242, σ. 34.
 Θεοδ. Φραντζῆ ἀπὸ 241 μέχρι 259 φυλλάδ.
 Ἰποχονδριακός. 243, σ. 69. 244, σ. 84.
 Ἱστορία Ἰωάν. καὶ Μαρίας. Αὐτ. 89.
 Καρκίνος καὶ μονομαχία. 245, σ. 114. 246, σ.
 136.
 Διήγημα ὑπὸ Κ. Ῥάμφου. 247, σ. 166.
 Τὸ δῶρον. 248, σ. 190.
 Πτωχὸς καὶ πλούσιος 251, σ. 258.
 Ὁ πολιτικός. 252, σ. 290. 254, σ. 330. 255,
 σ. 357.
 Μανώλης. 257, σ. 399.
 Ἱστορία λειρίου. 258, σ. 426.
 Τὸ Στοίχημα. Αὐτ. 428.
 Ὁ πλαστογράφος. 259, σ. 457.
 Ἰζάν. 259, σ. 476. 261, σ. 514. 262, σ. 543.
 Ἐξομολόγησις μετὰ θάνατον. 263, σ. 566. 264, σ.

ΙΑ'. ΔΙΑΦΟΡΑ.

Ἱστορικὸν δικατήριον. φυλλά 242, σελ. 48.
 Ἱερολογία. Αὐτ.
 Γνωμικά. Αὐτ.
 Νεκρολογία Φαρμακίδου. 244, σ. 96.
 Διαγωγή πρὸς ὑποδεεστέρους. 245, σ. 120.
 Ἄμιλλα. Αὐτ.
 Νεκρολογία Μουστοζεΐδου. 250, σ. 248.
 Ὁμοιότης. 251, σ. 272.
 Φιλοξενία. Αὐτ.
 Ἀνέκδ. ἐπιστολὴ Καποδίστρια. 252, σ. 288.
 Περί βασιάνων. 253, σ. 313.

Εὐτιτος ἀπάντησις. Αὐτ. 320.
 Ἐκκλησιαστικὴ προεκτροπὴ Αὐτ.
 Ἐπιστολὴ Ἀβδ-ἐλ-Καδέρ. 259, σ. 464. 263,
 σ. 584.
 Νεκρολογία Ἀργυροπούλου. 259, σ. 464.
 Κρίσις σοφοῦ. 260, σ. 490.
 Ὑποσχέσεις. Αὐτ. 496.
 Δίκη περιέργου. Αὐτ.
 Ἐπιστολὴ Κοραῆ 261, σ. 524.
 Νεότης καὶ γῆρας. 262, σ. 555.
 Προσφορά Ἀ. Εὐμορφοπούλου. Αὐτ. σ. 558.
 Ἐκτρομα. Αὐτ. σ. 560.
 Συντάττει Πανδώρας. 264, σ. 616.

ΠΙΝΑΞ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ.

Α.

Ἀρλιώτης (Δημήτριος) Φυλλάδ. 242, σελ. 45.
 Ἄνδρος. 245, σ. 103. 246, σ. 130. 247, σ. 153.
 248, σ. 184. 249, σ. 201. 250, σ. 225. 251,
 σ. 270. 257, σ. 416.
 Ἄγων ποιητικὸς. 242, σ. 25. 243, σ. 49.
 Ἀφαίρεσις θεωρία. 262, σ. 529. 264, σ. 616.
 Ἀγνώστων τόπων ἀνακάλυψις 241, σ. 17. 246, σ.
 441.
 Ἀποβιώσεις. αὐτ. 242, σ. 48.
 Ἄμιλλα. 245, σ. 120.
 Ἀνθοπώλης 250, σ. 242.
 Αὐρηλία καὶ Νεοδωράκου, 250, σ. 233. 251, σ. 252.
 Αὐστρία καταστ. φιλανθρωπικὰ 253, σ. 319.
 Ἀμερικῆς Ἐφημερίδες. αὐτ. σ. 320.
 Ἀπάντησις εὐστοχοῦ. αὐτ.
 Ἄγγλων πυγμαχία. 254, σ. 335.
 Ἄετός λευκοκέφαλος 255, σ. 363.
 Adansoma digitata. 256, σ. 388.
 Ἀμοργού ἀρχαιολογικά 257, σ. 431.
 Ἀβδ-ἐλ-Καδέρ ἐπιστολαί. 259, σ. 463. 263, σ.
 584.
 Ἀργυροπούλου (Π.) νεκρολογία. αὐτ. 464.
 Ἀδάμαντες. 262, σ. 556.
 Ἄφροντισία. 263, σ. 592.

Β.

Βούλγαρης (Εὐγένιος). Φυλλάδ. 250, σελ. 244.
 Βιβλίον προσφορά. 257, σ. 402. 262, σ. 559.
 Βερναρδάκη (Δ) Κυψελίδαί. 262, σ. 539. 263, σ.
 592.
 Βάσανοι. 253, σ. 313.
 Βραχίων ἐπισκευατος 256, σ. 387.
 Bombax Pentandrium. αὐτ. 388.
 Βρουνοβίγῳ φιλολογ. συνέλευσις. 257, σ. 404.
 Βαγδάτιον. 263, σ. 591.

Γ.

Γαλανός (Δημήτριος). Φυλλάδ. 257, σελ. 414.
 Γλώσσης πέρι. 255, σ. 349. 256, σ. 369.
 Γυζώτου ἀπομνημον. 252, σ. 293.
 Γρηγορίου Εἰρηνοπόλεως βίος. 253, σ. 318.
 Γῆς πληθυσμὸς. 241, σ. 24.
 Γνωμικά. 242, σ. 48.
 Γιγάντων πρόδρομοι. 245, σ. 97.
 Γαλατσίου ἐκπαιδευτήριον. 252, σ. 289.
 Γῆς κίνησις. 257, σ. 411.
 Γαλῆ. 261, σ. 523.
 Γάμος κινεζικὸς. 264, σ. 603.

Δ.

Δώρα δ' Ἰστρία. Φυλλάδ. 244, σελ. 113.
 Δύσεως γυναίκες. 255, σ. 345. 261, σ. 509. 263,
 σ. 585.
 Δικαστήριον Ἱστορικόν. 242, σ. 48.
 Διαγωγή πρὸς ὑποδεεστέρους. 245, σ. 120.
 Δῶρον. 248, σ. 190.
 Δρυϊδῶν μνημεῖα. 251, σ. 258.
 Διαζυγίον. 260, σ. 496.
 Δένδρον κηροφόρον. αὐτ.
 Δίκη περιέργου. αὐτ.
 Δίκη ἐν Συρίᾳ. 263, σ. 589.

Ε.

Ἐμμετ (Ροβέτος). Φυλλάδ. 244, σελ. 93. 246,
 σ. 143. 247, σ. 173. 248, σ. 199. 249, σ.
 223. 250, σ. 245. 252, σ. 285. 253, σ. 316.
 255, σ. 366. 256, σ. 389. 257, σ. 408.
 Εἰσαγωγή εἰς τὴν μελέτην Ὁμήρου. 257, σ. 393.
 258, σ. 417.
 Ἐμπόρου θυγάτηρ. 244, σ. 19. 242, σ. 34.
 Ἑλληνικαὶ Ἐφημερίδες. 241, σ. 24.
 Ἑλευσίνια ἀνάγνωστα. 247, σ. 145.
 Ἐγκράτεια. 253, σ. 319.

Ἐκκλησιαστικὴ παρεκτροπή. αὐτ.
Ἑλλήνων φυσικ. χαρακτήρες. 257, σ. 410.
Ἑλλὰς νεωτέρα 260, σ. 489.
Ἐκτρωμα. 262, σ. 560.
Ἐταιρία φιλελευθερευτικῆ. αὐτ.
Ἐξομολόγησις μετὰ θάνατον 263, σ. 566. 264.
σ. 600.
Ἐπιγραφαὶ φιλοκρινόμεναι. 264, σ. 593.
Ἔργα δημόσια. Αὐτ. σ. 616.

Z.

Ζαμπελλοῦ (Ἰων) Τραγωδίαι. Φυλλάδ. 245, σ. 417.
Ζαμπελλοῦ (Σπ.) Βυζαντιναὶ μελέται. 256, σ. 384.
Ζῶα προκατακλυσμαῖα, 256, σ. 388.

Θ.

Θήρας ὀρυκτὰ λουτρά. Φυλλάδ. 252, σελ. 296.
Θήρας πληθυσμός. αὐτ.

I.

Ἱστορ. νεωτέρα. Φυλλάδ. 249, σελ. 221.
Ἰάβης ταξιδιον. 256, σ. 382.
Ἰβάν. 260, σ. 477. 261, σ. 514. 262, σ. 243.

K.

Κρήτες μετὰ τὴν ἐτανάκτικὴν Κωνσταντινουπό-
λεως. Φυλλάδ. 241, σελ. 243, 242 σ. 55.
244, σ. 73.
Καρατζά (Ἄριστ.) ποινικὸν δίκαιον Γερμανικ. 241.
σ. 22.
Κυριακοῦ (Διομ.) ἀλληλεθὺς δίκαιον. 259, σ. 454.
Καραίνος καὶ μονομαχία 245, σ. 114. 266, σ. 136.
Κολωνός Τρωικός. 252, σ. 273.
Κοπενάγης ἔταιρία. αὐτ. σ. 284.
Καποδίστρια (Ἰω.) ἐπιστολή. αὐτ. 288.
Καλοῦ (περὶ). 253, σ. 297.
Κεφαλληνίας ἀρχαιολογικά. 257, σ. 413.
Κρίσις σοφοῦ. 260, σ. 490.
Κοραῖ ἐπιστολῆ. 261, σ. 525.

Λ.

Λήμιος. Φυλλάδ. 259, σ. 445.
Λεξιγραφία ἑλληνοαλβανική. 262, σ. 557.
Λούντζη (Ἑρμ.) πολιτ. κατάστασις Ἑπτανήσου. 263.
σ. 576.
Λούντζη (Ἑρμ.) Ἴονιοι νῆσοι ἐπὶ Γάλλων. αὐτ.
Λενορμάν. (Κ.) 245, σ. 418. 260, σ. 491.
Λορεδάνου οἰκότημον. 250, σ. 248.
Λαϊκῆ ἱστορία, 258, σ. 426.

M.

Μουστοξείδης (Ἄνδρέας). Φυλλάδ. 250, σελ. 248.
251, σ. 249.
Μεταξᾶς (Ἄνδρέας) 248, σ. 200. 258, σ. 435.
259, σ. 444.
Μελετίου πατριάρχου ὑπόμνημα. 263, σ. 572.
Μετὰ (Λ) Γεροστάθης. 245, σ. 417.

Μανώλης. 257, σ. 399.
Μωσεΐλαμα καὶ Μωάμεθ. 264, σ. 497.
Μαχμουδιὲ διώρυξ. 263, σ. 583.

N.

Νικουσίας (Παναγιώτης) Φυλλάδ. 246, σελ. 424.
247, σ. 445. 248, σ. 477. 249, σ. 324.
Ναύτου ἐμπορίας γεν. ἀρχαί. 260, σ. 483.
Νεοβόρσκον καὶ Αὐρηλία, 250, σ. 233. 254, σ. 262.
Νοσήματα ψυχικά, 260, σ. 465.
Νεότης καὶ γῆρας. 262, σ. 555.

O.

Ουνρανδα fenestralis. Φυλλάδ. 254, σ. 269.
Ὀμοιότης. αὐτ. σ. 272.
Ὀδοιπορικά. 252, σ. 277. 253, σ. 306. 254, σ. 325.
Ὀικίων μετατόπισις 252, σ. 296.
Ὀρεων πυρκαϊαί. 255, σ. 362.
Ὀικοσήμερον (περὶ). 258, σ. 429.
Ὀδηγία φριτητῶν Πνευματ. 260, σ. 484.
Ὀυγγρικὸν ἄσμα. 265, σ. 616.

II.

Παλαιολόγοι. Φυλλάδ. 241, σελ. 23.
Παλαιστινίαις ἐπιθεώρησις. 254, σ. 264.
Παπαβήρυγοπέυλου (Κ.) Ἑλλήν. ἱστορία. 251, σ.
269. 261, σ. 522.
Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν. 242, σ. 45.
Περθεναγωγεῖον Ἀρσάκη. 248, σ. 194.
Περθεῶν. αὐτ. σ. 198.
Προκτινα οἰκότημον. 250, σ. 248.
Πτωχὸς καὶ πλούσιος 256, σ. 258.
Πολιτικὸν. 252, σ. 290. 253, σ. 330. 254, σ. 357.
Περὶ (Ν.) οἰκοτροφείον. 253, σ. 320.
Πικερμίου προκατακλυσμαῖα. 258, σ. 440.
Πλαστογράφος. 259, σ. 457.
Προύσης (Δημ.) 260, σ. 468.
Πνευματικῶν. 261, σ. 504.
Ποιητὴν ἐν Κίτῳ. 262, σ. 559.
Πτωχοὶ ἐν Λονδίῳ. 264, σ. 615.
Πανδώρας συντακταί. αὐτ. σ. 616.

P.

Ῥόδου ἱππότης. Φυλλάδ. 260, σ. 492.
Ῥαγκαθῆ (Α. Ῥ.) δράματ. 245, σ. 120. 264, σ. 522.
Ῥαγκαθῆ (Ἰακωβῶ) Αἰτίας. 261, σ. 522.
Ῥωμαίων ἐμπορία. 241, σ. 12. 244, σ. 6.
Ῥήμου (Κ) διήγημα. 247, σ. 167.
Ῥωσῶν δούλων ἀπελευθερωσις. 264, σ. 616.

Σ.

Σικελίας ἐπαναστάσεις. Φυλλάδ. 249, σελ. 214.
250, σ. 239.
Συρίας ἐπιθεώρησις. 251, σ. 264.
Συριακά. 254, σ. 337. 255, σ. 365. 256, σ. 378.
Σχριπόλου (Ν) τὰ τῶν ἐθνῶν νόμιμα. 259, σ.
454. 260, σ. 487.
Συζευξέως θεωρία. 263, σ. 564.

Σαλαμάνδρα γιγαντώδης. 253, σ. 319.
Στρατιώτης ψωμοζήτητης. 257, σ. 406.
Συνέδριον ἐπιστημονικόν. 258, σ. 438.

T.

Τετσίτη (Γ.) Τίς ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου. Φυλ-
λάδ. 245, σ. 417.
Times πιστήρια. 257, σ. 415.

Y.

Υπομνημάτων ἀνεκδ. ἀπόσπασμα. Φυλ. 249, σ.
209.
Υποχονδριακός. 243, σ. 68. 244, σ. 84.
Υποσχέσεις. 260, σ. 496.

Φ.

Φιλήμονος (Ἰωάν.) Ἑλλήν. Ἐπαναστάς. δοκίμιον.
Φυλλάδ. 242, σ. 40. 257, σ. 412. 258, σ.
437.
Φραγτζῆ Θεοδώρα. 244, σ. 259.

Φαρμακίδου (Θ) Νεκρολογία. 244, σ. 96.
Φιλιππούπολις. 249, σ. 218. 259, σ. 447. 262,
σ. 470.
Φιλοξενία. 254, σ. 272.
Φλωρεντία 257, σ. 438.
Φυτὰ καὶ ζῶα θαλάσσια. 263, σ. 582.
Φραγκλίνου ἀποδημίαι. 264, σ. 609.

X.

Χειρόγραφα Ἑλληνικά. φυλλάδ. 257, σ. 407. 264,
σ. 607.
Χαμαίμηλα περσικά. αὐτ. 412.
Χαρά. 259, σ. 457.
Χαουράν ἐν Συρίᾳ. 262, σ. 554.

Ψ.

Ψαμμητήχου Β' ἐπιγραφή. Φυλλάδ. 254, σελ. 242.

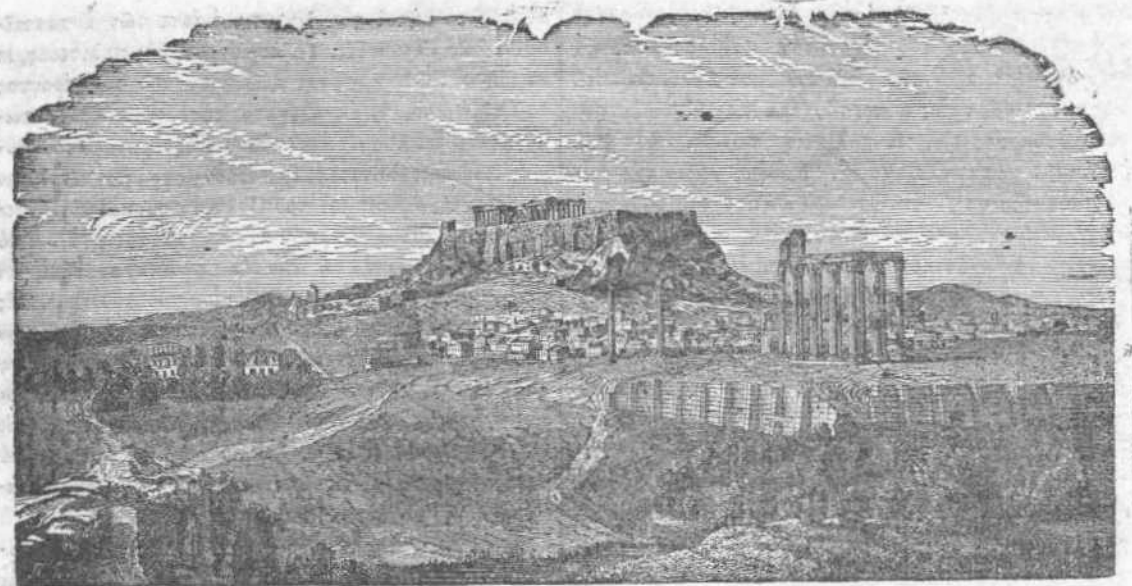
Ω.

Ὄρολόγιον. Φυλλάδ. 242, σελ. 42.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ.

—•••••

Φυλλίδ.	Σελίς.	Αντικείμενον.	Φυλλίδ.	Σελίς.	Αντικείμενον.
241.	47.	Θήρα ἐν Ἀφρικῇ.	253.	314.	Διαμελισμός καταδίκου.
	49.	Εἰκονοστάσιον »		318.	Ἀνθρώπινα ὀλοκαυτώματα.
242.	43.	Ὀμηρος.	254.	336.	Πυγμαχοὶ Ἄγγλοι.
	45.	Ἀρχαῖα Ἀγγεῖα.		»	»
243.	69.	Σωκράτης.	255.	363.	Πυραμίδες ὄψεων.
	71.	Σάτυρος.		365.	Ἄετός Λευκοκέφαλος.
244.	92.	Φωλεὰ Κουεζάλ.	256.	387.	Βροχίων ἐπίσειστος.
	»	Ἄρκτος θηρεύουσα.		389.	Προκατακλυσμαῖα ζῶα.
245.	100, 101, 102, 103.	Πρόδομ. Γυγάν.	257.	406.	Ψωμοζήτητες στρατιώτης.
	418.	Κ. Λενορμάν.		411.	Κίνησις τῆς γῆς.
246.	442.	Συνεδριον Ἰνδῶν.	258.	433.	Οἰκόστημ. Μεταξᾶ.
	»	Γέφυρα κληματίδων.		439.	Φλωρεντία.
247.	463.	Ἐλευσίνεια Μάρμαρα.	259.	443.	Ἄνδρ. Μεταξᾶς.
	466.	Κεφαλή Ποσειδῶνος.		458.	Ἡ χαρά.
248.	494.	Ἀρσάκης.	260.	489.	Βρύσις καὶ ὑδρευόμενοι.
	200.	Οἰκόσ. Μεταξᾶ.		492.	Μνημεῖον Λενορμάν.
249.	215.	Καθούρ.	261.	511.	Δώρα Ἰστρίας.
	217.	Γαριβάλδης.		524.	Γαλῆ.
250.	243.	Ἄνθη.	262.	552.	Προῦχων Σύρος.
	248.	Οἰκόσ. Λορεδάνου.		553.	Πατριάρχης Μαρωνιτῶν.
	»	Οἰκόσ. Πραντούνα.	263.	582.	Φυτὰ καὶ ζῶα θαλάσσια.
251.	252.	Ποτάμιον ἀτμόπλουγ.		583.	Διῶρυξ Μαχμουδιέ.
	257.	Ἱερογλυφικά.	264.	604.	Θέατρον κινεζικόν.
252.	275.	Κολωνός ἐν Τρωάδι.		605.	Γάμος ἐν Κίνα.
	276.	Διάφορα σχήματα.			

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, 1860.

ΤΟΜΟΣ ΙΑ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 241.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ.

—•••••

Α΄.

ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΚΤΗΣΗΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

(Συνέχ. "Ἰδε φυλλίδ. 138, 139 καὶ 140.)

Μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων περιπετειῶν, ἡ φορὰ τῶν ὁποίων συνιστᾷ τὸ δράμα τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐνετοκρατίας, δέον ἐνταῦθα, ὡς εἰς τόπον οἰκειότερον, νὰ διαδειξώμεν ἐν φαινόμενον σπουδαῖον, ἴσως τὸ πάντων σπουδαιότερον. Οἱ ἐκ διαλειμμάτων ἀποικίσαντες εἰς Κρήτην ἱππῶτα Ἴταλοι, οἱ ὁμῶσαντες πρὸς μὲν τὴν Δημοκρατίαν πίστιν καὶ ὑποταγὴν, κατὰ δὲ τῶν ἰθαγενῶν δυσπιστίαν ἀγρυπνόν, οὗτοι, τοῦ πατρῴου Ἀκτικοῦ δόγματος ἀποσιρτήσαντες, καὶ τὸ σύμβολον ἀσπασάμενοι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, μετεβλήθησαν εἰς Κρητάς. Τὸ φαινόμενον, ὅπερ ὀπωπὸν ἀναμνηστικαί μεταμορφώσεις τῆς χρυσαλλίδος, συμπληρώθη ἐντὸς χρόνου μικροῦ, εἰς τὸ δίχστημα περίπου ἡμισαίων ἑκατονταετηρίδος. Ἦ τίνα καὶ πόσα τὰ αἴτια, ἅτερ συντρέχουσιν εἰς τὴν ταχεῖαν αὐτῶν

καὶ πρᾶδοξον ταύτην μεταμόρφωσιν; Ἡ ἔρευνα καθίσταται χρήσιμος ἐπὶ τοῦ νῦν, καθόσον τ' ἀποτελέσματα αὐτῆς πρωτεύουσιν εἰς τὴν ἐλθεσιν τῶν συμβάντων, ἢν ἐτοιμαζόμεθα ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ νὰ σχεδιάσωμεν.

Ὅτι ὁ Ἰταλικὸς νοῦς οὐδέποτε ἤρισται ἐπὶ συστηματικῇ φιλοκερδείᾳ καὶ πραγματοκοπιᾷ, τοῦτο παρά πάντων ὁμολογούμενον. Ὡς οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἴταλοι, ἀντὶ τῶν δελεασμάτων τοῦ Ἑρμοῦ,

«*Ὅς ψυχὰς θρητῶν κατάγει ἐπὶ νεότερα γαίης,*» αἰρετωτέρων ἔκρινον τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν καὶ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' αἱ παράλοιο πολιτεῖαι τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου, ἡ Ἐνετία, ἡ Πίζα, ἡ Γενούα, ὁ Ἀγκῶν, ἡ Ἀμάλη, παριστῶσι κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἐξαιρέσειν, ἢν πιθανῶς ἤθελεν ἀποκρῆξει ὁ δαίμων τῆς πρεσβυτέρης Ῥώμης, ὁ στήλιτεύσας μεταπεριρρονήσει, τὸ φιλέμπορον ἦθος τῶν Καρχηδονίων. — Ἦ πῶς ἡ Ἐνετία συνεβίβασε τὴν ἀριστοκρατικὴν τήξεναν πρὸς τὸ κερύκειον; Γνωστόν, ὅτι τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα δὲν ἀπηγορεύθη τοῖς Πατρικίσις, ἢ κατὰ τὴν ΙΥ' ἑκατονταετηρίδα. Ἐρωτᾶς πῶς; ὅπως ἡ Ἀγγλία τῶν ἡμερῶν μας, θαλασσοδύς καὶ αὐτὴ δὲν ἠ Νύμφη τοῦ Ἀδρίου, στηρίζει τὸ κράτος τῆς ἐπὶ τοῦ ἀρχοντικοῦ προνομίου καὶ ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ. — Τίχα λοιπόν, ἡ ὄψις τῆς θλάσσης διαγεῖραι τοῦ πλοῦτου τὴν ἐπιθυμίαν! Βέβαιον τοῦλάχιστον, ὅτι πλοῦτος καὶ ἀριστοκρατία πολλάκις ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινωνίας συνεπολιτεύσαν.

Λαός, στερούμενος πλούτου, άλλην άριστοκρατίαν δέν έχει, παρά τήν εύώνητον και δουλοπρεπή των υπομίσθων, ή τήν άστατον και κτηνώδη του στρατού. Μάρτυρες ή πρεσβυτέρα και ή νέα Ρώμη επί αυτοκρατόρων. Η πολιτεία των Ένετών έχει ιδιαίτερα χαρακτηρισματα. Καθώς, χάριν τής μακροβιότητός της, εκείθεν μόν άπτεται του παλαιού κόσμου, έντεθεν δέ του νέου, ούτω παριστάνει και τό μοναδικόν έσως παράδειγμα πολιτεύματος, συνδυάζοντος τους άριστοκρατικούς τής αρχαιότητας θεσμούς προς τό κερδοσκοπόν και βιομηχανικόν πνεύμα των μετέπειτα αιώνων. Ρώμη συγχρόνως και Καρχηδών, Λονδίνον του Ιταλικού μεσαιώνος.

Είς εκ τής κράσεως ταύτης, ή βιολογία τής Ένετίας, εις πέν μέγα γεγονός Ανατολής και Δύσεως έμπλεγεμένη, καθίσταται κλίμαξ άπαραίτητος εις τήν ανάδρομον ζήτησιν των λόγων, όσοι παράγουσι τό άστατον και πολυμετάβολον εκείνο του μεσαιώνος. Εκεί εξόχως τό κέντρον τής έρεύνης, προς δ' *χρεϊ στήναι*. Ομολογήσας τόν διά πόνων και κινδύνων πολλών κτώμενον πλούτον ως μηχανήν πολιτικής ύπεροχής, εις δέ τήν συντήρησιν τοιούτου κτήματος επιστήσας τήν πᾶσαν επιμέλειαν, ό Ένετός άνεδείχθη συντηρικώτατος έν μέσω των περισπασμών, οίτινες συχνάκις ήπειλήσαν και αύτήν τήν ύπαρξιν τής πολιτείας του. Διακρίνεται κατά τοϋτο από παντός συγχρόνου. Ζήτησον αλλαχού τήν άφηρημένην θεωρίαν, τās ανακτερώσεις του αισθηματος, τās φιλοσοφικάς φροντίδας. Η Ένετία δέν φιλοσοφεί. Είναι ό ύπνος της βαρύς, όσον ό του κεκμηκότος εργάτου· άμα ως φέξη ή σήμερα αυγή, άρχεται πάλιν στερεώτυπος ή εργοδιωξίς τής χθός. Ελεύθερος ό Έλλην του Βυζαντίου να καταναλίσκη τόν βίον εις σχόλια γραμματικά, ή εις θεολογικάς αποδείξεις περί Έκπορεύσεως. Άγωνιστήριον του Ένετού δέν είναι ούτε ή Γραμματική, ούτε ή Θεολογία· διάκειται προς άμφοτέρα πάντως αδιάφορος. Ούτος, εις τās ένθουσιώδεις όρμάς, εις τās θρησκευτικάς φιλονεικίας, εις τήν άγονον λατρείαν του παρελθόντος αντικαθιστών τήν επικάρπωσιν του παρόντος και τούς υπολογισμούς τής πείρας, θηρεύει μάλλον τόν δι' έμπορίας και κατακτήσεως πλουτισμόν, ή τήν προσηλύτωσησιν τής θρησκομανίας, ή τήν διεργμήνευσιν χρησμών, ή του σπουδαστηρίου τās φαντασιοκοπήματα. *Doctrina post nummos*· ιδού τής ενεργείας του ό κανών.

Ούτως εις τό θετικώτερον ή Ένετία διαθεθεμένη, παραδειγματίζει εξαιρετικήν τινα στοικην άταραξίαν έν μέσω των καχλαζόντων παθών και τής πλεοναζούσης πίστωσης του μεσαιώνος. Μεταχειρίζεται μόν, και πολλάκις άσυνειδήτως, όσην δύναται βίαν ύλικήν κατά τής αυτονομίας, ή τής φιλευθέρως των υποδουλωθέντων τάσεως, σπανίως όμως προσφεύγει εις τήν καταδίωξιν των πεποιθήσεων, εις διώξεις θρησκευτικάς, εις τήν προσηλύτωσησιν. Κατά γνώμην της, άστέλλεται ό Πάπας λέγων έαυτόν αλάνηστον και άναμάρτητον· διό,

αί Βούλαι αύτου τυγχάνουσιν ένίοτε των άναστασιμών τής Γερουσίας. Τό συμφέρον τής πολιτείας, la *raison d'Etat*, κρίνεται άνώτερον του συμφέροντος του Παπικού, ή, ως έλέγετο τότε, του Χριστιανικού. Έντεθεν αι άνεξάντηλοι διενέξεις άναμέσον Ρώμης Ιερών και Ένετίας έμποροδημοκρατών έντεθεν οι συνεχείς άφορισμοί του Ούατικανού, και αι φλογεραί του Παύλου Σάρπου άντιπαρστάσεις (1). Υπό τοιαύτην περιωπήν ή Ένετία προδιαχαράσσει τόν δρόμον του Βικλέφου, του Ούσίου, του Δουθήρου. Είς τήν αύθεντίαν του ούρανού άντιτάσσει τήν επίγειον αύθεντίαν τής πολιτείας. 'Σπουδεί ή Ρώμη να κηρύξη έαυτήν κληρονόμον των κλειδών του Πέτρου εις τό δεσμείν και λύειν πέν άνθρώπινον; Η Ένετία θέλει άντισπεύσει να στηλογραφήσκη τής πρεσβυτέρας Ρώμης τό σύνθημα· *Ούτω βοόλομαι και διατάσσω, sic volo, sic jubeo!*

Ο ψυχρός, ό άτάραχος ούτος λόγος τής Δημοκρατίας έφρέλησεν ούκ όλίγον τό γένος μας. Χωρίς αύτου, τολμώμεν είπειν, ή Έλλάς ήτο πιθανώτατα κατεστραμμένη. 'Τί άλλο, ή ή άκαμπτος πολιτική φιλαυτία των Ένετών έσωσε και δόγμα, και γλώσσαν, και παραδόσεις των πατέρων μας από των Παπικών έπιβουλών, άπότου ή Κωνσταντινούπολις, έκλατινισθείσα, έγένετο κεντρικόν εργαστήριο μισελληνισμού; 'Αμφιβάλλεις, ότι οι Βυζαντινοί, προς τόν Πάπαν εύπειθέστατοι και ύποχειροί, όσον ούδεις των ύποδεστέρων κληρικών τής Δημοκρατίας, αύτοι τους όποιους αι Συλλογαί των Παπικών Έπιστολών καταδεικνύουσιν ύπερ πάντα λόγον θρησκομανείς, μισέλληνας, εις διωγμόν έπιρρέπεις, άμφιβάλλεις, ότι, μισαλλοδοξούντες, δέν ήθελον ενεργήσει προς εξόντωσιν παντός στοιχείου τής εθνότητός μας, ό,τι βραδυτέρον, και εις χρόνους έπιεικτέρους, εις τόν αιώνα του Δουθήρου, του Λέοντος Ι', του Καρόλου Ε', ενήργησαν μαινόμενοι οι 'Ισπανοί κατά των τρισαθλίων ιθαγενών του Νέου Κόσμου; Νομίζεις ότι περί τό ναυάγιον εκείνο τής αυτονομίας μας ήθελον ισχύσει, ως σπινίδες σωτηρίας, ή Νίκαια και ή Τραπεζούς, πολιχνια στερούμενα τής στερεάς εκείνης αύθεντίας των αιώνων, ής απέλεαυεν ή Νέα Ρώμη, άν κακή τύχη ό ύπατος τής Δημοκρατίας άρχων, ό πολυμήχανος Ερρίκος Δάνδολος είχεν έπιτρέψει προς τους Σταυροφόρους να ιδιοποιηθώσι τήν πνευματικήν και εκκλησιαστικήν τής Κωνσταντινουπόλεως κυβέρνησιν, προς τους ήμιθαρβάρους, λέγω, και κτηνώδεις τυχοδιώκτας αυτούς, ους ούκ άδίκως ώνόμασε *Σταυροθύρους* ή φωνή τής Ανατολής; Βέβαια, οι πατέρες μας, εκ του νυαγίου δυσανασχετήσαντες, συνήψαν τότε εις μίαν και τήν αύτήν κατάραν και Γάλλους και Ένετούς. Εχλεύασαν τās έρυθράς έμβάδας του Ιεράρχου, δι απέστειλεν ή Ένετία εις Κωνσταντινούπολιν, και απέπνευσαν

(1) « Semo Veneziani, e poi Cristiani », σύνθημα ήτην εις τό στόμα των τότε Συγκλητικών. « Είμεθα πρώτων Ένετοί, και έπειτα Χριστιανοί ».

τήν αύτων άγανάκτησιν επιγραμματίσαντες τήν τερατώδη πολυσαρκίαν του. Ηγνόησαν, όμως, ό,τι σαφέστερον βλέπομεν και διακρίνομεν ήμεις οι μεταγενέστεροι. 'Είχεν άρα τό Πατριαρχείον τής Νικαίας εις διάθεσιν του τās φοβεράς δυνάμεις, ών κατά τήν ΙΓ'. εκατονταετηρίδα δεσποτικώς και άνεξελέγκτως διέθετεν ό 'Ιννοκέντιος Β'; Δέν ήθελεν έσως, εις έν του νεύμα, επιπέσει τό άχθος όλον τής Ευρώπης έφ' ήμών, άν κατ' εύτυχίαν ή 'Ενωτική τής Ρώμης μονομανία δέν άπήντα έμποδιον πρό θυρών τής Άγίας Σοφίας άνυπέρβατον, τήν στερεάν και άκλόνητον άντίστασιν του Θωμά Μυροζίνου, εύπατρίδου Ένετού (πρώτου Λατινοπατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως), και τήν άντίστασιν των διαδόχων του; — Άλλ' ή Δημοκρατία, λέγουσι τινες μικρολογούντες, ή φιλοχρημάτος και άκόρετος Ένετία, έσπετερίσθη τās πλούσια τής Άγίας Σοφίας εισοδήματα! — Τί έντεθεν; Ούχ ήττον αληθές, ότι από τής κερδοσκοπίας εκείνης όφελος και σημαντικώτερον και μακρότερον έλάβομεν ήμεις οι ζημιωθέντες. Παράδοξον, τφ όντι! Άπρηλήθημεν τότε από του δεινοτέρου των έχθρων μας, όσον άπ' ούδενός των επιστηθίων φίλων μας.

Αύτην ταύτην περίπου τήν πολιτικήν γραμμην παρατηρούμεν και εις τās άμέσους κτήσεις των Ένετών, εις Κέρκυραν, εις Εύβοίαν, εις Κύπρον. 'Τί δέν υπέφερον ή πολυπαθεστάτη Κύπρος, τίνας δέν υπέστη ή Εκκλησία της καταδιώξεις επί τής λατινικής βασιλείας των Λουσινιανών! Άλλ' άμα ως ήλθον Ένετοί, ύφεις διεδέχθη τήν παραφοράν τής Λατινικής όργής, επανωρθώθη τής ανοχής ό νόμος (1). Γνωστά δέ και τās τής Επτανήσου. Εκ τής δουλείας πεντακοσίων και επέκεινα ετών ή Επτανήσος εξέρχεται ορθόδοξος και Έλληνική, όσον τό ορθόδοξότερον μέλος του Πανελληνίου. Ουδ' έχουσιν άλλως τās τής Κρήτης· ό αύτός κανών άπαραλλάκτως επικρατεί. Ναί μόν ένταύθα, ως και αλλαχού, ύποβάλλεται ή ιθαγενής Εκκλησία τφ πρωτείω τής Λατινικής· αλλά τήν πρόνοιαν αύτήν ύπαγορεύει άφρευκος ανάγκη· ή πατριωτική και φιλοτάραχος συναρχία των κληρικών. Ο εκκλησιαστικός Λατινισμός τελεί φύλακος καθήκον. Ιδού και ό λόγος διά τόν όποιον τās εισοδήματα τής έγχωρίου Εκκλησίας, ως όρηπητήρια άνεξαρτησίας, άδικόπως άπονωχίζονται, και τās κτήσεις αύτης μεταβιβάζονται κατά μέγα μέρος προς τους άρχηγούς τής Λατινικής. Ένεργεί λοιπόν νους πολιτικός, ή φιλοχωρεί μισαλλοδοξία; Η Κρήτη έχει γαίως αύθεντικάς, και γαίως επισκοπικάς· τās μόν νέμονται οι άποικοι τιμαριώται, τās δέ επικαρπώνται οι Λατινέπισκοποι μετά του κλήρου των· οι μόν υπό τόν όρον του διατηρύν τό *Baasilicior* σώον, άλλαβής υπό έχθρων, οι δέ, έντεταλμένοι να τηρώσιν άπρακτον όσον είν τε και άδρανή τόν θρησκευτικόν ζήλον των κατοίκων. Τοιούτο έν όλίγοις τό

άποικιακόν σύστημα των Ένετών, εξαιρετός εις Κρήτην, όπου ή στάσις απέβη εφιάλτης τής Γερουσίας· σύστημα τυραννικόν μόν τόν σκοπόν, εναντίας όμως προς τόν τυράννον, και χρηστάς προς τό ήπικόον λαβών εις τό εξής τās συνεπείας, ως όψόμεθα κατωτέρω. Διά τοϋτο, δύο κυρίων άναποφρέκτως προκειμένων, φιλοχρημάτου και θρησκομανούς, προτίμησον αδίστακτος τόν φιλοχρημάτον. Ο Ένετός, ό Τούρκος, ό Άγγλος όρέγονται μόνον των ιδρώτων σου· Πάπας και Παπολάτραι φαρμακεύουσι των τέκνων σου τήν ψυχήν.

"Οτι δέ ούτως έχει, εκ του προχείρου, νομίζομεν, άποδεικνύεται.

Έρεύνησον τήν εις τās Ένετικάς άποικίας νομοθεσίαν τής μητροπόλεως! Τί βλέπεις; "Οτι ή περί τής ό λόγος άνωτέρω διπλή χορήγησις άλλον ούσιωδώς σκοπόν δέν έχει, ή τήν άποκατάστασιν άπόρων τινών Ιταλών, τήν άρτοδοσίαν (apanage) όλίγων τυχοδιωκτών, είτε κοσμικών, είτε κληρικών, οίτινες, κτήσαντες δικαίωμα εις άμοιβήν, άλλ' έν Ένετία στενοχωρούμενοι, προθυμούνται να ζητήσωσι πόρον ζωής εις τήν άλλοδαπήν. Καί ει μόν πάντες ούτοι ήσαν πολίται Ένετοί, ύπομονή· τούλάχιστον μετά του διπλώματος ήθελον κομίσει εις τās άποικίας και τό δυσπαλλοτρίωτον τής φιλοπατρίας αισθημα, τās άναμνήσεις τής προτέρας ύπαρξεως. Όμως ήσαν και ξένοι, και άγενοίς τό πλείστον· κύρμα άπατριδών, φεροίκων, συγκροτηθέν διά τής όρκοπιστίας εκ διαφόρων τής Ιταλίας μερών, και εύμενεία τής Συγκλήτου αναβίβασθεν εις περιωπήν άποικιακής εύγενείας (Nobiltà de Levante). Άνεπαρκούς ούσης ένίοτε τής μητροπόλεως εις άντιμισθίαν των θεραπόντων της, αναλαμβάνουσι τό χρέος τής προκοδοτήσεως αι άποικιαί· μάλιστα ή εύφορος αύτή και εκτεταμένη νήσος, ήτις ήγοράσθη άντ' ούδενός σχεδόν, άντι πεντακισχιλίων λιτρών άργύρου! Ιδού πώς διαχειρίζεται ή Ένετία τήν δορυκτητον γήν· λήϊον έτοιμοθέριστον, ούρανόθεν παραδεδομένον εις τήν διάκρισιν της. Περαιωθείσης τής συγκομιδής, πᾶσα μέριμνα, τούλάχιστον προς ώραν, λήγει. Διά πολύ μόν κήδεται τής σήμεραν ό Ένετός, όλίγον δέ περί τής αύριον φροντίζει.

Έντεθεν ή άφροντισία τής μητροπόλεως περί τήν περιθαλψιν και πατροπαράδοτον μετάδοσιν του Ιταλικού φρονήματος παρά τοίς έγκατασταθείσιν άποίκιοις. Έντεθεν τό άναπατέλεστον του επικρατούντος εκκλησιαστικού Λατινισμού. Εκδίδονται μόν νόμοι περί διοργανώσεως στρατιωτικών τιμαριών, αναγινώσκονται Βούλαι Παπικαί προς διευθέτησιν των Επισκοπικών κτημάτων, άλλ' άναξία συνήθως ιδιαιτέρας προσοχής έκείνη ή έντός του κύκλου των πατριών έθίμων και δογμάτων περιστολή τής τιμαρνευθείσης τάσεως. Προήλθεν εκ τής άφροντισίας ταύτης, μάλιστα περί τās τύχας του έν τής άποικιακής Λατινισμού, ζημία προς τήν μητρόπολιν μεγάλη. Τά ένδεκα Ρωμαϊκά Επισκοπεία άρέθησαν άνεπιτήρητα. Τί δ' έποίησαν οι Λατινέπισκοποι; Διατρέψαντες πόρρω και οίονεί έκτος

(1) "Opa Giblet, Historie de' Re Lusignani, και Reinhardt's Geschichte des Konigreichs Cypern. T. 2.

τῆς Παπικῆς ἐξελέγχεως καὶ ἐπαγρυπνήσεως, πρῶτον μὲν διὰ τὴν ἀπόλετρον αὐτῶν in partibus schismaticorum ἀποστολῆν, δεύτερον δὲ χάριν τῆς συγχνῆς διαφωνίας Ῥώμης καὶ Ἐνετίας· ἄλλως τε, τὴν ἐγερθεῖσαν τῶν ἐντοπίων ἀρχῶν κτεσάμενοι δι' ἀμοιβαίας συγκαταβάσεως, ἀνεπαύθησαν ἕως ἀπ' ἀρχῆς ἐν τῇ ἀπολαύσει εὐδαιμονίας ἀνεπιμόχθου, καὶ συμπερόν δὲν ἔκρινον νὰ διαταρᾶζωσι τὴν συνείδησιν τῶν δουλοπαροίκων, ἢ νὰ ὑποκινήσωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀποικίας ἀντιζηλίαν δογματικὰς, δυναμένας ἴσως νὰ ἐκθέσωσιν εἰς κίνδυνον τὴν μακροχρόνιότητά των. Ἡ προϋδουσα τῆς ἱππάρχου τάξεως ἀποξένωσις οὐδόλως ἔσυρε τὴν προσοχὴν των. Καὶ ὅμως, ἀπροσούλευτός τις, ἀθέλητος προσηλυτισμὸς συνέβαινε πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτῶν εἰς ὄφελος τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν ἐντοπίων εὗρον ἐκ δυσελπίστου οἱ τιμαριούχοι Ἰταλοὶ κρείττονα τὴν ἀπλότητα, ἥτιον δεδεδεμευμένην τὴν προσωπικὴν συνείδησιν, ἀκεραιότεραν τὴν ἠθικὴν ἀνεξαρτησίαν. Ὁ Παπισμὸς ἐξέφυγε πίστιν, δόγματα, λατρείαν εἰς τὴν δίφρον τῶν ἐπιγείων του συμφερόντων, κατέβηκε καὶ λαοὺς καὶ ἡγεμόνας διὰ θεοκρατίας ὄντως Καλιφικῆς. Τοιαύτην δὲ πείσιν, ἀπολυτισμὸν οὕτω δεσποτικῶς ἐπιβαλλόμενον, δὲν εἶδον οἱ νεήλυδες εὐγενεῖς εἰς τὴν πορείαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἀνέκαθεν ἀποστολικωτέρᾳ διαμείνασα τὴν τε ἀρχαιεσίαν καὶ τὰς διαθέσεις, οὔτε δόγματα καὶ τελετὰς μετεκίνει, οὔτε τὸ ἄσυλον ἐβίαζε τοῦ συνειδήτου, ὡς θεοκάπηλος. Πλὴν δὲ τούτου, καὶ ἕτερος λόγος συνετέλει. Περιτετραμμένοι οἱ εὐγενεῖς αὐτοὶ εἰς τὴν καλλιέργησιν τῶν τιμαριῶν των, διέτριψαν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας τοῦ ἔτους εἰς τόπους ἐνδοτέρους, μακρὰν τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν πόλεων, εἰς ἀγροὺς ἀπωτάτους, ὅπου αὐτοὶ τε καὶ τὰ τέκνα των οὔτε λειτουργίαν ἠκροάσθησαν Λατινικὴν, οὔτε εἶδον Λατινεπισκόπου πρόσωπον. Μετὰ μικρὸν, ἀπέβη ἡ σπάνις τῶν λατίνων ἱερέων οὕτως ἐπαισθητῆ, ὥστε, τυχόντος βαπτίσματος ἢ θανάτου, τινὲς τῶν ἥτιον δεισιδαίμωνων Ἰταλῶν ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν πρόθυμον καὶ ἀνεξίθρησκον ὑπηρεσίαν Ἑλλήνων ἱερέων· ὅθεν προῆλθε κυκεὼν, οἷος οὐδαμοῦ συνέβη τῆς λοιπῆς Ανατολῆς. Ἰππόται, κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας βαπτισθέντες, νῦν μὲν ἐκοινωνήσαν τοῦ τιμίου Σώματος εἰς λατινικὸν νεκρὸν, ἄλλοτε δὲ ἀδικρότως μετέλαβον αὐτοῦ ἐκ χειρὸς ὀρθοδόξου ἱερέως.

Ἐἶχεν οὕτω πλεονάσει τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀδράνεια καθ' ὃν διεξερχόμεθα χρόνον, οὕτως ἐκέρχθη πρὸς τὴν μητρόπολιν ἀνεφάνθησαν τοῦ Ἀρχιεπισκοπείου τὰ ἐλλείμματα, ὥστε τέλος προνοήματα ἐλείφθησαν εἰς ἀναστολὴν τῆς παραλυσίας. Ἐχομεν ὑπὸ ἀνάγνωσιν τρία ἐγγράφα, ἀρμολίως τὰς σκέψεις μας διατραινούντα. Παρκαίποντες τὸ πρῶτον, ὡς ἥτιον πρόσφορον, ἀναγρόμεν ἀσμενέστερον τὰ δύο ἄλλα, εἰ καὶ κατὰ τινα εἴδη μεταγενέστερα. Ἐξ αὐτῶν θέλει ἐναργῶς προσανκνύσει καὶ τι περκατωπῆθῃν, ὅμως περκαδοξώτερον· ὅτι

δηλαδὴ ὁ κατ' ἀρχὰς ἀπρομελέτητος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας προσηλυτισμὸς ἐνήργησεν ὀφθαίτερον ἐκ προμελέτης, εἰσέδυσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀπὸ τῶν πόρρωτέρων τῆς νήσου, ἐντὸς αὐτῶν τῶν πόλεων, καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτῶν τῶν ἐπιτρόπων, τῆς Δημοκρατίας.

α Διέτριβον πάλαι ποτε, (γράφει τῷ 1417 ὁ Δούξ Ἐνετίας Θωμᾶς Μοτσενίγος πρὸς τὸν Ἰάκωβον Γουσιώνην, Κρήτης Ἀρμολίτην), διέτριβον τὸ πάλαι εἰς τὰ φρουρία (πόλεις) τῆς νήσου Κρήτης ἐφημέριοι Λατίνοι, τελοῦντες τὴν ἱεροπραξίαν ἐπὶ διατετιμημένη ἀμοιβῇ. Οἱ ἱερεῖς οὗτοι, μὴ ἀρκεσθέντες ἐφεξῆς εἰς τὴν ἀμοιβὴν αὐτὴν, ἀπῆλθον τῶν φρουριῶν, ἢ ἐνοριῶν, ζημιὰ μεγάλη τῶν εὐγενῶν τιμαριούχων, καὶ λοιπῶν Λατίνων, ἐν τοῖς φρουρίοις ἐκείνοις ἐγκατοικούντων. Ὅθεν οἱ Λατίνοι, ὑπὸ ἀνάγκης βικισθέντες, ἐβάπτισαν τὰ τέκνα των, ἐτάφησαν, κηλογήθησαν παρὰ Σχισματικῶν (Ἑλλήνων) ἱερέων, ὥστε μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ Καθολικὴ πίστις ἐξέλιπεν εἰς χώρας Λατινικὰς, οἱ δὲ Λατίνοι μετεβλήθησαν εἰς Ἕλληνας (et hoc modo Latini efficiuntur Graeci) τοῦθ' ὅπερ λίαν δυσάρεστον τῷ τε Θεῷ καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ λόγῳ (que res multum displicet Deo et humane rationi). Διὸ, πρὸς τιμὴν καὶ πλείονα δόξαν τῆς Αὐθεντίας μας, θεσπιζομεν ὡς ἐξῆς· Τὸ Ἡμέτερον Συμβούλιον θέλει διατάξει τὸν Δούκα Κρήτης, καὶ τοὺς λοιποὺς τῆς εἰρημένης νήσου διοικητὰς, νὰ πέμψωσιν εἰς πάντα τὰ φρουρία ἱκανοὺς καὶ δραστηρίους ἱερεῖς Λατίνους ὑπὸ τὸν αὐτὸν τῆς ἀρχαίας συνθέσεως μισθόν. Ἐάν δὲ ὁ μισθὸς αὐτὸς δὲν ἐξαρκέσῃ, αἱ ἐγγῶριοι ἀρχαὶ θέλουσι προνοήσει, ὥστε οἱ ἐφημέριοι νὰ διαμείνωσιν ἄσμενοι, ὡς ἦσαν τὸ πρῖν. . . » κ.τ.λ. (1).

Τὸ ἕτερον ψήρισμα ἐξεδόθη μετὰ ἐπταετίαν, τῷ 1425, προτάσει τοῦ Δουκὸς Κρήτης Φραγκίσκου τοῦ Λαυρεδανοῦ (ΡΘ).

α Ἐπειδὴ εἰς τὰς χώρας καὶ τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς μας (Nostris Levantis) πολὺ ἡ Λατινικὴ πίστις ἠλαττώθη, ὅθεν οἱ Σχιματιστικαὶ γαυριῶσι καὶ θρατύνονται· ἐπειδὴ χηρεύουσας Ἐπισκόπων Λατίνων ὀρώμεν τὰς ἐκεῖ Ἐπισκοπὰς· ἐπειδὴ καὶ εὐσεβεῖς χάριν, καὶ πρὸς τιμὴν τῆς ἱερᾶς Ἡμῶν λατρείας, καὶ πρὸς διάδοσιν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, καὶ πρὸς ἐλάττωσιν ἅμα τῶν Σχιματικῶν, χρέος ἔχομεν περὶ τούτου νὰ προνοήσωμεν θεσπιζομεν ὡς ἐξῆς· Πάντες οἱ Ἐπίσκοποι τῶν ἐπέκεινα τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου χωρῶν καὶ μερῶν Ἡμῶν, θέλουσιν ἐντὸς δεκαμηνίως ἐπιστρέφει εἰς τὰς ἐδρας των, καὶ μονίμως ἐγκατοικήσει. Οἱ δὲ κατὰ τόπους Διοικηταὶ προστάσσονται (ἐάν οἱ Ἐπίσκοποι τῆς σχετικῆς αὐτῶν δικαιοδοσίας δὲν ἐπανέλθωσιν ἐντὸς τῆς ὀριζομένης προθεσμίας), νὰ παραδώσωσι τὰς προσόδους καὶ πᾶν

(1) Creta Sacra. T. 2. ζ. 373.

» ὠφέλημα τῆς χηρεύουσας Ἐπισκοπῆς πρὸς δύο ἐπιτρόπους, οἵτινες θέλουσι μισθώσει ἕτερούς Ἐπισκόπους, ἀντὶ τῶν ἀπειθούντων, πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, πρὸς ἐπισκεύασιν τῶν ναῶν, πρὸς κτήσιν ἱερῶν κεισῶν. . . » κ.τ.λ. (1).

Προϋδράμομεν ὀλίγα εἴδη, θελήσαντας δι' ἐγγράφων ἐπιστήμων καὶ Δουκικῶν νὰ καταδειξώμεν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀταξίαν τῆς τότε Λατινικῆς ἀποικίας. Ἐχομεν ἅμα πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ἀποδείξεις ἥτιον μὲν αὐθεντικὰς, ἀλλ' ὡσαύτως ἀξιοπίστους, λαμβείσας ἐκ τῆς συγχρόνου χρονολογίας. Κατὰ μαρτυρίαν τῶν Ἐνετῶν, ὁ ὀρθόδοξος κληρὸς, ἐμψυχωθεὶς ἀπὸ τῆς ἀδράνειας τῶν τε Διοκητῶν καὶ τῶν Ἐπισκόπων τῆς νήσου, ἤρξατο ἕως ἐξ ἀρχῆς τῆς 14. ἑκατονταετηρίδος νὰ κατηγῆ τοὺς παρεπιδήμους Λατίνους, καὶ νὰ διαδίδῃ τῆς Ὀρθοδοξίας τὰ σπέρματα. Ἕλληνες ἱερεῖς, ζήλω ὑπεροβικῶ κινήσεντες, προσεποιήθησαν προθυμίαν εἰς τὴν ἀποστασίαν, χειροτονήσεντες δὲ Λατινεπίσκοποι, ἐπέσπευσαν δραστηρίως τὸ ἔργον τῆς προσηλυτεύσεως. Βέβαιον, ὅτι δι' Ἀποστολικῆς τοῦ Πάπα Οὐρβανοῦ Ε'. Ἐπιστολῆς, σταλείσης πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης τῷ 1368, ἀπαγορεύεται εἰς τὸ ἐξῆς οἰουδήποτε Κρητὸς ἡ εἰσχωγῆ ἐν τοῖς τάγμασι τῶν κληρικῶν Λατίνων, ἀποκλείονται δὲ τῆς Λειτουργίας, καὶ πάσης Ῥωμαϊκῆς ἱεροτελεστίας ὅσοι αὐτόχθονες Ἐπίσκοποι, ἢ ἐν γένει Γραικοκατόλικοι (2). Ὅθεν ἢ ἕως τότε ἀμέριμος Σύγκλητος παρακινήθησα, διέταξε, tam provide, quam catholice, τὴν ἐξωσιν ὄλων τῶν Σχιματικῶν Ἐπισκόπων, ὅσοι συνέβρον εἰς Κρήτην ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ἐξιδιοποιεῖσθαι Λατίνους, ἅμα δὲ τὴν κράτησιν τῶν ἱθαγενῶν ἱεραποστόλων, ἵνα μὴ διὰ τῆς προθυμίας τούτων διαδοθῶσι καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀποικίας τὰ ζιζάνια. Ἄλλ', ὡς φαίνεται, καὶ Πάπας καὶ Σύγκλητος ἀπέτυχον. Οὐχ ἥτιον Ἕλληνες Ἐπίσκοποι διέσπειρον ὑπὸ πρόσχημα λατινικὸν τὸ βαρκατηφόρον τοῦ σχίσματος δηλητήριον, mortale schismatis venenum (3). Διὸ, πάλιν ὁ Πάπας Γρηγόριος 14. ἔγραψεν αὐστηρὰν Ἐγκύκλιον πρὸς τὸν Κρήτης Ἀρχιεπίσκοπον Πέτρον, ἀφέντα χηρεύουσας καὶ ὄλως ἀνεπιμέλητον τὴν ἐδραν του. Νοθετεῖ ἡ ἐγκύκλιος αὐτὸν ἀνὰ θεραπείην εἰς τὸ ἐξῆς προσεκτικώτερον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς νήσου, ἐνθα πλείστα ὅσα εἰσέφρησαν καταρχήσεις, ὅπου τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων ἡ διαχείρισις περιέπεσεν εἰς χεῖρας Σχιματικῶν Ἑλλήνων, ἐνθα Γραικοὶ νέμονται τὰς συντάξεις τῶν ἱερέων, καὶ τοῦ κλήρου τὴν ἀναγκαίαν ἀρτοδοσίαν ». Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη συναπεστάλη καὶ πρὸς ἐννέα ἑτέρους Λατινεπισκόπους Κρήτης· ἐξεδόθη δὲ εἰς Αὐενιώνα, ὑπὸ χρονίαν 17 Ἀπριλίου 1375 (4).

Ἐκ τῶν δειγμάτων τούτων· δὲν συμπεραίνει καὶ αἰκοθεν ὁ ἀναγνώστης τίνι τρόπῳ οἱ τῆς Ἰτα-

λικῆς ἀποικίας εὐγενεῖς ἐτράπησαν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἀπὸ τῶν λατινικῶν δογμάτων εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας; Ὁρησκευτικὴ ἀδιαφορία τῆς Δημοκρατίας, ἀπάθεια τῶν ἐγγυρῶν ἀρχῶν, διαφθορὰ Λατινεπισκόπων, πλεονεκτήματα τῆς Ἀνατολικῆς πίστεως ἀφιλονεικῆτα, ἴσως δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ζήλος προσηλυτεύσεως τῶν ἐντοπίων, ἰδοὺ τὰ αἴτια τῆς σπουδαίας μεταβολῆς, ἢν χρέος εἶχομεν νὰ σημειώσωμεν εἰς τὰ τέλη τῆς 14. ἑκατονταετηρίδος! Ἦρκει, καθ' ἡμετέραν γνώμην, καὶ τῶν αἰτιῶν τούτων τὸ ἥμισυ.

Ἄλλ' ἀπὸ 14. ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἕτεραί τις ἀφορμὴ προστίθεται εἰς ὅσας ἐξέθημεν ἄχρι τοῦδε σκέψεις καὶ μαρτυρίας· ἕτερός τις συνέρχεται λόγος, ἐξαιρέτως ἐπιταχύνων τὴν παρατηρουμένην μεταβολὴν, λόγος πειστικὸς εἴπερ τις καὶ ἄλλος· ἐννοοῦμεν δὲ τὴν περιβόητον ἐκείνην μεταξὺ Καλλέργου καὶ Δημοκρατίας Συνθήκην, ἥτις ἀπὸ 1300 καὶ ἐφεξῆς εἰσάγει τρανὸν εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀποικίας νεωτερισμόν. Ἐν τῷ οικείῳ τόπῳ δὲν παρελίπομεν νὰ στιγματίσωμεν τὴν δουλοπρεπῆ τοῦ Μεγάλου Ἀποστάτου διαγωγὴν. Ἄλλ' ἡ Συνθήκη του ἐκείνη περιεῖχε τὸν ὅρον τῆς ἐλευθερογαμίας. Τίς δ' ἀγνοεῖ τὴν δραστηρίαν καὶ συγχωνευτικὴν τῆς ἐλευθερογαμίας ιδιότητα εἰς ἑτερογενεῖς, ἢ ἑτεροθρήσκους κοινωνίας; Ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ γάμου μεταξὺ εὐπατριδῶν, ἐχόντων καὶ ἀπέναντι τῆς μητροπόλεως, καὶ ἀπέναντι συνησιωτῶν πάμπολλα κοινὰ συμφέροντα, εἶχεν ἀποβῆ ἐπαχθεστάτη. Εἶναι ἡ ἐπιμιξία νόμος φύσεως, νόμος ἐπιτακτικὸς κατ' ἐξοχὴν εἰς κοινωνίας περαιορμένους (2). Ὁ δὲ ὅρος τῆς Καλλεργεῖου Συνθήκης, ὅστις ἐπέτρεπε τὸν γάμον μεταξὺ Γραικῶν καὶ Λατίνων, ἔπαυσε τὰς συχνὰς παραβάσεις (3). Ὡς ἐλύθη τὸ κώλυμα, οἱ μικτοὶ γάμοι συνεφωνήθησαν καὶ συνεκροτήθησαν, μεθ' ἧς συνήθως σπουδῆς ἀπολαμβάνεται ἀγαθὸν ἀπηγορευμένον. Ἐντὸς ὀλίγου αἱ ἑτερότητες φυλῆς καὶ θρησκείας ἐξηλείφθησαν. Γραικοὶ καὶ Ἰταλοὶ συμπερυσθήθησαν ἐν ταῖς αὐταῖς πανηγύρεσι καὶ ἐφεστῖοις ἐορταῖς, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐθίμοις, ἐν τῇ αὐτῇ Ἐκκλησίᾳ. Κοινῆς δὲ πατρίδος πρὸς τοὺς πλείστους τῶν εὐγενῶν γενομένης τῆς Κρήτης, ἡ Ἰταλία παρεπέμφθη εἰς τὴν χώραν τῶν γενεαλογικῶν ἀναμνήσεων. Καὶ πολλὰ μὲν τῶν τιμαριῶν, πρὸς Ἰταλοὺς ἀνέκαθεν προσνεμηθέντων, περιῆλθον διὰ κληρονομίας ἐν τῇ ἐξουσίᾳ Γραικῶν, τοιούτων ἐκ καταγωγῆς· οἱ δὲ περὶ προνομίων, καὶ τιμαριῶν, καὶ εὐγενείας, καὶ διαδοχῆς θετμοὶ οὐ-

(1) Raynaldus, Anno 1375, Num. 23.
 (2) SHM. ΠΑΝΑ. Μαρτυροῦσι τοῦτο ὅτι σκεδὸν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, ἀφ' ὧν, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐξέλιπεν ὁ λατινισμὸς. Ὅρα περὶ τούτου τὸ ἐν τῷ 90 φυλλαδ. τῆς Πανδώρας (σελ. 486) περιεργον ἀνεκδοτὸν τῆς ἐξελληνίσεως τῆς οἰκογενείας Γκιζη.
 (3) Ὅρα τὰς σκανδαλιώδεις καταρχήσεις εἰς ἃς ὁ Λατινικὸς κληρὸς τῆς Κερκύρας ἐξετράπη, ἰσχυρούσης ἐπὶ τῆς κωλυσιγαμίας, ἐν τῷ πολλοῦ ἀξίῳ συγγράμματι τοῦ Κ. Ἐρμ. Λούνστη· « Πολιτικὴ κατὰστασις Ἐπτανησίου ἐπὶ Ἐνετῶν ».

(4) Αὐτόθι· σελ. 375.
 (2) Creta Sacra, T. 2. ζ. 54.
 (3) Αὐτόθι, σελ. 53.

τως ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τῶν ἑτεροτήτων συνεφύρηναν, ὥστε ἡ ἀποικιακὴ νομοθεσία ἀπέβη ἐν διαστήματι ἐξήκοντα ἐτῶν κυκλῶν.

Τὴν δὲ ἀταξίαν τῆς νομοθεσίας ἐκορύφωσε κατόπιν ἕτερον νεωτέρισμα· ἡ περιττὴ ἐπέκτασις τοῦ Ἀνωτέρου Συμβουλίου (οὕτως ἡ Σύγκλητος τῶν εὐγενῶν ἐκαλεῖτο)· ἐπέκτασις γενομένη διὰ τῆς εἰσαγωγῆς οὐ μόνον εὐπατριδῶν ἰθαγενῶν, ἀλλ' ἐτι καὶ χυδαίων. Προήλθεν ἡ κατάχρησις ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῶν ἐγχωρίων ἀρχῶν. Τὴν φιλοδοξίαν τῶν ἐντοπίων οἱ κατὰ καιροὺς Ἄρμοσταὶ παρατηρήσαντες, ἐπέτυχον πολλάκις νὰ κατευνάσωσι τὰς ἀποστασίας, εἰσαγαγόντες τοὺς πρωτοεργούς, ἢ τοὺς ὑποκινήτας εἰς τὸ Συμβούλιον τῶν εὐγενῶν. Ἦγνόνε τότε ἡ Δημοκρατία τὴν παραίνεσιν τῆς βασιλείσσης Ἀγγλίας Ἐλισάβετ πρὸς Ἑρρίκον τὸν Δ'· «*Οσάκις ἀνακαλύψης συνωμοσίαν, ἢ καταβίβης ἀνταρσίαν, προσηγορήθητι ἄγνωστον πρὸς τοὺς συναιτίους ἢ ἀρχηγούς τῆς προδοσίας*». Ὄθεν, ἀνὰ μὲν ἐκάστην ἀποστασίαν ἀπειλὴν κήρυξεν ἀπροσδιόριστως τῶν ἐξηγενησμένων ὁ ἀριθμὸς, πάλιν δ' εἰς τὸ τέλος τῆς ἀποστασίας οἱ μὲν ἀμετάπειστοι τῶν ταρξιδῶν ἀπηγορεύθησαν, οἱ δὲ διαλλακτικώτεροι συμμετέσχον τῆς εὐγενείας. Διό, ὁ ἀριθμὸς τοῦ Συμβουλίου ἐπλατύνθη τοσοῦτον ἕνεκα τῆς δειλίας τῶν Ἄρμοστῶν, ὥστε ἡ ἀξία ἀπέβη αὐτόχρημα ποταπὴ, μάλιστα μετὰ τὴν ἐπαναστάσιν τῶν Φαρομηλίγγων, ὅτε ἀγενεῖς καὶ χυδαῖοι προεστῶτες προσελήφθησαν εἰς διασκέδασιν τῶν ἐπαπειλούμενων θεοεῶν. Τέλος, ἡ κατάχρησις κατεμηνύθη καὶ εἰς Ἑνετίαν. Πρεσβείας παρὰ τῶν εὐγενῶν ἀποσταλείσσης κατὰ τὸ 1355, ἐπὶ τῆς ἄρμοστῆς Γορρείδου τοῦ Μωροζίνου (Ο'), ἡ Σύγκλητος τὸ ἄτοπον στιγματίσασα, ἀπεράνθη, ὅτι ἐφεξῆς δὲν ἐπετρέπετο πρὸς τὸν Δούκα καὶ τοὺς συμβούλους του ἢ διὰ χάριτος εἰσαγωγὴ χυδαίων καὶ ἀναξίων (personarum indignarum) εἰς τὸ Συμβούλιον. Εἰ δὲ κατὰ τύχην ἀνάγκη τις ἐπέγρουσα ἀπῆιτε τοιαύτην ἐξαιρέσιν, ἔδει ὁ Δούξ νὰ προῦποβάλλῃ τὴν πράξιν εἰς τὴν ἐγκρισίν τῆς ἐν Ἑνετίᾳ κεντρικῆς ἀρχῆς (1).

Ἡ εὐτυχὴς τῆς αἰτήσεως ἐκδοσὶς ἐνεθάρρυνε τοὺς καθεστῶτας εὐπατριδῶν καὶ εἰς αἴτησιν τολμηροτέρων. Ἐζήτησαν νὰ ταχθῶσιν ἰσόβαμοι τῶν Ἑνετῶν εὐγενῶν, ὡς τοιοῦτοι δὲ νὰ συμμερισθῶσι τῶν τῆς κοινῆς πατρίδος ὑπουργημάτων. Ἀλλὰ τοῦτο προφανῶς ὑπερέβαινε τοὺς ὅρους φρονίμου πολιτικῆς. Ἀπορρίφθησιν τῆς παρατόλμου διαπροσβέσεως ἀπροσδέκτως καὶ μετ' ἀναγκαστικῆς, προέκυψεν μεμψιμοιρία κατὰ τῆς Συγκλήτου. Κατώτεροι, λοιπὸν, τῶν συναδέλφων τῶν εὐγενῶν ἐθεωροῦντο οἱ εὐγενεῖς τοῦ Χάνδακος! Ἐλαττωτέρως τῆς μητρικῆς φιλοφροσύνης αὐτοὶ οἱ εἰς Κρήτην μεταναστεύσαντες Ἰταλοὶ! Ἡ φιλοτιμίᾳ τοῦ ἀποικιακοῦ Συμβουλίου ἐκνήσθη τραχέως ὑπὸ τοιαύτης ἀκαταδεξίας. Βουλῆς προτεθείσας, ἀπερασίσθη νὰ σταλῶσιν εἰς Ἑνετίαν

(1) Ὅρκ τὸ κείμενον τοῦ ψηφίσματος εἰς τὸν Κορνήλιον, Τ. Β'. σελ. 313.

εἰκοσι Φρόνιμοι, ἢτοι ἐπίτροποι (Savii), ὅπως, εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας παρευρισκόμενοι, ὑπερασπίζωνται ἀποτελεσματικώτερον τὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντα τῆς ἀποικίας. Βούλευμα ἀνήκουστον, ἀποβλέπον πλαγίως εἰς τὴν κατάργησιν τῆς Δουκικῆς ἐξουσίας· πρότασις καινοφανῆς, ἀπαρδειγματίστος εἰς τὰς ἐξῆς τῆς Δημοκρατίας! Τὸ θέσπισμα διηγέθη προφορικῶς ὑπὸ δέκα τῶν συμφησιδάντων εὐπατριδῶν, οἱ μὲν λέγουσι πρὸς τὸν εἰρημένον Δούκα Μωροζίνην, οἱ δὲ πρὸς τὸν ἀκολουθῶν ἄρμοστεύσαντα Μαρίνον Γριμάνην (ΟΔ'). — «*Εἰκοσι Φρόνιμους ποθεῖτε νὰ πέμψητε εἰς Ἑνετίαν! ἀνεφώνησε σαρκῶσας εἰς τῶν συμβούλων τοῦ Δουκῆ· καὶ τίς ἐξ ὑμῶν ἀπάντων ὁ φρόνιμος ἐνώπιον θεσπίσματος οὕτω παρανόμου;» — «*Πολλοί, ἐν οἷς καὶ γῶ, ἀπήντησε μετὰ σεμνοπρεπείας ὁ γέρον Μαρίνος Γραδίνιος, καὶ γῶ, ὁ οἰκτεῖρων τοὺς οἰηματίας καὶ αὐθάδεις νέους, ὧν ὁ μὲν ἐγκέφαλος περίφρακτος, τὸ δὲ στόμα ἀπύλωτον*». Ἐλαβε καὶ ἡ τρίτη αἴτησις τὴν αὐτὴν τύχην τῆς δευτέρας (1). Ἀπὸ τοῦδε σήμα διερρήγη βαθύτερον μετὰ τῶν Κρητῶν καὶ Ἑνετῶν, ἀναμέσον ἀποικίας καὶ μητροπόλεως. Εἰς τοὺς προμνησθέντας χωρισμοὺς προσετέθη ὁ γέρον καὶ κινδυνωδέστερος τῆς ἀντιζηλίας. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ Σύγκλητος μετ' ἀγανακτικῆς ἀπερίφραξεν τὰς ἰκεσίας τῶν Κρητῶν περὶ ἀντιπροσωπεύσεως, ἰκεσίας κατ' ἀλήθειαν οὐ παραλόγους, οἱ Κρητῆς ἐνόμισαν ἑαυτοὺς ἀνεξαγοράστως παραδεδωμένους εἰς τὴν αὐθαίρεσιν τῶν ἄρμοστῶν, προσβεβλημένους εἰς τὸ πολυτιμώτερον τῶν ἀποικιακῶν δικαιωμάτων, τὸ τῆς ἀμέσου παραστάσεως· διὸ ἔκλυτοι καὶ αὐτοὶ ἐντεῦθεν ἐθεωρήθησαν ἐξ ἀντικοπῆς ἀπὸ παντὸς καθήκοντος προερχομένου ἐκ τῆς πρὸς τὴν μητρόπολιν ὀρκιστικῆς.*

Τὴν ῥῆξιν ταύτην προσπέθελε κατὰ σύμπτωσιν καὶ ἡ οὐ λίαν εὐτυχὴς ῥοπὴ τῶν Ἑνετικῶν. Ἀδράς ζημίας ὑφίσταντο κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας τὰ ἐξωτερικὰ συμφέροντα τῆς Δημοκρατίας. Νικηθεῖσα παρὰ τοῦ βασιλέως Οὐγγρίας Λουδοβίκου εἰς ἐπανειλημμένας συμπλοκάς, ἀπώλεσε μίαν τῶν ἀξιολογωτέρων ἀποικίων, τὴν Δαλματίαν, φρουρὸν τῆς Ἀδριατικῆς, καὶ προπύργιον τῆς θαλασσοκρατίας τῆς. Ἐντὸς ὀλίγου προσεπέθελε καὶ τὰ κατὰ Σερβίαν ἐμπορικὰ τῆς καταστάματα, ὅθεν ἦλθεν εἰς μεγίστην ἀδημονίαν. Οὐδ' ἔστησαν ἐνταῦθα τὰ δυστυχήματα. Ὀλοκλήρους στόλους αὐτῆς ἐδίωξαν, ἢ ἤχημαλώτισαν οἱ ἀδυσώπητοι Γενουῆται εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἀδριατικῆς, ἠπειλήσαν δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπερήφανον Ἑνετίαν, ἀναγκάσαντες τοὺς κατοίκους νὰ διαμείνωσιν εἰς ἄμυναν διαρκῆ, μετρίσου καὶ τοὺς ὄρους τῆς εἰρήνης ὑπαγόρευσαν κατ' ἀέσκαιαν. Τρεῖς δ' ἐπάλληλοι συνωμοσίαι περιέσπασαν τὰ σπλάγγνα τῆς, καὶ συνετάραξαν τὰς βάσεις τῆς πολιτείας. Ἐπῆλθον ἀκολουθῶς ἡ πανώλης, ἢ ἀνταρσία, καὶ ἡ ταπεινώσις τῶν πρέσβων τῆς εἰς Γενουήν, εἰς Ἀυενίων, εἰς Οὐγγρίαν, εἰς Ἀυστρίαν,

(1) Cappelletti, St. Venez. T. 3. C. XVIII.

παρὰ τῷ αὐτοκράτορι. Ἐν συντόμῳ, ἡ Δημοκρατία, καθὼς καὶ ὁ Dagù παρατηρεῖ, ἔτυχε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καθόλου σχεδὸν ἀποκεχωρισμένη τῆς Εὐρωπαϊκῆς χριστιανωσύνης· ἀπανταχοῦ δυσμένεια, πόλεμος, ὕβρις, συμφοραί. Εἰς μὲν τὰς διαπραγματεύσεις τῆς ἀτυχῆς, εἰς δὲ τὰς ἀποικίας τῆς καιρίως προσβεβλημένη, εἰς δὲ τὸ ἐμπόριον ἐκπεπτωκυῖα, ἀνήσυχος δὲ τὰ μάλιστα διὰ τοὺς ἐσωτερικοὺς περισπασμούς. Τὸ δὲ πάντων δυσφωρότερον, εἶδε τοὺς ἐπιφθόνους Γενουῆτας ἀπολαύοντας τῶν ἀτυχημάτων τῆς, προκόπτοντας δὲ ὁσήμεραι εἰς ἐπιφρόνην οὐ μόνον παρὰ τοῖς ἡγεμόσι τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ παρὰ Τούρκους, ἐξαιρέτως εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Οὕτως ἐχόντων τῶν Ἑνετικῶν, τῶν δὲ τιμαριούχων Κρήτης διατεθειμένων ὄντων πρὸς τὴν μητρόπολιν, ὡς ἐρρήθη ἀνωτέρω, συνέπεσε τι δυσάρεστον εἰς Χάνδακα, ὅπερ ταχέως τὴν μετὰ τὴν κυρίων καὶ ἀποικίων ἀνακύψασαν ἀσυμφωνίαν μετέβαλεν εἰς ῥῆξιν ἀνεπικάλυπτον.

Ὁ λόγος ἐπανέρχεται ἐπὶ τὴν διακοπήσιν τῶν συμβάντων σειράν.

Εἰς ἐκ τῶν δυσχερειῶν τῆς Δημοκρατίας, τὰ δημόσια ἔργα πολλαχοῦ τῶν ἀποικίων ἦσαν ἐγκαταλελειμένα. Ἡ παλιόροια τῆς ἀμμου εἶχε τοσοῦτον ἐπιφράξει τὸν λιμένα τοῦ Χάνδακος, ὥστε καὶ ἐπίπνοος καὶ κινδυνώδης ἀπέβαινε ἡ εἰσὸρμησις τῶν τριήρων. Νεὶος τότε πόλεμος ἐπέκειτο, ὁ παρὰ τοῦ Πάπα Οὐρβανῶ Ε' κηρυχθεὶς κατὰ Τούρκων, προτροπῇ τοῦ βασιλέως Γαλλίας Ἰωάννου, καὶ τοῦ τῆς Κύπρου Πέτρου τοῦ Λουσινιανοῦ (1). Ἀπαραίτητος οὖν καθίστατο ὁ καθαρισμὸς τοῦ ὄρου διὰ τὴν ἐνδεχομένην Σταυροφορίαν. Ἠγγίζον εἰς τὸ τέλος τὸ ἔτος 1362. Ὁ Δούξ Λεονάρδος Δάνδολος (Οσ'), προτείνει τὸν καθαρισμὸν αὐτόν, αἰτούμενος συγχρόνως καὶ τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην· ἀλλὰ τὸ Ἄνωτερον Συμβούλιον, ἔκδοτον ἤδη εἰς συστηματικὴν ἀντιπολίτευσιν, ἀποκρούει τὴν πρότασιν παμψηφεί. Εἶπομεν ὅτι τὰ πάθη ἦσαν ἀμφοτέρωθεν ἠρεθισμένα εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν· ἔτυχε δὲ, πρὸς ἐπίτασιν διχονοίας, καὶ ὁ Δάνδολος ἀνὴρ ἀξέθυμος, γλίσχρος, ὅπως οὖν τυραννικός. Ἡ παράλογος ἀπορρίψις παροξύνει τὴν ὀργὴν του. Ὅθεν, προσφεύγων εἰς τινὰ νόμον, πρὸ πολλοῦ πεσόντα ἐν ἀρχηστῆ, δι' οὗ ἠδύνατο καὶ ἀνεξαρτητῶς τῶν ἐγχωρίων ἀρχῶν νὰ πράξῃ κατ' ἀρέσκαιαν, τὴν μὲν ἐκτέλεσιν τῆς αἰτήσεως ἐπισκευῆς διορίζει αὐτεπαγγέλτως· ὅσον δὲ διὰ τὴν χρεώδη δαπάνην, ὑποβάλλει εἰς ἐπίτηδες φόρον τὰ εἰσοδήματα τῶν πολιτῶν, καὶ τὸν φόρον αὐτὸν κηρύττει ἀνυπερθέτως εἰσπρακτέον, ὅπως λάβῃ ἀρχὴν ὁ καθαρισμὸς.

Διέπρεπεν εἰς Χάνδακα τότε μετὰ τῶν εὐγενεστέρων καὶ πλουσιωτέρων ἢ πολυμελῆς οἰκογένεια τῶν Γραδινίκων, καταγομένη ἐκ τοῦ Ὁμαῖ ἐκεί-

(1) Εἶναι ὁ Οὐρβανὸς αὐτὸς, τὸν ὅποιον ἐπισκέφη εἰς ῥώμην ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ἐλπίας βοήθειαν παρὰ τῷ Εὐρώπειον ἡγεμόνι.

νου, ὅστις ἀπέτελεσε μέρος τοῦ πρώτου συλλόγου τῶν ἀποικίων, ἐλθόντων εἰς Κρήτην κατὰ τὸ 1214. Τὸ γένος τοῦτο εἶχεν εἰς διαφόρους κλάδους πολλαπλασιασθῆ. Οἱ πλείστοι, ἤδη παραδεχθέντες τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας μας, ἠγάπων τὴν πατρίδα τῆς ἐκλογῆς τῶν μετὰ ζήλου νεοφύτων. Ἐν μέλος τῆς οἰκογενείας ταύτης, διακεκριμένον ἐπὶ παρρησιώδη φιλοπατρία, ὁ Τίτος, νέος εὐγλωττος ἄλλως τε καὶ θερμούργος, ἀγορεύει ἐν τῷ Συμβουλίῳ κατὰ τῆς αὐθαίρεσας τοῦ Δουκῆ, ὑπὸ δὲ τοῦ ὁμωνύμου τοῦ Τίτου τοῦ Βενιέρου ἐνθέρμως ὑποστηρίζομενος, παρακινεῖ τοὺς συναδέλφους εἰς τὴν ἀντίστασιν. Ἡ παρακίνησις τῶν ῥητόρων ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ἀνταρσίαν. Καὶ ὅμως, ἐπικρατήματα χαιρετίζουσι τὴν πρότασιν. Ἐντεῦθεν ἀπέβαινε ὁ ληθρία ἢ ἐλαχίστη χρονοτριβή. Ἡ ἐπανάστασις ἦτον ἀδιοργάνωτος εἰσέτι. Οἱ εὐγενεῖς λοιπὸν κατ' οἶκον συναθροίζομενοι, προσυμβουλευόμενοι περὶ γενικῆς ἀποστασίας, καὶ πλὴν ἐνός τῶν παρόντων, ὅστις νίπτει τὰς χεῖράς του, συνομνύουσιν ἐπὶ τοῦ ἔσταυρωμένου πάντες ὁμοθυμαδὸν νὰ συναγωνισθῶσιν ἕως θανάτου πρὸς ἀποβολὴν τῆς Ἑνετικῆς τυραννίδος. Εἰς τὸν ὄρκον δὲ αὐτὸν συμπεριλαμβάνονται οὐ μόνον οἱ πρεσβεύοντες τὴν Ἑλληνικὴν ὀρθοδοξίαν, ἀλλὰ, τὸ παράδοξον, καὶ τινες τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὸν Λατινισμόν. Σύμψνοια κατὰ τὴν μισαλλόδοξον ἐποχὴν ἐκείνην σπανία, καὶ τολμῶμεν εἰπεῖν μοναδική, δυναμένη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπογραμμὸς φιλοπατρίας καὶ πρὸς μεταγενεστέρως κοινωνίας!

Διασκευασθεῖσιν ἐν τάχει τῆς ἐπαναστάσεως, δέον ἔκρινον οἱ συνωμοταί, πρὸς βεβαίαν καὶ πλήρη τῆς νήσου κατάληψιν, νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἀρχῆς τὸν Χάνδακα. Τοῦτο ἄλλως δὲν κατορθούτο, ἢ διὰ τολμημάτων αἰφνιδίου. Ἡ φροντίς ἀνετέθη πρὸς τινὰ συνάδελφον καὶ συνωμοτὴν, ἀνδρα δραστήριον, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς ἀποστρεφόμενον τοὺς Ἑνετοὺς, οὐ τὸ ἐπώνυμον ἤδη ἀπ' ὀγδοήκοντα ἐτῶν περιήρητο Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Ἦν δ' οὗτος ὁ Ἰωάννης Καλλέργης, στενὸς συγγενῆς, οἱ μὲν λέγουσι τοῦ Βάρδου, οἱ δὲ τοῦ Λέοντος Καλλέργου, ὅπως δὴποτε ἐξάδελφος ἢ ἀνεψιὸς ἐνός τῶν μαρτύρων τούτων τῆς Κρητικῆς αὐτονομίας· ὅμως, καθὸ πολίτης, φιλόδοξος, σπουδάρχης, εἰς δὲ τὰς ἐπιχειρήσεις βίαιος, σκληρὸς, καὶ τοῦ αἵματος ἀφειδῆς. Ὁ Ἰωάννης συνεσώρευσε εἰς τὸν οἶκόν του λάθρα ὄσους ἠδυνήθη θεράποντας, πελάτας, φίλους, χωρικοὺς, ἕως διακοσίου τὸν ἀριθμὸν, οὓς προητοίμασεν ἐπὶ συνθήματι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τολμημάτων· προσλαβὼν δὲ καὶ τὸ τάγμα τῶν Γσακῶνων ὅπερ διὰ προσφορῶν καὶ ὑποσχέσεων ἐξημερίσεν, ἔπλευσεν ἐξ ἀπροόπτου πρὸς τὸ ἄρμοστεῖον. Ἐβδομήκοντα ἕτεροι ἑνοπλοὶ ἀπηνθύνοντο συγχρόνως πρὸς τὸ φρουραρχεῖον. ἐπὶ σκοπῷ τοῦ κυριεῦσαι αὐτοσχεδίως τὴν ἀκρόπολιν. Ἐφεγγε μάλιστα ὅτε ἐκίνησαν αἱ συνωμοταί. Οἱ περίπολοι, πτοηθέντες ἐκ τῆς ἀπροσδοκίτου στρατιᾶς, ἔσπευσαν νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὸ Παλιόνιον, παρὰ τῷ Δουκί· ἀλλὰ μάλιστα τεσσαρά-

κοντα επέτυχον, οί πλείστοι ή συνελήφθησαν, ή έφρονείθησαν. Ο Ιωάννης διεσκόρπισε τήν φρουράν τών μεγάρων, συνέτριψε κλειθρα και κιγκλίδας, έλθόν δέ υπό τά παράθυρα του Δουκός, προσεχώλεσε τούτον και τούς συμβούλους του εις συνδιάλεξιν. Άπειρον έν τούτοις πλήθος υπό του θούρου εξεγερέθην, είχε σύρρέουσι έκ δικφόρων τμημάτων τής πόλεως. Η Δουκική Πλατείτ, ήδη καταπεφραγμένη, εκώλυε τήν διάβασιν ήπείων, ει άνελπίστως παρετύγγανον. Ο Δούξ, ιδών έκυτάν υπό στάσεως φοβεράς περικυκλούμενον, και πάντως άβόηθητον, προσέφυγεν εις τήν άμυναν τών αδονάτων, διάταξε να σύρωσι τούς σιδηρούς μοχλους, και να έπιπικατώσωσι πᾶσαν έξωδον. Πικρυσιασθεις δέ ήμίγυμνος εις τό παύλωμα του Πικλατίου, ύθεν άκινδύτως ήδύνατο να δημηγορήσῃ, ανεφώνησεν ώς λέγεται, τό αποστολικόν έκεινο «Κρήτες άει ψεύδοται, γαστέρες άργαί, ή προσέθηκεν άναμιξ άπειλάς και παραινέσεις. Άλλή έξεπλάγη, επί κεφαλής τών Τσακίωνων, ος ένόμιζε πιστοτέρους και αύτων τών Ιταλών, ιδών τόν τρομέρον Καλλέργην περιστρέφοντα τόν ήππον του. Διό, άφεις τήν χαλεπότητα του ύφους, ήρξάτο παραινείν τόν στασιάρχην μειλιχίως και πατρικώς. — α Προς τί ματαιολογείς, γερόντιον; άνέκραζεν ούτος; ούδεις σέ άκούει! ο θούρος πνίγει τήν πασίγνωστον εύγλωττίαν σου. Άλλως δέ παρήλθε τών συμβουλών ο καιρός ». — Ο Δούξ έννευσεν επανειλημμένως, θέλων να έρωτήσῃ τόν Καλλέργην τί έξήτει; ούτος δέ νοήσας, « Να μέ άπαλλάξῃς τής άνάγκης του θραύσαι τας θύρας, άπάντησε γεγωνών; άλλως, δέν έγγυώμυ ειπέρ τής ασφαλείας τών ένδιδαιτωμένων ». Ο Δούξ ήρνήθη άπαξ, ήρνήθη δις, πάλιν δ' ήρξάτο χειρονομείν. Ίσως εκαιροφυλάττει, περιμένων βοήθειαν έκ του φρουρίου. — α Τρίτη και τελευταία έρώτησις, έφώναζεν ο Ιωάννης; άνοίγεις τας θύρας; » — α Όχι, υπέλαθεν ο πολιορκούμενος, άλλινον επαφείς τότε τήν καχλάζουσαν όργήν; άν τολμάς, θρασύδειλε, σού αύτός άνοίξον τών Δουκών τήν έδραν; αναλογίσθητι, όμως, τί άναπόφευκτα άποτελέσματα τής άπονοίας σου.— α Εμπρός, λοιπόν! ειπεν ο Καλλέργης προς τό άποστατήσαν τάγμα; έχει πάντε δουκάτα εκαστος ύμών ». Αί πεπασαλωμένοι θύραι του Πικλατίου καταβλήθησαν μετά άντόνον προσπάθειαν, οί δέ Τσακίωνες, του όχλου συνακολουθούντος, εισέβαλον όρμηδόν εις τήν εύρύχωρον αύλήν. Οί ένδον σωματοφύλακες παρεδωσαν τά όπλα; διό και τρεις μόνοι εξ αύτων έφρονείθησαν, ως υπερεχόντως μιτούμενοι παρά τού λαού. Ο Καλλέργης περιήλθε πρώτος άπάντων τά δωμάτια του Πικλατίου εις ζήτησιν του Δουκός; ως δέ είδεν αύτόν κάτωχρον, άνευδον, άπεχανούντα, ξιφής ώρησεν επ' αύτου. — α Τί κάμνεις; άνέκραζεν ο Τίτος Γραδίνικος, κατατρίων όπισθεν τόν βραχιόνα του συνωμότου; δέν εινη σύμφωνος προς τά έπιταχθέντα ο σκοπός σου. Η ζώη του γέροντος; τούτου έστειται πολύτιμον έγγύησον εις τας χειράς μας ». Ο γέρον έσώθη, άλλ' έ-

πιμόνως άπεποιήθη να παραδώσῃ τας χειράς εις τά δεσμά. — α Ουδέ τούτο θέλω επιτρέψει, προσέθηκεν ο Τίτος; άναξιοπρεπεεις αι πέδαι και προς αύτόν, άξιωματικόν έλευθέρας πολιτείας, και προς ήμας αύτούς ». Τό Δουκικόν άρχειον, ή Βίβλος τών Έγγραφών, ή μετά τής Συγκλήτου άλληλογραφία κατατεχέθησαν; τά σύμβολα τής Δημοκρατίας άποκαθηλώθησαν; ο δέ θρόνος του αντιπροσώπου τής Ένετίας, ο χρυσόδοχος αύτός, εις τούς πόδας του όποιου γονυκλινείς προσέπεσαν ο Άλέξιος Καλλέργης και οi άπόγονοί του, ο άλλοτε φοβερός αύτός θρόνος, υπό έξώστου εις τας πλάκας τής αύλής εκσφενδονισθεις, συνετρίβη και καταπατήθη υπό του φρουάσσοντος πλήθους. Τό θησαυροφυλάκιον διεφυλάττετο άνέκαθεν εις τό άρμολογείον; οί συνωμόται κατέλαβον αύτό. Έντευθεν ο Καλλέργης άποχωρήσας, πρώτον μέν άφίκετο εις τας φυλακάς, ύθεν έλαβε τούς έγκλειστους, ειτα δέ περιελθών τούς στρατιωτικούς σταθμούς, τούς μέν άξιωματικούς κατεκράτησε, τούς δέ στρατιώτας όλους άφώπλισε. Τέλος, τας οικίας τών νομιζόμενων υπόπτων έπισκεφθεις, άλλους μέν άδικάστως έξώρισεν, άλλους δέ δορυφορομένους παρέπεμψεν εις τινα πύργον του προαστείου, θν μετέβαλεν εις δεσμωτήριον. Ην ώρα χειμᾶνος (παραμονή τών Έπιφανείων), ή δέ ήμέρα ψυχρά και υετώδης. Ο Δούξ Δεονάρδος, (άπόγονος του Ανυθόλου εκείνου, οστις παρά του αυτοκράτορος Έμμανουήλ Κομνηνού εκτυφλώθεις, έξεδιέκηθη καταργήσας τόν αυτοκρατορικόν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως), ο Δούξ, λέγομεν, και οί δύο του σύμβουλοι, Στέφανος Γραδίνικος ή Γραδενήγος, και Ιάκωβος Διέδος, διέβησαν τήν Δουκικήν Όδόν άσκεπείς, ήμίγυμνοι, βίγωντες, συρόμενοι ως κακούργοι. Διπλούς στοίχος στρατιωτών ήγεν αύτούς εις τήν φυλακήν; πανταχόθεν δέ όχλος συμπεπικνωμένος, οίστηλατούμενος, πολίται του Χάνδακος, κάτοικοι τών προαστείων, χωρικοί, Ιερείς, καλόγηροι, γυναίκες, παίδες, γυμνάς άναιένοντες τας χειράς ως ένεργούμενοι, καταμηνύοντες τά κεφάλαια τής ένοχής τών εκπτώτων, αϊτούμενοι τόν θάνατόν των (και τίνα θάνατον! τόν δι' άγχόνης), έπισπυρέοντες, επί τής κεφαλής αύτων άθρόα τών προκατόχων των τά κακούργήματα. « Σχοινία! σφέρετε σχοινία! εκραύγαζον μυρία φωναί; να κρεμασθώσιν οί τρεις λησταί! Άς χορευώσιν και αύτοί τόν Πηδηκτόν, κατά τό έθος τής πατρίδος των! Άρχοντες, διατί ζώντας άφινετε τούς κακούργους τούτους; Δέν εινη τάχα ούτοι οί αίτιοι του θανάτου μυριάδων χριστιανών; Σχοινία, βρόχοι! εις τήν άγχόνην! ». Ο Δούξ, τήν ώχρότητα του επιθανάτου έχων εις τό πρόσωπον, ουδέ καν ύψωσε τό βλέμμα καθ' όλην τήν φρικαλέαν πομπήν. Επορεύθη ως πλοίαρχος ναυαυχητικώς, οστις άπολέσας πᾶσαν έλπίδα σωτηρίας, παρεδωκεν ήδη έαυτόν εις τήν λύσασιν τών κομάτων. Επαθον δέ ούκ όλίγα και ευγενείς και στρατιώται μέχρι του δεσμωτηρίου. Τέλος, δια ζήτων υποσχέσεων κατευνάσαντες ούτοι

καυ όχλου τήν εύμετάπιστον άνυπερθεσίαν, σώους ένέβαλον τούς κατασχέτους εις τό σκοτεινότερον του πύργου. Ένώ ταύτα συνέβαινον έξω, οί προύχοντες όλοι Συμβούλιον ποιούντες έν τῷ Δουκικῷ Παλατίῳ, έρρίπτον τά θεμέλια τής πολιτείας των. Έκ του συλλόγου τών εύγενών τριακονταπέντε έξελέχθησαν δια ψήφου γενικώς εις Συντακτικήν Έπιτροπήν ούτοι δέ, δόντες όρκον πιστότητας και ειλικρινείας προς τόν σύλλογον, άπεδύθησαν αύθωρει εις τήν εργασίαν. Και πρώτον μέν συνέταξαν εις έξ κεφάλαια τό Καταστατικόν Ψήφισμα μετά τών έπιγόντων προνοημάτων τήν πολιτείας, ειτα δέ δια ψήφου μερικωτέρας έκ του κόλπου αύτων έξελέξαντο ένδεκαμελή Κυβέρνησιν, τούτέστι τόν Δούκα Κρήτης, και δέκα συμβούλους. Τά άρχαία τής Μαρκιανής βιβλιοθήκης διασώζουσιν ού μόνον τά όνόματα τής ένδεκαμελούς αύτης Κυβερνήσεως, αλλά και τά λοιπά είκοσιτέσσαρα τής συντακτικής έπιτροπής. Έν τῷ παραδόναι αύτά εις τήν μνήμην τών μελλόντων τής Ελλάδος ιστορικών, εύλογον κρίνομεν, άκριβογραφίας χάριν, να παραδεχθώμεν τήν χυήσιν τής Ιταλίδος, έν ή παρά τών τότε ύπομνηματιστών διεφυλάχθησαν.

Δούξ τής Πολιτείας.

1. Marino Gradenigo, ο και Φρόνιμος έμφαντικώς προσονομασθεις.

Σύμβουλοι αυτού.

2. Tito Gradenigo,
3. Tito Venier,
4. Giorgio da Molin,
5. Francesco Muazzo,
6. Marco Corner,
7. Pierro Gallina,
8. Marco Fradello,
9. Andrea Pandoleo,
10. Pamparino Quirin,
11. Bartolomeo Grimani.

Τά λοιπά 24 μέλη τής Συντακτικής Έπιτροπής.

12. Giovanni Gradenigo, el Grasso (άδελφός του Τίτου συμβούλου).
13. Leonardo Gradenigo, (άδελφοί φέροντες και
14. Francesco Gradenigo,)
τήν τών Καλλεργών επωνυμίαν.
15. Antonio Gradenigo, (άδελφοί.
16. Nicoletto Gradenigo,)
17. Marco Gradenigo, el Spirit olo,
18. Maffio Gradenigo,
19. Antonio da Molin, el Codeta,
20. Zanachi da Molin,
21. Marco Corner, la Colzina,
22. Domenico Corner, el Verzo,
23. Andrea Corner, de la casa mazor,
24. Ferangola Corner,
25. Filippo da Vigonza,

26. Zanachi da Vigonza,
27. Gerardo Venier,
28. Piolato Muazzo,
29. Zanachi d'Erizzo,
30. Giorgio Barbo,
31. Lorenzo Barbarigo,
32. Rigrazio Quirini,
33. Angelo Barozzi, dalla Cania
34. Angelo Balbi,
35. Angelo Adoldo.

Ίδου και τό Καταστατικόν τής πολιτείας ψήφισμα, όπερ αύθημερόν έν τυμπάνοις και σάλπιγγιν έδημοσιεύθη περι τήν πόλιν.

« Είς τό όνομα του Θεου και Σωτήρος ήμῶν Ίησου Χριστού. »
« Έπει Κυρίου 1363, μηνί Ίαννουαρίῳ, ήμέρα πέμπτη. »
« Έκ Χάνδακος νήσου Κρήτης. »

α Έπειδή, κοινῷ ζήλω και συνεργίᾳ του Συλλόγου τών τιμαριούχων, τών κληρικῶν, και λαϊκῶν τής νήσου Κρήτης, κατοργήθη έσασι ή επί τής νήσου αύτης κυριαρχία τής Ένετικής Δημοκρατίας; και επειδή τήν ήδη καταργηθείσαν κυβέρνησιν δέον έτέρα νόμιμος κυβέρνησις να διαδεχθῇ προς ασφάλειαν τής νήσου, και προς εύημερίαν τών εγκαικῶν; διό, τό Άνώτερον Συμβούλιον, συνελθόν έν τῇ πόλει ταύτῃ του Χάνδακος εις σύσκεψιν προνοητικῆν και παμμελή, έψήφισε και θεσπίζει ως εξής; »

α Α'. Η νήσος Κρήτη μετά πάντων τών πόλεων φρουρίων και έξαρτημάτων της, λαϊκῶν τε και εκκλησιαστικῶν, κηρύττεται από τής σήμερα Δημοκρατία αυτοκρατής, άδέσποτος, ανεξάρτητος, υπό τήν σεπτήν προστασίαν του Αγίου και θαυματουργού Τίτου, άποστόλου και πάτρωνος τής νήσου αύτης. »

α Β'. Υπέροχος και κυρία τής Γαληνοτάτης Κρητικής Δημοκρατίας θρησκεία αναγορεύεται εις τό έξής ή ιερωτάτη τών ιθαγενῶν Γραικική. »

α Γ'. Διό, ή σημαία τής Ένετικής πολιτείας είναι και έσεται από του νυν κατοργημένη, αντί δ' αύτης άπανταχού τής νήσου αναπετανύεται ή θιακή του Αγίου Τίτου, μόνον νόμιμον, έπίσημον, και σεβαστόν σύμβολον τής σήμεραν αίσίως εγκαινιζομένης άυτονομίας. »

α Δ'. Μέχρι προνοήματος περαιτέρου, ή ήγεμονική τής Κρητικής Δημοκρατίας παράστασις έναποτίθεται παρά τής Συγκλήτου όλης προς τόν ένδοξώτατον και Συνετώτατον Μαρίνον Γραδίνικον Βαϊάρδον, Δούκα, και προς τούς εκλαμπροτάτους δέκα εύγενείς Συμβούλους του (Έκροται τά όνόματα). Τούτοις θέλουσιν άπονείμει τήν πρέπουσαν εύλάβειαν, πίστιν, και ύποταγήν σύμπαντες άδιακρίτως οί υπήκοοι τής πολιτείας. »

α Ε'. Ο ειρκμένος Δούξ μετά τών συμβούλων του θέλουσιν όσον ούπω καθυποβάλλει προς τήν Σύγκλητον σχέδιον κυβερνητικῷ Όργανισμῷ.

α Σ'. Κηρύττονται δέ προδόται τής Κρητικής Δημοκρατίας, και ως τοιοῦτοι θανάτῳ ζημιούνται.

« 1) Ὅσοι, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε διὰ ἔργου, εἴτε ἀμέσως, εἴτε πλεονεξίως καὶ ὀπωσθήποτε, ἐναντιωθῶσιν εἰς τὰς διατάξεις τοῦ δε τοῦ ψηφίσματος, καὶ εἰς τὰ προσεχῶς δημοσιευθῶσιν θεσπίσματα τῆς ἀναγορευθείσης ἡδὴ πανσεβάστου Ἀρχῆς. »

« 2) Ὅσοι, εἴτε ἀμέσως, εἴτε πλεονεξίως, καὶ ὀπωσθήποτε, προτείνωσιν εἰρήνην μετὰ τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, ἢ συμβιβασμούς δυναμένους νὰ προσβάλλωσι καθόλου ἢ ἐν μέρει τὴν αὐτονομίαν καὶ πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Γαλιωνάτης Κριτικῆς πολιτείας. »

« Δόξα, τιμὴ, προσκύνησις πρὸς τὸν θαυματουργὸν Τίτον, προστάτην τῆς ἡμετέρας αὐτονομίου πολιτείας τῆς Νήσου Κρήτης. »

(*Ἐποταί αἱ ὑπογραφαὶ τοῦ Δουκὸς [Ἐγὼ Μαρίνος Γραδίνικος, ἐλέω Θεοῦ Δουξ Κρητῶν], τῶν δέκα συμβούλων του, ἐφεξῆς δὲ τῶν 24 μελῶν τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ δύο Καγκελάριων.*)

Πρόδηλον ἐντεῦθεν τὸ σχῆμα τῆς ἐγκαθιδρυθείσης Δημοκρατίας.

Οἴμοι ! ποῦ ὁ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ζῆλος ; Ποῦ ἡ εὐλάβεια τῶν Στεφανιτῶν, τῶν Ἀργυροπούλων, τῶν Χορτατσῶν πρὸς τὴν Βυζαντινὴν μοναρχίαν ; Γίνεται μὲν ἐνταῦθα μνεῖα σημαίας Ἑθνεῖας, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀετοῦ, σύμβολον ἐθνότητος παρουσιάζεται ὁ Ἅγιος Τίτος. — Ἀληθές, ὅτι ἀπὸ βασιλείας τοῦ Καντακουζηνοῦ θάρσος καὶ ἐμπιστοσύνην μεγάλην δὲν ἐνέπνευσεν ἡ Αὐτὴ Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὰς πεποιθήσεις τῆς ἀνωτέρας τάξεως τοῦ γένους ἡμῶν, μάλιστα ὅπου κατοικήθησαν Ἑνετοὶ καὶ Τοπάρχαι Σταυροφόροι, συνέβησαν ἡδὴ ἀλλόκοτοι μεταβολαί. Ἡ συνεπιμιξία καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Δύσεως, ὡς ἰππικὸὶ ἀγῶνες, γυναικολατρεία, ἐρωτικὰ δικαστήρια, θεσμοὶ καὶ τελεταὶ τῶν ἰπποτικῶν ταγμάτων, ἱεροσολυμιτικὴ νομοθεσία, ταῦτα καὶ ἄλλα ἅττα παρῆσαν, εἰσῆγαγον εἰς τὰ ἔθνη, εἰς τὰς γνώμας, εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῆν τῆς τότε κοινῆς τῶν Φραγγιχρῶν τροπὴν τινα, ἢ μᾶλλον νόθευσιν ἀξιοσημείωτον. Τίς τότε δὲν ἠκροάζετο μετὰ θαυμασμοῦ τὰς ἐκ τῆς ὀργῆς Ἰταλίας ἐρχόμενας φήμας περὶ γενικῆς καταλύσεως μοναρχίας καὶ δεσποτισμοῦ ; Τίς δὲν ἀνεθέρμαινε τὴν φαντασίαν ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν Γαλλικῶν ποιημάτων καὶ μυθιστορημάτων, ἀκουράστως μεταφραζομένων εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν ; Ἡ ἀττικὴ διάλεκτος τῆς Βυζαντινῆς Σχολῆς εἶχεν ἡδὴ χάσει πολλοὺς ὀπαδοὺς καὶ ζηλωτάς. Ἰπὸ τοῦ Σταυροφορικοῦ βέβητος παρασυρέντες, πλείστοι τῶν εὐνοεστέρων εὐπατριδῶν, ἐκ τῆς ἰππομαχίας ἐπιστρέφοντες, προὔτιμχαν, ἀντὶ τῆς ἐπιπόνου ἀναγνώσεως τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀμηρον, ἢ κατὰ Δάκτυν, ἢ κατὰ Τζέτζην, τὴν προχειρότερον ἀνάγνωσιν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου κατὰ τὸν Γάλλον ῥαψῶδόν Benolt de Sainte More, ἢ κατὰ τὸν Γερμανὸν Herbot von Fritslar, μεταγλωττισθέντας νεοελληνιστί. Ἐνὶ λόγῳ αἱ παραδόσεις τοῦ Βυζαντινοῦ μεσαιῶνος ἀπρηχαιώθησαν, λογισμοὶ νεώ-

τεροι ἐδελέασαν τὰ πνεύματα. Ἡ δὲ κατάστασις τῆς γεηρακινῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Κωνσταντινου συνεπληρώθη τὴν πρὸς τὸν νεωτερισμὸν ῥοπήν. Ἀπ' ἐνός μὲν οἱ ἐσωτερικοὶ περισπασμοί, αἱ ἐθνικτοὶ διχνοῖαι τῶν μεγιστάνων, τὸ μεταξὺ Καντακουζηνοῦ καὶ βασιλείσσης Ἀννης σχίσμα, ἀπ' ἐτέρου δὲ ἡ δυσπρεπὴς συμμαχία τῆς εἰρημένης Αὐτῆς μετὰ τῶν Ἑνετῶν, αἱ συνεχεῖς καὶ βαρύνονται ζημίαι, ἀς οὐ μόνον κατὰ τὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην ἐπὶνεγκον οἱ Γενουῆται πρὸς τὴν νοσοῦσαν Βυζαντινὴν ἐπικράτειαν, ταῦτα καὶ ἕτερα ἔτι κακὰ ἐχάυνωσαν σφόδρα τὸν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ἐνθουσιασμὸν. Ἐπειτα : τίς δὲν ἐβλεπε τοῦ Ὀτμάνου τὸν διαδοχὸν προβαίνοντα ἀσφορητὴ πρὸς τὴν ἐτοιμοθάνατον αὐτοκρατορίαν, ὡς πρὸς κλίβανον ἀνγωνιῶντος ἀγγελοῦ θανάτου ; Οἱ πρόφρονες Βυζαντινοὶ καὶ Ἑνετοὶ προὔτιθεντο νὰ οἰκοδομήσωσιν εἰς Κρήτην οἶκον ἀκράδαντον, πολιτείαν αἰωνόβιον. Ἡσπασθήσαν δὲ τὸ δημοκρατικὸν σχῆμα, διότι ἡ δημοκρατία ἦτο ἐν ἐθεί τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἡ ἀριστοκρατικὴ ὑπεννοεῖται. Δημοκρατίαν ἤκουον εἰς Γενουήν, εἰς Πίσαν, εἰς Φλωρεντίαν, εἰς Σιέννην εἰς Περούσιαν (Perugia), εἰς Ἅγιον Μαρίνον, εἰς Ῥαγούζαν, εἰς Ἀμάλφην, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλησιέστερον, εἰς Χίον, ὅπου ἐσχάτως οἱ Ἰουστινιανοὶ κατοικήθησαν ἀπανταχοῦ τῆς Ἰταλίας τάσις πρὸς τὴν δημοκρατίαν. Τοιοῦτον οὖν ζηλεύσαντες ὑπογραμμὸν, κατεσιώπησαν τὴν αὐθεντίαν τῶν πατρίων παραδόσεων. Ὄθεν κόψαντες τὸ νῆμα, ὅπερ ἐξ αἰῶνος συνῆψε τὴν νῆσον Κρήτην πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν κηδεμονίαν τῆς Βυζαντινῆς μητροπόλεως, ἐνεκαθίδρυσαν τῆς μεσαιωνικῆς Ἰταλίας τὸν νεωτερισμὸν.

Καὶ ὅμως, εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς Ἰταλομόρφου πολιτείας αὐτῆς, πνεῦμα Ἑλληνικόν, πνεῦμα ἀνατολικόν καὶ ὀρθόδοξον ἐνερούλευεν ἀντίθεσις ἐπίσχυρος εἰς τὰ ἄμωρα ἔτι, καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀνεπισφράγιστα ἦδη, ἔθιμα, φρονήματα τῶν καιρῶν ἐκεῖνων. Τὰ μέλη τοῦ ἀρτιστοῦστατου Δουκικοῦ Συμβουλίου ἐπρέσβευον πατρώθεν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας μας. Τρεῖς ὅμως αὐτῶν, ἐξ ὧν καὶ ὁ Δουξ Γραδίνικος, ἄτοπον τὴν ἑτεροδοξίαν κρίναντες, ἐξώμασαν αὐθωρεῖ τὸν Λατινισμὸν, καὶ τὴν ὁμολόγησιν τοῦ ἑλληνικοῦ Πιστεύω ἐγγράφον παρεδῶκαν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἡμέρας (1). Τὸ παράδειγμα τούτων ἐθῆξε καὶ ἐτέρων εὐπατριδῶν τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, διότι ἡ λέξις ἔθνος (Nazione) ἀνεπήδησεν ἀμέσως ἐκ τοῦ σταλακτηρίου τῶν ἱστορικῶν ἀναμνήσεων. Ὀλόκληροι οἰκογένειαι Ἀτίνων ἐσπευσαν ν' ἀρνηθῶσι τὸ ἔσχατον στίγμα τοῦ Ἑνετισμοῦ, παραδεχθεῖσαι τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων (2). Ἡ μητρόπολις τοῦ Χάνδακος, τῆ μνή-

(1) Cappelletti, St. Venez. T. 1. Cap. XV. p. 377.
(2) « Qui ut Græcos in perfidiam communionem allicerent, abolitio Latino ritu, in omni Cretensi Insula Græcum ritum, quem et ipsi publice amplexa i, fuerant, et si non atque ruit. » Cr. Sacro. T. 2.

μη τοῦ Ἁγίου Τίτου ἀνεκαθεν ἀφιερωμένη, καὶ τὸ πρὶν Λατινικὴ, διὰ σπουδῆς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Ἀγαπίου ἀγνισθεῖσα, καὶ εἰς Ἑλληνικὴν μεταβληθεῖσα, ἐγένετο πάνδημον κατηχητήριον. Οἶα πραγμάτων ἀπροσδόκητος μεταλλαγή ! Πομπὴν μεγάλην καὶ πολυδάπανον εἰς τιμὴν τοῦ πάτρωνος ἐτέλουν συνήθως οἱ Ἑνετοὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Μετὰ τὸν ὕμνον τῆς ἐορτῆς « Christus vincet, Christus regnat, » ἐτονίζοντο τὰ πολυχρόνια πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον totius Regni Cretæ Αρχιεπίσκοπον τότε δὲ ὁ ὀρθόδοξος Πρωτοπαπᾶς, ἐν ἱερᾷ στολῇ καὶ ὑπὸ παντός τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου ἀκολουθούμενος, προσήγαγο ἑνώπιον τοῦ Ἀττινέπισκοπου, καὶ ἔκλινε μέχρις ἐδάφους τὴν κεφαλὴν, περιμένων διὰ τῆς εὐλογίας τὴν ἄδειαν τῆς ἀνορθώσεως. Διάφορος, ὅμως, ἡ παρούσα τελετή. Ὁ μέγας κώδων τῆς μητροπόλεως, ἀφιέρωμα πρόσφατον τῆς Ἑνετίας, ἐσήμανεν ὀρθρινὸς τὴν ἐόρτασιν Ἑλληνικῶν Ἐπιφανείων μετὰ παρελευσιν ἑκατὸν ἐξήκοντα ἐτῶν. Οὐδέποτε καταγράφη ὁ ναὸς ὑπὸ τσαούτης σφύρης ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδῶν ὁ Δουξ Γραδίνικος μετὰ τῶν Συμβούλων του καὶ λοιπῶν προϋχόντων ἐστη ἀριστερόθεν τοῦ εἰκονοστασίου, φορῶν τὴν κοκκίνην τῆς ὑπερτάτης ἀξίας περιβολήν. Ὡς δ' ἤχησεν ἡ ἀνατολικὴ ψαλμοδία, καὶ αἱ ἀναθυμιάσεις τοῦ λιθάνου εὐωδίασαν τὴν ἀέρα, καὶ ἤρχετο ὁ ὕμνος « Ἐπεράτης σήμερον τῆ οἰκουμένη, καὶ τὸ φῶς σου, Κύριε, ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς, » ἐκρηγῆς κατανύξεως, στεναγμῶν, δακρύων ἤχησεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ. Μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ Ἁγιασμοῦ, ὅσοι Ἀττινοὶ, εὐγενεῖς καὶ χυδαῖοι, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις γονυκλινῆσαντες ἑνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐξώμασαν ὁμοφώνως τὴν ἑτεροδοξίαν, ὅπως συμμαθεῖσσι τῆς θρησκείας τῶν ἰθαγενῶν ὡς καὶ γόνατα ἱερῶν καὶ κακοεικῶν λατίνων ἔκαμψεν ὁ πατριωτικὸς ἐνθουσιασμὸς. — Λειτουργία εἰς τὰ χρονικά τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος ἀξιωμακρόνυτος ! Ἄνθρωποι ἐκ περάτων Ἰταλίας, καὶ κατ' ἐποχὰς διαφόρους ἐλθόντες εἰς Κρήτην, ζήνοι τὴν πατρίδα, τὸ δόγμα, τὰ ἔθνη, τὴν γλῶσσαν, ζήνοι τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν καὶ τὰ συμπερόντα, ἄνθρωποι ὑπὸ παντοίων λόγων ἕως τότε ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένοι, συμπαυρῆθησαν τὴν πρῶτην ἐκείνην μετὰ τῶν ἰθαγενῶν εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ θυσιαστήριον, συνέτυχον ὑπὸ τὰς πτέρυγας μιᾶς πατρίδος κοινῆς, εἰς ἓνα καὶ μέγαν ὄρκον ἀπαντες ἀθρομῆτως συνδεδεμένοι. Ἡσπασατο δὲ ὁ εἰς τὸν ἄλλον, καὶ πάντες μετὰ καρδίας συντετριμμένως ἀλλήλους προσηπύθησαν, ὡς ἀδελφοί, μετὰ μακρῶν ἀναγνωρίζομενοι χωρισμῶν.

Ἡ σκηνὴ ἀπέβη ἔτι μᾶλλον συγκινητικὴ, ὅτε, μετὰ τὴν εὐλόγησιν τῶν σημαῶν τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς ὀρθοδοξίας τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς, ὁ Δουξ Γραδίνικος, Νέστορ λευκόκομος, νῦν δὲ καὶ νεώροτος ὀρθόδοξος, ἀπήγγειλε λόγον πανηγυρικὸν ἄμα καὶ πατριωτικὸν εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς κτηθείσης αὐτονομίας. Ἡ γλῶσσά του, εἰς τὴν μεγάλην τῆς ἡμέρας περιωπὴν ἀνυψωθείσα, ἔλαθε ποῦ καὶ ποῦ

τόνον Δημοσθενεῖος ῥητορικῆς. — Ὁ τύραννος ἀπεβλήθη ! εἶπεν ἀναφωνήσας ἐντονώτερον. Ἢδὴ ἡ εὐδαίμων νῆσός μας κατατάσσεται εἰς τὴν χορείαν τῶν πολιτειῶν. Βλέπω τὸν δαίμονα τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας ἐλευθερίας συμπαραστάμενον δαρνοστερῆ εἰς τὰς δεήσεις μας, ἐπικροτοῦντα τῶν ἀγῶνων μας τὴν κατόρθωσιν, συνευχόμενον ὑπὲρ παγίωσης δικαιωμάτων, ἐξαγορασθέντων διὰ μακρῶν καὶ ἀναριθμητῶν ὀλοκαυτώσεων. Ἀλλ' ἂν ὁ τύραννος ἀπεβλήθη, ὅμως δὲν ἀποκαρτερεῖ, δὲν δειλιεῖ : δυσμετάπιστον γὰρ ὁ δεσποτισμὸς. Τίς ἀμφιβάλλει, ὅτι μετ' οὐ πολὺ στόλος Ἑνετικὸς θέλει παραπλεύσει τὴν Κρήτην, καὶ σμήνος ληστῶν, στίφη ἀνάνδρων μισθοφόρων θέλουσιν αὐτὴν συλαγωγῆσαι τὰς πεδιάδας τῆς ; Ἄλλ' ἡμεῖς, εἰς μίαν γνώμην συνεστηρικῆμενοι, καὶ τὸν θάνατον καταφρονοῦντες, ἡμεῖς, ὑπέρμαχοι, ζωῆς, τιμῆς, πίστεως, οἰκογενείας, πρὸς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ τυράννου θέλομεν ἀντιτάξει τεῖχος ἀπόρητον τὴν ἀνδρώλη μας ἐπιμονὴν, τὴν φιλοπατρίαν. Εἶθε μᾶς ἐβλεπον ἐνθάδε συνηθροισμένους οἱ Ἑνετοὶ ! Ἀπὸ τῆς στυγεράς αὐτῆς Βουλῆς, ὅπου γαλκεῖς τοῦ κόσμου τὰς ἀλύσεις, στρέψε, ἀπόβλητος μητροὶ τὸ βλέμμα πρὸς τὴν ἱεράν ταύτην καὶ θεοπρεπῆ πανήγυριν ! Ἰδὲ θέαμα ζέον πρὸς τὴν ἀφιλόστοργον ψυχὴν σου, λάν, χθές μὲν δούλον καὶ διηρημένον, σήμερον δ' ἐλεύθερον καὶ συμπαγῆ, ὀμνύοντα κατὰ τῆς δυναστείας σου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Σταυροῦ μίσος μεταδοθησόμενον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ! » — Βροντῆ εὐρημήσεως ὑπεδέξατο τὸν ἐξορισμὸν. Ἀμήν, ἀμήν ! ἐπανεδόθησαν χίλιαι στόμακα. Ὡς δὲ ὁ θύρῳχος κατεπαύθη, καὶ σιγῇ πάλιν ἐπεκράτησεν, ὁ γέρον, ἀναλαβὼν τὸν λόγον, διὰ φωνῆς πνιγομένης ὑπὸ δακρύων, καὶ ὄμμασιν ἀνατεταμένους πρὸς οὐρανόν — « Καὶ σεις, ἀνέκραξε, σικαὶ συγγενῶν, φίλων, συμπολιτῶν, σεις ἀπειράριθμα θύματα τῆς μαχαίρας, τοῦ πυρός, τῆς ἀγρόνης, σεις, οἱ ἐν βασάνῳ καὶ μαρτυρίῳ τὴν εὐπρέπειαν τῆς σήμερον Εὐχαριστίας προμολογήσαντες, εὐφρανθήτε ἐπὶ τῇ εὐγνωμοσύνῃ, ἣν κατὰ τὴν ἀείμνηστον ταύτην ἡμέραν ὁμοφώνως ὡς ἀναπέμπομεν ! Ἀπὸ τῶν οὐρανίων σκηνῶν, ὅθεν εὐχεσθε πρὸς τὸν Παντοκράτορα ὑπὲρ ἡμῶν, οὐδέποτε θέλετε ἰδεῖ τὰ τέκνα σας πορευόμενα ἐν ὁδοῖς διχνοῖας, οὐδέποτε ὄψεσθε αὐτὰ παρεκκλινόντα εἰς ἔργα σκότους καὶ διασθορᾶς ! »

Τῆ ἐπαύριον, ἐορτῆ τοῦ Προδρόμου, οἱ κάτοικοι τοῦ Χάνδακος καὶ τῶν προκιστῶν προσέφερον ἐπιστήμως εἰς τὸ Παλάτιον πίστιν καὶ ὑποταγὴν τῇ Δημοκρατίᾳ. Ἐκ τῶν εὐπατριδῶν ὀλιγοστοὶ ἀπεποιήθησαν νὰ συναινεῖσιν. Ἐνός μόνου τὴν μνήμην ἐρύλαζεν ἡ ἱστορία ἐκαλεῖτο Ἰάκωβος Μουδάτσος, ἢ Μουδάτσος, ἦν δὲ ἀδελφὸς τοῦ Φραγγίσκου, ὃν ἡ ψῆφος τῶν εὐγενῶν συνέταξεν εἰς τὸ Κυβερνητικὸν Συμβούλιον. Ὁ ἐνετόφρων οὗτος τοσοῦτον κηθάρισεν, ὥστε καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς ἀπεδοκίμασε τὴν μεταβολήν, ἣν ἐκάλεσαν ἀσυγχρόρητον ἀποστασίαν. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Παλατίου, ὅπου οἱ πολιτῆ,

προσέχοντο τὴν αὐτονομίαν ἀνομολογούντες, καὶ ἰδὼν τὸν αὐτάδελφον συνεδριάζοντα μετὰ τῶν συμβούλων καὶ τοῦ Δουκὸς, ἐξερράγη εἰς λοιδορίας κατὰ τῶν σφετεριστῶν, καὶ ἀνευφήμησε τοῦ Ἁγίου Μάρκου τὴν νομιμότητα. Ἐξελήθη ὡς παράφρων, καὶ ἀπεπέμφθη ἐν συριγμοῖς καὶ καταβολήσεσιν. Ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν, ὁ μονογενὴς υἱὸς του, ἐνετόφρων ὅσον ὁ πατήρ, ἀπετόλμησε καὶ ἐν πλήρει ἀγορᾷ νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς καταργηθείσης ζενοκρατίας. Τὸ περὶ ἐχθρῶν πατρίδος ἄρθρον τοῦ Καταστατικοῦ Ψηφίσματος ἔλαβεν ἄμεσον ἐκτέλεσιν. Τὰ ἐγκαίνια τῆς πρώτης μετὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας ἐμολύνθησαν αἵματι. Ὁ εἰκοσαετὴς Μουάτσος ἔπεσε κατατετρωμένος ὑπὸ πληγῶν μαχαίρας, τὸ δὲ σῶμά του διεσύρθη ἄπνον περὶ τὰς ἀγυῖας ὑπὸ σαρφετοῦ.

Οὕτω πως ἐτελέσθησαν τὰ προοίμια τῆς κτηθείσης ἐλευθερίας.

Οἱ δὲ χρονογράφοι, ὧν τὰς σελίδας ἀνελίσσομεν, παρασιωπῶσι τὸν τρόπον δι' οὗ τὰ φρούρια τοῦ Χάνδακος περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν ἰθαγενῶν. Ἀπέφυγον καθόσον φαίνεται νὰ ὁμολογήσωσιν ἀναφανδὸν τὴν ἀτιμίαν. Ἀλλ' ἡ αἰσχύνη αὐτῶν δὲν ἐξηλάσθη τὴν ἀλήθειαν. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ὁ ζῆνος ἀπεδιώχθη πανταχόθεν, ἡ δὲ νῆσος, τὸν δούλειον ζυγὸν ἀποσειάσα, συνετάχθη τῇ κυβερνήσει τῆς πρωτεύουσας. Ἡ σημαία τοῦ Ἁγίου Τίτου ἐκυμάτισεν ὑπερήφανος ἐπὶ πάσας τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια τῆς Κρήτης, ἀπὸ Κισσάμου μέχρι Σιτίας, ἐνηρμόσθη δὲ παντοῦ ὁ δημοκρατικὸς τῆς ἀρχοντίας ῥιθμός.

Ὁ Δουξ Λεονάρδος, ἐν τοσοῦτω, ἐγκλειστος ἐτάκη μετὰ τῶν συμβούλων του εἰς τὴν φυλακὴν, στερηθεὶς καὶ αὐτῆς τῆς ἀδείας τοῦ ἐπιστεῖλαι πρὸς τοὺς ἐν Ἑνετίᾳ συγγενεῖς του. Πλήθος χωρικῶν συνεβρέυσεν ἐπὶ τινὰς ἐβδομάδας εἰς τὸν πύργον, ὅπως θεαθῆ ὀφθαλμοῖς ἰδίοις τὸ παράδοξον θέαμα, ὅπως ἐπαληθεύσῃ τὸ ἄκουσμα τῆς ἐκτόπου ταπεινώσεως. Περιεκυκλώθη ὁ ταλαίπωρος καθ' ἑκάστην ὑπὸ περιέργων, εὐλαβητικῶς κατασκοποῦντων τὸ βλέμμα, τὸ πρόσωπον, τὰ κινήματά του, ὡσεὶ θηρίον, ἄλλοτε μὲν ἐπιφοβὸν καὶ ζημιῶδες, νῦν δὲ περιωρισμένον εἰς σιδηροῦν κλωβόν. Ἐτυχε μεταξὺ τῶν ὄχλων καὶ τις αἰοδός, ἐκ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ψαλλόντων δημοτικὸς ἰάμβους, ὅστις ἐπέπνευσε νὰ διασκεδάσῃ τοῦ δεσμώτου τὴν κατήφειαν διὰ τῆς ἠδυσφωνίας του. Ἀρμόσας οὖν τὴν λύραν, συνώδησεν ᾄσμα τι περιεκτικόν, συντεθὲν ἀρτίως εἰς ἐξύμνησιν τῆς Κρητικῆς ἐλευθερίας. Ὁ Δουξ ἠγνόει τὴν Ἑλληνικὴν. — « Τί λέγει τὸ ποίημα αὐτό; » ἠρώτησεν ἰταλιστὶ τὸν ῥαψῶδον, ἥδη τὴν σιγήσασαν λύραν ἐξαρμολόζοντα.

— *Λιμπερτά!* ἀπήντησεν οὗτος ἐμφαντικώτατα, ἐκφωνήσας λέξιν ἰταλικὴν, κοινὴν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας. Καὶ διὰ χειρονομίας ἐπειράθη ν' ἀγγεῖλῃ πρὸς τὸν πρῶτον Ἀρμοστήν, ὅτι τὸ ᾄσμα ἐκεῖνο περιήρχετο τὴν νῆσον ὅλην ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν νηπιῶν περιεδόμενον.

— Canzonette e Libertà, xe dō cose che no stà, ανέκραξε σαρκαστικῶς ὁ Ἑνετός (1).

Ἄλλως, ὁμως, ἐφρόνουν οἱ ὁμογενεῖς του Δάντης καὶ Πετράρχης. « Τίς ὁ μὴ ἀσμένως ἐπανακαλῶν τοῦ περιπλανωμένου Φλωρεντινοῦ τὸν στεναγμὸν: « Libertà vò cantando ch' è si cara; »

Ἡ ὑπερηφία τῶν Πατρικίων Ἑνετῶν κατέπεσεν ὁ στίχος ὁμως, ἐπιζήσας, ἐξκνίστησι τὴν Ἰταλίαν ἐκ τοῦ ληθάργου.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΣΠ. ΖΑΜΒΕΛΙΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑ ΡΩΜΑΙΟΙΣ ἘΜΠΟΡΙΑΣ.

— 000 —

Ἐπιστολὴ ἐκ Μασσαλίας.

Φίλε!

Διὰ τῆς ἐπιστολῆς σου τῆς 13 τοῦ παρελθόντος Νοεμβρίου μοὶ ζητεῖς, ἅτε διασώτῃ νῦν τοῦ Ἐμπολαίου Ἑρμοῦ, πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐμπορίας τῆς Ῥώμης κατὰ τὴν ἐνδοξότεραν αὐτῆς ἐποχὴν, μέχρι τῆς διαιρέσεως τῆς Αὐτοκρατορίας εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν.

Ἀναμφιβόλως, φίλε, ζητῶν μοὶ πληροφορίας περὶ ἐμπορίας τῶν Ῥωμαίων, δὲν ἐννοεῖς τὴν ἐμπορίαν ἥνπερ μετέρχονται οἱ λεγόμενοι τὰ νῦν πραγματευταὶ καὶ οἱ χειρῶνακτες, οἵτινες ὑπάρχουσι παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς, μηδ' αὐτῶν τῶν βραβυρωτάτων ἐξαίρουμένων, διὰ τὰς καθημερινὰς χροῖας ἄλλα τὴν ἐμπορίαν, τὴν ἐμψυχόνουσαν ὀλόκληρον τὸ ἔθνος, ζωογονοῦσαν τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν, καὶ πλουτίζουσαν ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις τοῦ ἔθνους, ὑφ' οὗ ἐνεργεῖται.

Ἄν καὶ ὁ ὑπολειπόμενός μοὶ χρόνος δὲν εἶναι ἱκανὸς πρὸς ἔρευναν καὶ ἀπάντησιν ἐπὶ τοιοῦτου ζητήματος, ἵνα εὐχαριστήσω ὁμως τὴν ἐπιθυμίαν σου, ἐρχομαι διὰ βραχέων νὰ σοὶ ἐκθέσω τὰς περὶ τούτου γνώσεις μου, ἅς συναρκεῖσάμην ἐκ διαφόρων συγγραφέων, παραπέμπων σε συγχρόνως εἰς αὐτοὺς πρὸς τε τελειότεραν τοῦ πράγματός ἔρευναν καὶ πρὸς κόρον τῆς ἐπιθυμίας σου. (α)

(1) « Δὲν στερεοποιῶσι τὰ τραγοῦδάκια τὴν ἐλευθερίαν. »

(α) Βλέπε Heeren, Idées sur le commerce et la politique des principaux peuples de l'antiquité, ὅπερ δὲν ἐπρόφραθεν ὁ περιεκτικὸς οὗτος συγγραφεὺς νὰ τελειώσῃ.

Dureau de la Malle. Economie politique des Romains. Richelot. Esquisse de l'industrie et du commerce de l'antiquité.

Scherrer. Histoire du commerce de toutes les nations. Τοῦ συγγραφέματος τούτου ἐδημοσίευσεν καὶ παρ' ἡμῶν ὁ Κύριος Ναύτης τὰ μέχρι Φοινίκων καὶ Καρχηδονίων ὑπὸ τὸν τίτλον « Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ ἱστορία αὐτοῦ κτλ. Ἐν Ἀθήναις 1859.

Ὁ ἐπιχειρήσας καὶ ἐπιχειρήσων τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἐμπορίας τῶν ἀρχαίων λαῶν, βλέπει ὅτι ὁ τὴν ὀλιγωτέραν πρὸς τοῦτο ὕλην παρέχων, εἶναι ὁ διὰ τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ περιφανὴς λαὸς τῆς ἀγερώχου πάλαι τε καὶ νῦν Ῥώμης. Παρατηρεῖ ὁ ἐρευνῶν τὰ τῆς ὕλης ταύτης, ὅτι ὁ ἰσχυρὸς οὗτος λαὸς τῆς ἀρχαιότητος δὲν χορηγεῖ αὐτῷ ὕλην ἀνάλογον τῷ στρατιωτικῷ αὐτοῦ μεγάλειω, ἀλλὰ, κατ' ἀντίθεσιν, μικρὰν καὶ περὶ τὴν παρακμὴν τῆς ἐμπορίας περιστρεφομένην, εἰς ἣν καὶ μεγάλως συνετέλεσεν.

Ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης ἦτο γενναῖος καὶ εἰς ἄκρον φιλόπατρις ἐξ αὐτοῦ ἀνεφάνησαν πολιτικοὶ ἐξοχοὶ καὶ ἐπιδέξιοι, νομοθέται καὶ ῥήτορες ἐφάμιλλοι τοῖς διδασκάλοις αὐτῶν Ἑλλήσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἔμποροι. Οἱ Ῥωμαῖοι κατέλιπον μεγαλοπρεπῆ ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης μνημεῖα, κατεσκεύασαν λεωφόρους λιθοστρώτους, γεφύρας, ἐξάισια ὑδραγωγεῖα, ὄχυράματα, ὑπονόμους, καὶ προήγαγον τὴν ὑδραυλικὴν ἄλλα εἰς τὰ τῆς ἐμπορίας οὐδόπως συνετέλεσαν, καὶ οὔτε ἠδύναντο νὰ συντελέσωσιν, ἕνεκα τοῦ οἰκονομολογικοῦ καὶ κυβερνητικοῦ συστήματος αὐτῶν. Διότι ἡ μὲν πολιτικὴ οἰκονομία τῶν Ῥωμαίων συνίστατο εἰς τὴν κατανάλωσιν μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ πλούτου ἢ δὲ εἰρήνην καὶ τὰ λοιπὰ συντελεστικά μετὰ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κλάδου τούτου, ὀλίγον συνάδοντα πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν ὑπεροπτικὸν χαρακτῆρα τῶν Ῥωμαίων, παρεβλέποντο ἕνεκα ἄλλων αἰτιῶν καὶ συμφερόντων ἢ βιομηχανία καὶ ἡ παρεπομένη ταύτη ἐμπορία κατεφρονούντο ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὡς ἐργασίαι ἀνοικεῖοι εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Ῥωμαίου πολίτου, ἐγκατελείποντο εἰς τοὺς ἀπελευθέρους αὐτῶν. Ἡ νομοθεσία αὐτῶν δὲν συνεδέετο στενωδῶς μετὰ τῆς ἐμπορίας, ὅπως ὅλων σχεδὸν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ δημοκρατιῶν, οὔτε ἡ φιλολογία μετὰ τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν. Αἱ μετὰ τῶν ὁμόρων καὶ ἄλλων ἔθνων συνθήκαι πρὸ τῆς κοσμοκρατορίας αὐτῶν, ἦσαν συνθήκαι ὅπως πολιτικαὶ, καὶ οὐχὶ ἐμπορικαὶ (α), οὐσὲς τῆς πολιτικῆς αὐτῶν κατακτητικῆς, οὐχὶ δὲ καὶ ἐμπορικῆς, ὅπως ἡ τῶν Ἑλλήνων, ὧν τὰ διάφορα πολιτικὰ συστήματα, καθ' ἃ ἐκυβερνῶντο, ἐπροστάτεον τὴν ἐμπορίαν, πλὴν τοῦ τῆς Σπάρτης, καὶ ἐντίμους πολίτας ἐθεώρουν τοὺς μετερχομένους αὐτό! Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, ἵνα προλάβωσι τὴν εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἐπέκτασιν τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐμπορίας, ἐδημοσίευσαν τὸν Φλαμίνιον νόμον, δι' οὗ ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς Πατρικίους τὸ ἐμπορεύεσθαι, καὶ ἐκ τῶν εἰς αὐτὸ ἀναγομένων συνεχωρεῖτο μόνον ἡ τοκογλυφία καὶ ἡ ἐπὶ τῶν γαιῶν καὶ οἰκῶν κερδοσκοπία.

Αἱ ἀποικίαι συντείνουσιν εἰς τὴν ἔκτασιν καὶ ἐπίδοσιν τῆς ἐμπορίας τῶν ἔθνων. Οἱ Ῥωμαῖοι συνέστησαν μὲν ἀποικίας, ἀλλ' αὐταὶ ἦσαν στρατιωτικοὶ σταθμοὶ μᾶλλον ἢ ἐμπορικὰ ὄργανα, ὅπως καὶ τῶν Ἑλλήνων. Τούτου ἕνεκα καὶ μέχρι σήμερον αἱ ἀποικίαι τῶν Ῥωμαίων μαρτυροῦσι τὴν στρατιωτικὴν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἐμπορικὴν εὐφυίαν αὐτῶν, τὰ δύο ἐξοχώτατα τῶν χαρακτηριστικῶν, τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικίων, αἵτινες ἦσαν καὶ εἰσονται κίονια τεκμήρια καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων. Αἱ ἐν Εὐξείνῳ Πόντῳ, αἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, καὶ αἱ ἀπανταχοῦ τῆς Μεσογείου Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, τὸ Βυζάντιον, ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Μασσαλία καὶ αἱ ἐκ τούτων ἄλλαι ἀποικίαι, δεικνύουσι καὶ τὴν πρὸς τὴν ἐμπορίαν τάσιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν ἐπιτηδεσιότητα εἰς τὴν ἐκλογὴν προσφόρων τόπων πρὸς θεμελίωσιν ἀποικίων. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀπειναντίως, οὐδεμίαν ἐμπορικὴν πρόνοιαν ἐλάμβανον κατὰ τὴν κτίσιν τῶν ἀποικίων αὐτῶν, οὔτε θέσεις καταλλήλους πρὸς ἐμπορίαν ἐξέλεγον, διότι δὲν ἦσαν φύσει πεπλασμένοι δι' αὐτὴν, ἦν ἀπηνῶς κατέστρεφον, καὶ ὅταν εὕρισκον αὐτὴν παρὰ τοῖς κατακτωμένοις λαοῖς, εἴποτε δὲ συνεχώρουν τὸ δι' αὐτῆς πλουτεῖν εἰς τοὺς καταδουλωθέντας, σκοπὸν εἶχον νὰ ἀπογυμνώσωσιν αὐτοὺς διὰ τῶν ὄπλων μετὰ ταῦτα. Ἐπειδὴ δὲ διὰ μόνης τῆς τέχνης τῶν ὄπλων ἀπέκτων εὐγένειαν, τιμὰς, θέσεις καὶ πλοῦτη, οὐδεμίαν ἄλλη εὕρισκον ὑποδοχὴν παρ' αὐτοῖς, πλὴν τῆς γεωργίας, ἀλλὰ καὶ αὕτη μόνον ἐπὶ δημοκρατίας.

Λίαν δὲ περιεργὸν εἶναι, (καὶ ἡ διὰ μακρῶν ἐξέτασις τούτου ἀφίεται εἰς τοὺς ἐκ προθέσεως ἐνησυχουμένους περὶ τὰ τοιαῦτα), ὅτι, ἐνῷ ἡ κεντρικὴ Ἰταλία, ἐφ' ἧς ἐκτίσθη ἡ Ῥώμη 753. πρ. Χρ. κατωκεῖτο ὑπὸ τῶν Τυρρῶνων, λαοῦ πεπολιτισμένου, ἐμπορικοῦ καὶ βιομηχανοῦ, (διότι ἦσαν Πελασγοὶ καὶ τῆς αὐτῆς καταγωγῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν Ἕλληνες ἀποικοὶ, ἐπομένως καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως), καὶ ἠδύναντο οἱ Ῥωμαῖοι νὰ ὠφελθῶσι καὶ νὰ διδαχθῶσιν ὑπὸ τούτων καὶ νὰ καλλιεργῶσι δι' αὐτῶν τὰς εἰρηνικὰς τέχνας, οὐδόπως ὠφελήθησαν, ἀλλ' οὔτε πρόνοιαν τινα ἔλαβον περὶ τῶν τοιοῦτων περιωρίσθησαν δὲ εἰς τὸ ν' ἀφαιρέσωσι τοὺς διὰ τῆς φιλοπονίας καὶ τῶν εἰρηνικῶν τεχνῶν ἀποκτηθέντας θησαυροὺς ἐκείνων, νὰ καταστρέψωσι τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν, καὶ νὰ ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς νὰ ἐγκολπωθῶσι τὴν τέχνην τῶν ὄπλων. Τοιοῦτοτρόπως ὠφελήθησαν οἱ ἀντίπαλοι τῶν Ῥωμαίων Καρχηδόνιοι καὶ ἐξέτεινον ἐτι μᾶλλον τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν, ἐπολυπλασίαζον τὰ πλούτη, καὶ ἤβζανον τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῶν ἐν γνώσει τῆς Ῥώμης, ἐπειδὴ δὲν ἠγνόουν οἱ Ῥωμαῖοι ὅτι εἰς τὴν ἐμπορίαν ἐχρεώσται τὸ πᾶν ἢ ἀντίπαλος Καρχηδόν. Ὅλοι λοιπὸν αἱ νίκαι καὶ τὰ τρόπαια τῶν Ῥωμαίων ὄπλων, ἦσαν καταστροφαὶ οὐ μόνον τῆς ἐλευθερίας τῶν κατακτωμένων λαῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς εὐδαιμονίας ἐκείνων διότι ἡ Ῥώμη ἐγίνωσκε νὰ κατασπαταλᾷ τὰ πλούτη αὐτῶν, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ πολλαπλασιάζῃ ταῦτα διὰ καταλλήλων καὶ συνελεστικῶν μέσων καὶ κατὰ τοῦτο ὁ Ῥωμαῖ-

(α) Ὅρα τὶς παρὰ τίτῳ 2 συνθήκας τῶν Ῥωμαίων μετὰ τῶν Καρχηδονίων, παρὰ Πολύβιον τὰς τῶν Καρχηδονίων πρὸς Ῥωμαίους.

κός λαός είναι μοναδικός μεταξύ των επί πολιτισμῶ και μεγαλείω καυχωμένων ἐνδόξων λαῶν τῆς ἀρχαιότητος.

Εἰς τὰ συντελοῦντα πρὸς διάδοσιν, ἐξάπλωσιν, και παγίωσιν τοῦ πολιτισμοῦ, οὐδεὶς θέλει ἀρνηθῆ ὅτι ὑπάγεται και ἡ ἐμπορία, ἥτις ἂν δὲν εἶναι τὸ κυριώτερον πρὸς τοῦτο ὄργανον, εἶναι ὅμως ἐν τῶν συντελεστικωτέρων. Ἡ Ῥώμη λοιπὸν καταστρέψασα τὴν τῶν ἀρχαίων λαῶν, συνετέλεσεν ἴσως μᾶλλον τῶν βαρβάρων εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Ὅπου ἐτίθει τὸν πόδα αὐτοῦ ὁ Ἕλληνας, ἐκεῖ ἀνέβη και πολιτισμὸς, παιδεία, εὐνομία, πλοῦτος και πᾶν ἀγαθόν· ὅπου δὲ ἡ Ῥώμη, ἐκεῖ ἦτο ἄφροντος ὁ ὀλεθρὸς ὄλων τούτων, ἐν ὑπῆρχον. Ἐπεσώρευον πλοῦτη εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι· ἀλλὰ τὰ πλοῦτη ταῦτα ἦσαν ἡ λεία και ἡ καταστροφὴ τῶν κατακτηθεισῶν ἐπαρχιῶν, ἀφ' ὧν ἀφῆρουν και ἐξεμύζων και τὴν τελευταίαν ἰκμάδα τοῦ πλοῦτου και τῆς εὐδαιμονίας, βίπτοντες τοὺς κατοίκους εἰς τὴν ἐσχάτην ἀθλιότητα. Ὅποια ἦτο ἡ Ἡπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Ἀχαΐα, κτλ. και ὅποιαν θαλαρᾶν ἐμπορίαν εἶχον πρὸ τῶν Ῥωμαίων, και ὅποια κατήντησαν, ἀφοῦ ὑπέκυψαν εἰς τὸν σιδηρῶν ζυγὸν τοῦ Μουρίου και Αἰμιυλίου! Οἱ Ἀνθύπατοι και διοικηταί, οὗς ἐπεμπον εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐξήρχοντο τῆς Ῥώμης πτωχοί, ἀλλ' ὅτε ἐπανήρχοντο ἦσαν βαθύπλουτοι, και παρεδίδοντο εἰς ἀσωτείας και κραιπάλας. Πόθεν ὁ πλοῦτος αὐτῶν; *Ἐκ τῆς καταστροφῆς.* Τούτου ἕνεκα ἡ Κόρινθος, ἡ Καρχηδὼν, αἱ ἐν Εὐξείνῳ πόντῳ και Μικρᾷ Ἀσίᾳ αἱ ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, αἱ ἐν ταῖς νήσοις Σαρδῶν και Κύρῳ και τοῖς παραλλοίς τῆς Ἰσπανίας Ἑλληνικαὶ και Καρχηδονικαὶ, αἱ ἐνεργούσαι πρότερον μεγάλην και ἐκτεταμένην ἐμπορίαν, ἐνεκρώθησαν, τὰ ἐργοστάσια ἐπαυσαν και ἡ γεωργία ἐγαυνώθη, και οὕτω αἱ εὐφορώτεραι και πλουσιώτεραι χῶραι μετεβλήθησαν εἰς ἐρήμους. Ὅποια ἡ διαφορά μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς και Ῥωμαϊκῆς κατοχῆς αὐτῶν τῶν χωρῶν! Ἡ πρωτεύουσα Ῥώμη, ἔχουσα πρὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων τοῦ Καίσαρος κατοίκους περὶ τὸ 4,300,000, καταναλίσκουσα και μὴ παράγουσα, δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῆ, ἄνευ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν προϊόντων τῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες, ἐὰν διατήρησαν λείψανά τινά ἐμπορίας, εἰς τοῦτο χρεωστοῦσιν οὕτως, δηλ. εἰς τὴν καθημερινὴν τροφήν, τροφήν και πολυτέλειαν τῶν δεσποτῶν αὐτῶν.

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορῶν ὁ ἡδὴ ἐκτεθηλυμένος λαὸς τῆς αὐτοκρατορίας Ῥώμης, ἀρκούμενος εἰς τὸν αἰσθητικὸν ἄρτον καὶ εἰς τὰ θέατρα θεάματα, θηριομαχίας, κτλ., ἤθελεν ἀποθάνει, κατὰ τὸ λεγόμενον, τῆς πείνης, ἐὰν ἡ Σικελία, ἡ Αἴγυπτος και ἡ Ἀφρική δὲν ἐπεμπον αὐτῷ τοὺς δημοτικαίους καρποὺς αὐτῶν· διότι ἡ Ἰταλία μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς γεωργίας και τὴν ἐλάττωσιν τῶν κατ' οἰκίαν αὐτῆς, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ τρέφῃ χιλιάδας προλεταρίων, ἤτοι πενήτων αὐτοχθόνων και ξένων, ἐστερημένων ἐργασίας και πόρων, οἵτινες

πρὸ πολλοῦ εἶχον συνειθίσει νὰ θεωρῶσιν ὡς καθήκον τῆς κυβερνήσεως τὴν εἰς αὐτοὺς διανομὴν τοῦ ἄρτου. Ὅθεν και ἡ κυβερνήσις τῆς Ῥώμης, εὐρισκομένη εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐδιέχετο ν' ἀνταλλάσῃ τοὺς φόρους τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν πρὸς σίτον, ὅστις και πάλιν δὲν ἐξήρκει εἰς διατροφήν τοῦ λαοῦ τῆς Ῥώμης, και τούτου ἕνεκα ἠνάγκάζετο νὰ ἀγοράζῃ ἕτερον και διὰ χρημάτων. Τούτο ἐγένετο αἰτία, ἵνα αἱ τοπικαὶ κυβερνήσεις τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐπιστήσωσιν ἰδιαιτέραν προσοχὴν και ἐπαγρυπνήσωσιν εἰς τὴν γεωργίαν, καθὼς και οἱ κινδύνοι τῆς θαλάσσης ἐγένοντο αἰτία τοῦ διοργανισμοῦ τῶν διμετακομίσεων, τῶν ἀσφαλειῶν και πκῶν τῶν ἄλλων θαλασσίων διατάξεων, ἐξ ὧν ἐπήγασαν ἄπειροι νόμοι, ὧν ἡ ἐκτέλεσις ἀνετέθη εἰς ἰδιαιτέρους ἄρχοντας, ὡς τοὺς Ediles κτλ. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ νόμοι οὗτοι ἦσαν πᾶν ἄλλο, ἢ ἐμπορικοί· ἦσαν κυρίως ἀπλάϊ ἀστυνομικαὶ διατάξεις, πλαγίως πως ἀποδίδουσαι τὴν ἐμπορίαν και τὴν ναυτιλίαν.

Ἄν δὲ ἡ Ἑλλάς, ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἡ Συρία και ἡ Αἴγυπτος διετήρουν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορῶν μέγα μέρος τῆς ἀρχαίας ἐμπορίας αὐτῶν, τοῦτο χρεωσταῖται, ὡς εἶδομεν, εἰς τὴν τροφήν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ, και εἰς τὴν τροφήν, τὴν ἡδυπάθειαν και τὴν ἄκραν ἀσωτείαν και πολυτέλειαν τῶν Λουκούλων και λοιπῶν ἀριστοκρατῶν τῆς Ῥώμης. Ἡ Ἰταλία δὲν εἶχεν οὕτε ἐργοστάσια μεταξωτῶν, οὕτε πορφυρῶν και λοιπῶν πολυτελῶν ὑφασμάτων· δὲν παρήγεν ἀρώματα και κρυκεύματα, οὕτε ὠραίους καρποὺς, διὰ τὴν ἀμελείαν τῆς γεωργίας· διὸ ἠναγκάζοντο οἱ εἰς τὴν ἡδυπάθειαν ἐκδοτοὶ νὰ ζητῶσι ταῦτα ἐξ ἄλλων χωρῶν ἀντὶ ποσοτήτων χρυσοῦ και ἀργύρου. Οἱ κατακτηθέντες λοιπὸν λαοί, και πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες, βλέποντες ὅτι τὸ μόνον μέσον δι' οὗ ἠδύνατο νὰ ἀνακτηθῶσι μέρος τοῦλάχιστον τοῦ διασπαγέντος πλοῦτου αὐτῶν ἦτο ἡ ἐμπορία, ὠφελήθησαν ἀπὸ τῆς εὐκαιρίας και ἐτρέφθησαν εἰς αὐτὴν μετὰ μεγίστου ζήλου, ἂν και ἐστερημένοι πάσης προστασίας. Ὅποια ἡ ὁμοιότης και ἐν τῷ ἐμπορικῷ τούτῳ ἐπεισοδίῳ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας κατὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς δουλείας και καταστροφῆς, πρὸς τὰ χθὲς και πρόφην συμβάντα και πρὸς τὰ νῦν ὀρώμενα!

Ἡ Ἑλλάς λοιπὸν, ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἡ Αἴγυπτος και αἱ λοιπαὶ ἐμπορικαὶ ἐπαρχίαι τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπέζησαν ἐμπορικῶς ἐπὶ τινά καιρὸν, και κυρίως ἡ Αἴγυπτος διὰ τῆς Ἀλεξανδρείας, τοῦ αἰώνιου τούτου μάρτυρος τῆς τε ἐμπορικῆς και τῆς οικονομολογικῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἡ Ἀλεξανδρεία εἶναι ἡ μόνη ἴσως πόλις, ἥτις ἀνέλαβε ταχέως μετὰ τὴν μεγάλην καταστροφὴν, και ἡ μόνη ἥτις ἤκμησεν ἐκ νέου, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως αὐτῆς. Διότι αἱ ἀδιαχώριστοι τῆς Ῥωμαϊκῆς πολυτελείας πολῦτιμοι πέτραι τῶν Ἰνδιῶν, οἱ μαργαρίται τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, οἱ ἐλεφαντόδοντες και τὰ Σηρικὰ ἢ Σινικὰ ὑφάσματα τῆς Κίνας, δι' ἧς διέχροντο και τὰ κρόματα και θυμαμάκτα τῆς Ἀ-

ραβίας, οἱ δούλοι και τὰ ἄγρια θηρία τῆς Αἰθιοπίας διὰ τὰς θηριομαχίας και τὰ ἀμφιθέατρα. Διὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπέμποντο εἰς Ῥώμην ὁ πάπυρος, ἡ ὕβελος και αἱ λεπταὶ ὀθόνηαι τῆς Αἰγύπτου. Ἡ μικρὰ Ἀσία ἐπέμπεν ὠραίους και γλυκεῖς καρποὺς και ἄλλα καλλιτεχνικὰ ἐπιπλα ἐκ περκαλίου και ἄλλων πολυτίμων ὑφασμάτων. (α) Ἡ Ἑλλάς καλλιτεχνίας ἐργα και μαρμάρου και ὀρειγάλκου και πολλὰ ἄλλα προϊόντα τέχνης λεπτῆς και βιομηχανίας ποικίλης. Ἡ Μαυριτανία τάπητας λαμπροῦς, ἡ Ἰσπανία πολῦτιμα μέταλλα, μάλλινα ὠραία ὑφάσματα, κηρὸν και μέλι. Αἱ Γαλλίαι ἐπρομήθευον τῇ Ῥώμῃ οἶνους, ἔλαιον και ζῶα πρὸς τροφήν· ἡ Βρετανία ἐπεμπε σκευὴ μολύβδου και κασιτέρου. Ὅλων τούτων οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν ἀγορασταὶ και καταναλωταί, οὕχ' ἂν και εἰσαγωγεῖς ἢ παραγγελλιοδόχοι, ἢ ἐροπλισταὶ πλοίων.

Ἄνευ λοιπὸν βιομηχανίας και ἐμπορίας, κωλύοντες και τὴν ἐξαγωγήν τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν προϊόντων τῆς κυρίως Ῥωμαϊκῆς χώρας, ἦτοι τοῦ οἴνου, ἐλαίου, ἄλατος, σιδήρου κτλ., οἱ Ῥωμαῖοι ἐστεροῦντο παντὸς μέσου ἀνταλλαγῆς. Τούτου ἕνεκα ἡ Ῥώμη ἐνήργει παθητικωτάτην ἐμπορίαν, ἥτις δὲν διέρκεσεν ἐπὶ πολὺ· ἀλλ' ἦν και δυνατὸν νὰ διαρκέσῃ διὰ τὴν ἐπιπολάζουσαν τοκογλυφίαν και διαφθοράν; Χρεῖας μεγαλειότερας ἀποδείξεως τοῦ μὴ ἐμπορικοῦ και οικονομολογικοῦ πνεύματος τῶν Ῥωμαίων δὲν ἔχομεν. Τὰ ἀρχαῖα και νέα ἔθνη τὰ ἐπὶ ἐμπορικῶν μεγαλείω καυχώμενα, δὲν ἤθελον καυχᾶσθαι ἐπὶ τούτῳ, ἐὰν ἐστέρουον ἐλευθεριῶν τὴν ἐμπορίαν και ἂν δὲν προῦλάμβανον τὰς καταχρήσεις. Βλέπομεν ὅλα τὰ ἐμπορικὰ ἔθνη νὰ συγχωρῶσιν εἰς τὸν μετερχόμενον τὴν ἐμπορίαν νὰ εἰσάγῃ τὰ διάφορα ἐμπορεύματα και νὰ πωλῇ ταῦτα ἐλευθέρως πρὸς τὸν καταναλωτὴν, ὅπως ἐξάγῃ και τὸ ἀγορασθὲν ἀπὸ τοὺς καταναλίσκοντας τὸ ἰδικόν του. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἀναπτύσσεται ἡ κερδοσκοπία, και στερεοῦται τὸ ἀμοιβαῖον συμφέρον, ἐν ἄνευ ἐμπορίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ και πλοῦτος δὲν σχηματίζεται, ὡς ἄνευ συστάσεως δημοσίων τραπεζῶν και ἄλλων οικονομολογικῶν μέτρων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιορισθῇ ἡ τοκογλυφία, και νὰ προαχθῇ ἡ γεωργία και ἡ βιομηχανία ἐνὸς ἔθνους, αἵτινες δολοφονοῦνται ὑπὸ τῆς τοκογλυφίας, ὡς βλέπομεν τοῦτο παρά Ῥωμαίους ἢ, ἐὰν θέλῃς, και παρ' ἡμῶν ἐτι.

Ἡ Ῥώμη παρεῖδε τὴν ὠφέλειαν τῆς ἐμπορίας, και περιεφρόνησε τοὺς μετερχομένους αὐτὴν, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ αἰσθανθῇ και τὴν μεγάλην ἀνάγκην αὐτῆς. Ἀφῆρσεν ἀγενῶς τὰ πλοῦτη τῶν κατακτηθέντων λαῶν, ἀλλ' ἠναγκάσθη ἐπίσης ἀγενῶς νὰ ἀνταποδίδῃ ταῦτα τοῖς πρόφην κυρίοις αὐτῶν, εἰς οὗς κατήντησε νὰ τελεθῇ, οὕτως εἰπεῖν, φόρους, οὐ μόνον διὰ τὴν τροφήν και τὰς ἀσωτείας τῶν ἀρι-

στοκρατῶν, ἀλλὰ και δι' αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τῶν πολιτῶν αὐτῆς, οἵτινες, καθ' ἑκάστην πενέστεροι γινόμενοι, συνέφερον ἀπὸ τῶν πέντε ἐντὸς τῆς Ῥώμης, ἵνα εὐρωσι καταφύγιον κατὰ τῆς πείνης. Τότε ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς ἐμπορίας, και ἐδιέσθη πρὸς εὐκολίαν τῆς μετακομίσεως τῶν προϊόντων τῶν ἐπαρχιῶν, και κυρίως τοῦ σίτου, νὰ διορίσῃ ἐπιμελητὰς τῆς ἐμπορίας, ἐδρεύοντας ἐν Αἰγύπτῳ, Ἰλλυρίᾳ, Εὐξείνῳ Πόντῳ και Ἰσπανίᾳ, διότι εἰς αὐτὰ τὰ μέρη ἐσώζοντο, ὡς εἶδομεν, ἴχνη τινὰ ἐμπορίας ἐξ ἀνάγκης, ὡς και ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Ἀκυληῖᾳ, Βυζαντίῳ, Μασσαλίᾳ και Νεᾷ Καρχηδόνι. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι ἦσαν εὐάλωτοι ὑπὸ τῆς καταχρήσεως, τὸ ἐξοχον τοῦτο χαρακτηριστικὸν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων τῆς Ῥώμης, αἱ διάφοροι πραγματεῖαι ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς μεγαλοπόλεως ἐκείνης κατήντησαν βαρῦτιμοι ἕνεκα τοῦ τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀγνοίας τῶν ὑγιῶν ἀρχῶν τῆς ἐμπορίας.

Τὸ μόνον δὲ πολιτικὸν συμφέρον, ὅπερ εὐρισκον εἰς τὴν ἐμπορίαν οἱ Ῥωμαῖοι ἦτο ἡ χορηγία τῶν μέσων τῆς ὑπάρξεως ναυτικῆς τινος δυνάμεως πρὸς ὑποστήριξιν τῆς κυριαρχίας αὐτῶν ἐπὶ τῶν ὄχθων τῶν τριῶν ἡπείρων τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Αἱ ναυτικαὶ αὐτῶν δυνάμεις ἦσαν ὅποια και αἱ τῆς ξηρᾶς, δηλ. ἀποκλειστικῶς στρατιωτικαὶ, και οὐδὲν ἄλλο προῦτίθεντο δι' αὐτῶν ἢ τὴν κατάκτησιν. Ὅλα τὰ πλοῖα ἀνήκον εἰς τὴν ἐπικράτειαν, και τὰ τῶν ἰδιωτῶν ὄφειλον, χρεῖας καλούσης, νὰ ἦναι ὑπὸ τὴν διάθεσιν τῆς κυβερνήσεως. Ἐκατρατείας δὲ τοιαύτας, οἷας ἐπεχειροῦν οἱ Φοίνικες, οἱ Καρχηδόνιοι και οἱ Ἕλληνες δαπάνη τοῦ δημοσίου πρὸς ἀνακάλυψιν χωρῶν ἀπωτάτων πρὸς θεμελίωσιν ἀποικίων, και πρὸς εὑρεσιν νέων ἐμπορικῶν ὁδῶν, οὐδέποτε ἐπεχείρησαν οἱ Ῥωμαῖοι. Τὰ πληρώματα τῶν πλοίων συνέκειντο ἐκ τῶν κατοίκων τῶν ἐπαρχιῶν, διότι ὁ Ῥωμαῖος οὐδεμίαν κλίσιν εἶχε πρὸς τὰ ναυτικά, αἵτινα περιεφρόνει και ἐθεώρει ἥττω τῶν στρατιωτικῶν τῆς ξηρᾶς.

Ἄλλη ἀναντιρρήτος ἀποδείξις τῆς πτωχεύσεως και ἀπογυμνώσεως, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ εἶναι και ὁ τόκος (4). Ἐπὶ Αὐγούστου ἦν 4.0/0 εἶτα ἀνέβη 6.0/0, ἐπὶ δὲ Τιβερίου και Ἀλεξάνδρου Σεβήρου κατὰ τὸ 222 μ. Χρ. 12.0/0. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἠθέλησε νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτὸν εἰς τὰ 4.0/0 διὰ νόμου· ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τούτου ἐγένετο ἀδύνατος, διότι, διὰ τὴν χρηματοδοσίαν, ἡ τοκογλυφία ἤρξανεν. Ὅθεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐδιέσθη ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς νόμιμον τὸν τόκον 12.0/0. Οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ ἐνόμισαν κατὰλληλον μέσον θεραπείας τοῦ κακοῦ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐξαγωγῆς τῶν νομισμάτων· ἄθλιον μέτρον και κυρίως διὰ τόπον, ὅστις ἐξήρτητο ἀπὸ τῶν

(α) Ἐπὶ Κίτωνος τὰ περίφημα κινετὰ ἐπικαλύμματα τῶν ἀνακλινητῶν, αἵτινα κατ' ἐξοχὴν κατασκευάζοντο εἰς Βαβυλῶνα ἐπωλοῦντο 890,000 Σελτῆρια, και ἐπὶ Νέρωνος, 4,000,000

(α) Ὅρα περὶ τούτου και Niebuhr, Histoire Romaine, sur Plutarque du 12e. Tom. 5 σελ. 73. ἢ: ὑπὸ De Golbery γαλλικῆς μεταφράσεως.

ξένων και δι' αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τῶν κατ-
οίκων αὐτοῦ.

Ἰπῆρχεν ἐν Ῥώμῃ σύστημά τι τραπεζιτῶν (Ar-
gentarii), οἵτινες ἀπετέλουν ἰδιαιτέραν τάξιν και
ἐπάγγελμα, ὅπερ ἦτο ἀπηγορευμένον εἰς τὰς γυ-
ναϊκας· ἀλλ' οὗτοι ἦσαν μᾶλλον εἰδός τι δημοσίων
ὑπαλλήλων, οἵτινες ἐπενέβαινον εἰς τὰς πληρωμὰς
καὶ ὑπερρεῖοντο ὑπὸ τοῦ νόμου νὰ κρατῶσι βιβλία
κατὰ ἡμερολογίαν, ἵνα παρουσιάζωσιν αὐτὰ εἰς τὸ
δικαστήριον. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχεν ἔτι τὸ εὐερ-
γετικώτατον νῦν εἰς τὴν ἐμπορίαν μέσον τῶν συν-
αλλαγμάτων, οἱ τραπεζῖται οὗτοι εὐκόλουν ἐν μέ-
ρει δι' ἐπικαταλλαγῆς (agio) τὰς ἐπὶ ξένων τόπων
πληρωμὰς, και αὕτη ἦτο ἡ μόνη εὐκολία, ἣν παρεί-
χον εἰς τὴν ἐμπορίαν.

Ἄλλη αἰτία, ἐκτὸς τῶν εἰρημένων, τῆς ἐξεν-
τλήσεως τοῦ πλοῦτου τῆς Ῥώμης, ἦσαν και οἱ
Πραιτωριανοί, οἵτινες εἶχον ἰδιοποιηθῆ πᾶσαν τὴν
ἐξουσίαν, και ἀπέκτησαν τοσαύτην ἰσχύϊν, ὥστε ἀν-
εθίζον και καθήρουν τοὺς αὐτοκράτορας οἰκεία
βουλήσει, θέτοντες τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα εἰς
πλευροσίαν. Ὁ ἀρεγόμενος λοιπὸν τοῦ αὐτοκρατο-
ρικοῦ τῆς Ῥώμης στέμματος ὄφειλε νὰ ἀγοράσῃ
αὐτὸ παρὰ τῶν Πραιτωριανῶν διὰ ποσότητος χρυ-
σοῦ και ἀργύρου. Ὅποιαν δὲ καταστροφὴν ἐπήγα-
γε τοῦτο εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, και ποῖα τὰ ἐπ-
ακόλουθα αὐτοῦ, ἐννοεῖ πᾶς τις εὐκόλως, και διὰ
τοῦτο δὲν εἰσέρχομαι εἰς τὰ καθ' ἕκαστα. Ἐκτὸς
δὲ τῶν πραιτωριανῶν ἐξεκένουν τὸ ταμεῖον τῆς
Ῥώμης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς, και οἱ
ἐξωτερικοὶ ἐχθροί, οὗς οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐγνώριζον
νὰ νικᾶσι πλέον διὰ τοῦ σιδήρου, ὡς πρότερον, και
ἐδιόζοντο νὰ καταπραΰνωσι και νὰ κωλύωσι τὴν
πρὸς τὰ πρόσωχώρησιν αὐτῶν διὰ τοῦ χρυσοῦ. Εἴ-
πον ἀνωτέρω ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἠγόραζε τὸ στέμμα
διὰ χρυσοῦ και ἀργύρου παρὰ τῶν πραιτωριανῶν·
ἀλλὰ μήπως, ἀναβῆς εἰς τὸν θρόνον, ἀπηλλάττετο
τῶν χρηματικῶν ἀπαιτήσεων τῶν στρατιωτῶν; Ὅτι
δὲ οἱ στρατιῶται ἦσαν ἀπαιτητικοί, ἀπόδειξις εἶναι
ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀμμιανῶ Μαρκελίνου διασωθεῖσα δημο-
γορία τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου,
ὅστις δημογορῶν πρὸς τοὺς ἀπλήστους και ἀπαιτη-
τικούς στρατιώτας αὐτοῦ πρὸ τῆς μάχης, ἦν ἐμελ-
λον νὰ συγκροτήσῃ κατὰ τῶν Περσῶν, εἶπε
τάδε· «Θέλετε πλοῦτη, ἰδοὺ οἱ Πέρσαι, ἀγῶμεν
ἀναζητῆσαι αὐτὰ ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν· ἐν γὰρ τῷ
γαζοφυλακίῳ οὐδὲν ὑπολείπεται ἡμῖν. Διδάχτε αὐ-
τοὺς ὠνεῖσθαι παρ' ἡμῶν τὴν εἰρήνην, ὅπως οἱ
αὐτοκράτορες ἡμῶν παρὰ τῶν βερβάρων. Τὸ γαζο-
φυλάκιον ἐξεντλήθη, αἱ πόλεις τῆς βασιλείας ἡμῶν
ἠρημώθησαν, αἱ δὲ ἐπαρχίαι τοῦ κράτους ἡμῶν
εἰσὶ λεῖα αὐτῶν.»

Πολλοὶ τῶν περὶ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχο-
λουμένων οικονομολόγων, ἠθέλησαν εἰκαστικῶς μάλ-
λον ἢ θετικῶς ν' ἀπαριθμήσωσι τὰ πλοῦτη και τὰ
χρηματικά ποσά, ὅσα ἀπώλεσεν ἡ Ῥώμη και ἡ Ἰ-
ταλία ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Κων-
σταντίνου τοῦ μεγάλου. Ἐγὼ δὲ, μὴ ἐπιμεδαινών

εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπερ δὲν προτίθεμαι νὰ ἐξε-
τάσω, σοὶ λέγω ἐν κεφαλαίῳ ὅτι ἡ ὕλικὴ ἐξάντλη-
σις και πτώχευσις τῆς Ῥώμης, αἱ παρομαρτοῦσαι
τῇ ἠθικῇ ἐξασθενήσῃ αὐτῆς, ἡ μεταφορὰ τῆς αὐ-
τοκρατορικῆς καθέδρας εἰς τὸ Βυζάντιον, και ἡ
μετὰ ταῦτα διαίρεσις τῆς αὐτοκρατορίας εἰς Ἀνα-
τολικὴν και Δυτικὴν, ἐφυγάδευσαν ἐκ τῆς Ῥώμης
και Ἰταλίας πᾶν ὑπολειπόμενον ἔχνος ἐμπορίας,
πλοῦτου, δυνάμεως, βιομηχανίας και τεχνῶν, και
μετώρισαν αὐτὰ εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ἡ Ἀνατολή, εἰ και ἐπαθε μυριάς καταστροφὰς,
ἔσωξεν ὁμως ἀκόμη λείψανα ἐμπορικῆς ζωῆς, και
ναυτικῆς ἰσχύος, διότι αὕτη συνεκρότει ὅλον τὸ
ναυτικὸν τῆς Ῥώμης. Μετατεθείσης δὲ τῆς πρω-
τεύουσας εἰς τὸ Βυζάντιον, τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐμ-
πορικωτάτης ἀποικίας, τῆς μηδέποτε ἐπιλαθόμε-
νης τῆς καταγωγῆς αὐτῆς, ἡ κυρίως Ἑλλάς, ἡ Μι-
κρὰ Ἀσία και αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἔ-
στρεψαν τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τὴν νέαν πρω-
τεύουσαν, και παύσασαι πᾶσαν ἐμπορικὴν συγχοι-
νωσίαν μετὰ τῆς Ἰταλίας, εἰργάζοντο ἀποκλειστικῶς
μετὰ τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἑλληνικῆς ἢ Βυζαντινῆς
αὐτοκρατορίας, ἣτις οὐ μόνον κατωκείτο ὑπὸ ὁμο-
φύλων, ἀλλ' ἦτο και γείτων και κτίσμα Ἑλλήνων
ἐμπόρων, ἀποίκων ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν καλουμένων·
ἡ δὲ πρὸς αὐτὴν θαλασσίαν ὁδὸς βραχεῖα, εὐκόλος
και ἀσφαλεστέρα. Ἡ ἐμπορία, και τοῖ ἐστερημένη
δημοσιουργικῶν πνεύματος, ἔστεινε πρὸς τὴν πρό-
οδον, και μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων διέ-
σσε τὰ σπέρματα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ὅστις
μετὰ θλιβεροῦς αἰῶνας ἐμελλε νὰ δώσῃ εἰς τὴν
πατρίδα ἡμῶν νέαν λάμψιν. Ἡ πολιτικὴ τῶν Βυ-
ζαντινῶν ἐγένετο ἔκτοτε ἀμυντικὴ· αἱ εἰρηναῖα τέ-
χνη· εὗρον παρ' αὐτοῖς θέσιν ἐντιμωτέρων τῶν πο-
λεμικῶν, ἃς περιποιούοντο ἐκ μόνῃς τῆς ἀνάγκης
κινούμενοι.

Οἱ βάρβαροι τοῦ βορρᾶ βλέποντες τὴν ναυτικὴν
και ἐμπορικὴν δύναμιν τοῦ Βυζαντίου και τὰ ἐκ
τούτων προετοιμασθέντα ἰσχυρὰ μέσα ἀμύνης, ἀ-
φοῦ διεπέρασαν τὸν Ἰστρον, δὲν ἐτόλμησαν νὰ βα-
δίσωσι τὴν πρὸς τὴν νέαν πρωτεύουσαν ἀγούσαν,
ἀλλ' ἔστρεψαν τὰ βήματα αὐτῶν πρὸς δυσμὰς, και
διὰ τῶν Ἰλλυρικῶν ἐπαρχιῶν εἰσῆλασαν εἰς τὴν Ἰ-
ταλίαν, ἣν εὗρον γυμνὴν πανταχόθεν, και ὄντως
ἐγένοντο εὐκόλως κύριοι αὐτῆς.

Ἡ ἐνδοξος πτώσις τῆς κοσμοκράτορος Ῥώμης
εἶναι ὅλη τοῦ ἱστορικοῦ· ἀλλ' εἰς τὰ αἰτία ἅτινα
προῦκάλεσαν αὐτὴν συγκαταλέγεται και ἡ περι-
φρόνησις και ἐγκατάλειψις τῶν εἰρηλικῶν τεχνῶν,
ἡ ἔλλειψις ἐμπορικοῦ πνεύματος και πολιτικῆς ἐμ-
πορικῆς και ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, και ἐν γένει ἡ
ἀμέλεια τῶν παραγωγῶν μέσων τοῦ πλοῦτου, και
ἡ οἰκτρὰ σπατάλη αὐτοῦ.

Ἡ Αὐτοκρατορία, οἶλε, ἡ ἐκτεινομένη ἀπὸ τῶν
Ἡρακλειῶν στηλῶν μέχρι τοῦ Εὐφράτου, και ἀπὸ
τῆς βορείου θαλάσσης μέχρι τῶν ἰμυρῶν και
καυσιτικῶν ἐρήμων τῆς Ἀφρικῆς, περιεῖχεν ἐν ἐ-
αυτῇ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ἐξουσίαζε πᾶσας τὰς καθ' ἑ-

λας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους διαπλεομένης θαλάσσης,
ἐκτεταμένης ἀκτᾶς, εὐρεῖς λιμένες, πλουσίας και
εὐφόρους νήσους, χώρας τὰς μάλλον ἐξηγεμισμέ-
νας, και λαοὺς ἔχοντας τὰ ἐξοχώτερα νοερὰ πλεο-
νεκτικὰ και χαρίσματα. Τοιαῦτη λοιπὸν αὐτο-
κρατορία, ἣτις ἔγεμε παντὸς εἶδους προϊόντων,
αὐτοκρατορία ἣτις εὗρεν εἰς τὰς πλείστας τῶν κατα-
κτηθεισῶν ἐπαρχιῶν γεωργίαν, ἐμπορίαν, ναυτιλίαν,
βιομηχανίαν, τέχνας και ἐπιστήμας, τί δὲν ἠδύνατο
νὰ κατορθώσῃ πρὸς τὸ κλῆρον τῆς ἀνθρωπότητος
και τοῦ πολιτισμοῦ διὰ τῆς καλῆς χρήσεως ὅλων
τούτων; Και ὁμως οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελήθη ἐξ
αὐτῶν, ἀλλ' ἐπραξε και πᾶν τοῦναντίον· ἐπήνεγε
καὶ δηλονότι πανταχοῦ τὴν καταστροφὴν και ἐρή-
μωσιν, μετέβαλε τὰς ὠρᾶς πεδιάδας εἰς χέρ-
σους γαίας, και τὰς ἐμπορικὰς και ἀμυαίας πόλεις
εἰς ἐρείπια, εἰσάγουσα τὴν βαρβαρότητα και ἀπο-
διώκουσα τὸν πολιτισμὸν.

Ἐάν ἡ Ῥώμη δὲν περιεφρόνει τὰ ὑπὸ τῶν σημε-
ρινῶν ἀληθῶς μεγάλων και ἐνδοξῶν ἐθνῶν περὶ
πολλοῦ ποιούμενα μέσα τῆς παραγωγῆς τοῦ πλοῦ-
του, ὅστις ζωογονεῖ και ἀναπτύσσει πᾶν συντε-
λεστικὸν πρὸς τὴν ἐκπολίτευσιν και ἠθικὴν μόρφω-
σιν τῶν λαῶν, ἡ μὲν ἱστορία δὲν ἠθέλε θρηνεῖ τὴν
ἐπάναθον τῆς βαρβαρότητος και τὴν ἐπὶ τόσους
αἰῶνας διάρκειαν αὐτῆς, τὸ δὲ ἀνθρώπινον γένος ἡ-
θελεν εἶσθαι ἴσως τελειότερον. Δικαίως λοιπὸν δυ-
νάμεθα νὰ εἴπωμεν και ἡμεῖς μετὰ τοῦ Σχερέρου,
ὅτι ἡ μικρὰ Φοινικὴ εὐργάτησε περισσότερον τὴν
ἀνθρωπότητα, ἢ ἡ πλήρης θριάμβων και τροπαίων
κυρίαρχος Ῥώμη. Ἐρόσω.

Ἐκ Μασσαλίας, τὴν 27 Ἰανουαρίου 1860.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΣΙΓΑΡΑΣ.

Θήρα ἐν Ἀφρικῇ.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΟΠΩΝ ΑΓΝΩΣΤΩΝ.

(Συνέχ. και τέλος. Ἰδε φυλλάδι. 140, σελ. 386.)

—οοο—

«Οἱ Ἰνδοὶ τῶν μερῶν τούτων εἶναι ἀξιόλογοι
παρατηρηταί, και ἡ ἀξιοθεμελίαι των ἐπικαταίνεται
εἰς πάντα. Μισοῦντες τὴν κολακίαν, τιμῶσι τοὺς
ξένους ἐάν γωαρῶσιν ὅτι ἔχουσιν ἀρετὰς. Ἐάν ὁμως
ἀπαιτήσωσιν ἀνθρώπους θεωροῦντας ὑπερτέρων τῆς
ἰνδικῆς ταύτης φυλῆς τὴν φυλὴν αὐτῶν, και ἀξιοῦν-
τας ὑπεροχῆν, γίνονται ἀνηλεεῖς, και τοὺς μετα-
χειρίζονται ὅπως ἄλλοτε τὸν συνηγματούχην

Γαλίνδον, δύο φυσιολόγους Βέλγους και τρεῖς δο-
μινικανούς Ἰσπανούς, τοὺς ὁποίους ἐφόνευσαν διὰ
τὴν αὐθάδειάν των.

«Ὅπως κατορθώσῃ νὰ ἐπισκεφθῇ ἀκινδύνως
τὸν μάχιμον τοῦτον λαὸν ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ ἦθος
ἀπλοῦν, ἐγκράτειαν και γρηγορὰ ἐμπνεύοντα ἐμ-
πιστοσύνην και ἐλκύοντα σέβας· και πάλιν δὲν
ἀποκτᾶς οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο ἐάν δὲν δοκι-
μασθῇ πολλὰκις.

«Δακωνικώτατοι ὄντες περὶ τὸ λέγειν, πολλὰκις
συνεννοοῦνται διὰ νευμάτων. Ὁ πρῶτος τῶν ἠποῶν
ἐπλησίασα με ἠρώτησε τί ἤλθον νὰ κάμω εἰς τὸν
τόπον τούτῳ; και ἐπειτα, ὀδηγήσας ἐμπροσθέν μου

ἄγριον ἵππον μὲ προσεκάλεσε νὰ τὸν δαμάσῃ. Μὲ προσεκάλεσε πρὸς τοῦτοις νὰ κυνηγήσῃ θηρία, καὶ μοὶ παρουσίασε μέταλλα καὶ καρπούς. Οἱμοὶ ἐὰν δὲν ἐπετύγγανον κατὰ τὰς διαφόρους ταύτας δοκιμασίας! παρευθὺς ἤθελον μὲ τιμωρήσει ἀποδιώκοντές με μετὰ καταφρονήσεως· ἴσως δὲ ἤθελον πάθει καὶ χειρότερα.

» Ὁ τρόπος τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται εἰς τὸ νὰ ἀνταποκρίνονται μεταξύ των αἱ φυλαὶ εἶναι ἀπλούστατος· σπλιρίζουσι κέρας, καὶ διὰ διαφόρων τόνων σημαίνουσι τὴν δεῖνα ἢ τὴν δεῖνα εἰδήσιν. Μόλις φανῆ ξένος εἰς τὴν χώραν των, καὶ ἀμέσως ἐντὸς μιᾶς ὥρας μανθάνουσι τὴν ἀριζίν των οἱ κατοικοῦντες· εἰκοσιπέντε λεύγας μακράν. Ἐὰν δὲ εἶναι ἐχθρὸς τὸν συλλαμβάνουσι δι' ἐνέδρας.

» Οἱ κάτοικοι εἶναι ἐγκρατεῖς καὶ αὐστηρότατοι τὰ ἦθη. Ὁσάκις πράττη τις ἐγκλημα, συνέρχεται ἀμέσως τὸ συμβούλιον τῶν γερόντων καὶ δικάζει αὐτόν· καὶ οὐ μόνον ἐγκληματίας τιμωροῦνται, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπώτατοι συγγενεῖς ἀναγκάζονται νὰ ἀναχωρήσωσι διὰ παντός ἐκτὸς τῆς πατρίδος μετ' αὐτῶν.

» Διὰ δευτέρας ἐπιστολῆς θέλω γράψαι ἐν ἐκτάσει περὶ τῶν περιεργωμάτων ἀντικειμένων ὅσα περιέχει ἡ χώρα αὕτη. Ἐν τῷ αὐτῷ ἐξηγῶ τὰς εἰκόνας αἰτίνας συνάπτονται εἰς τὴν παροῦσάν μου.

» Ἡ μὴ παριστᾶ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Λακανδόων φοροῦντα τὴν πολεμικὴν του στολὴν, καὶ τὴν σύζυγον του. Ὁ ἀρχηγὸς μόνος ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ καλύπτῃ τὴν κεφαλὴν μὲ δέρμα λέοντος. Ὁ Βᾶχ Νὰ Ἰβλι ἔχει σπανιωτάτην ἐπιτηδειότητα· ἀναβαίνει ἀγριωτάτους ἵππους, πηδᾷ κρημνοὺς καὶ τοξεύει πτηνὰ πετώμενα.

» Ἡ ἐξουσία του δὲν εἶναι διαδοχικὴ. Ἐὰν ἐν τῷ διαστήματι πολλῶν ἐτῶν ἢ σεληνῶν τὸν ὑπερβῆ ἄλλος κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα, τοὺς θριάμβους ἢ τὰς γνώσεις τῆς φύσεως, τὸ συμβούλιον τῶν γερόντων τὸν ἀντιποκαθιστᾷ, ὁ δὲ ἐκθρονισθεὶς γίνεται μέλος τοῦ συμβουλίου τούτου. Ἡ θέλουσα νὰ γίνῃ σύζυγος τοῦ ἀρχηγοῦ πρέπει καὶ αὐτὴ νὰ ὑποβληθῇ εἰς δοκιμασίαν.

» Τὸ ἐνδύμα του εἶναι πάντῃ ἰδιότροπον· τὸ σῶμα του ὅλον περιτυλίσσεται μὲ δέρμα ταπίρου, καὶ περὶ τὸν τράχηλόν του φέρει τριπλὴν σειρὰν ἀνθρωπίνων ὀδόντων, ἐκ τῶν τραπεζιτῶν, ἐμφαινόντων τὸν ἀριθμὸν τῶν νικῶν αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

» Ἡ σύζυγός του εἶναι χαριστάτη, καὶ ἔχει ὠραῖον καὶ εὐφρῆς τὸ ἦθος· μόνη δὲ αὐτὴ μεταξὺ τῶν λαϊκῶν γυναικῶν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ ἐπὶ τῶν ὤμων δέρμα λέοντος.

» Τὸ ἄνθος τῶν ὀρέων συνοδεύει πάντοτε τὸν ἀρχηγὸν εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὰ μεγάλα κυνήγια· παρασκευάζει δὲ τότε τὴν τροφήν τοῦ συζύγου, ἀναβαίνει ὡς καὶ αὐτὸς ἵππους ἀγρίου καὶ μάχεται πλυσίον του. Ὅτε δὲ, μετὰ ἐκστρατειῶν ἐπιτυχοῦσαν, ἐπανέρχονται ὁμοῦ, δέχεται αὐτοὺς ὁ λαὸς μετὰ εὐφημιῶν καὶ ἀλαλαγμῶν· καὶ ἄλλοι μὲν μιμοῦνται φωνὰς θηρίων, ἄλλοι δὲ πτηνῶν,

καὶ ἄλλοι πρίζουσι ὄργανα ἀλλόκοτα, στερούμενα πάσης ἀρμονίας.

» Ὁ ἀρχηγὸς καὶ τὸ συμβούλιον τῶν γερόντων κατοικοῦσιν ἐν Βαπαγίου, ἐπὶ τοῦ ὄρους· σκοποὶ δὲ παρατηροῦσιν ἀδιακόπως τὰ περίεξ· αἱ οἰκίαι κατασκευάζονται ἐκ καλῶν, καὶ μόνη ἡ τοῦ ἀρχηγοῦ εἶναι ὑψηλοτέρα τῶν ἄλλων καὶ περικυκλοῦται ὑπὸ φοινίκων.

» Τὸ πάλαι οἱ ἀρχηγοὶ κατόικουν ἐν Ὀστούτη, τῆς ὁποίας ἐρείπια μόνον σώζονται σήμερον, παρὰ τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Ἐλ Δοράδο, ἐν μέσῳ κυκλάδος περικυκλωμένης ὑπὸ ὀρέων. Μεταξὺ τῶν ἐρείπιων εἶδον παλάτιον, ἱερογλυφικά, εἰδῶλα, στήλας καὶ ἐπιστήλια ἐν ἀφρονίᾳ. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ ἀρχαιολόγος θέλει εὐρεῖ ἐκεῖ θησαυρὸν μέγαν καὶ πολύτιμον, καὶ ὅτι τὰ ἐρείπια ταῦτα ἀνακαλοῦσιν ἀρχαίαν ἱστορικὴν ἐποχὴν. Ὡς ἀπόδειξιν δὲ τούτου φρονῶ τὴν συνήθειαν, τὴν ὁποίαν ἔχουσι οἱ ἐγγῶριοι, τοῦ νὰ φρουρῶσιν αὐτὰ διὰ σκοποῦ, ὅπως φρουροῦσι καὶ τὰ σπήλαια ἐν οἷς κατοικοῦσιν οἱ θεοὶ των.

» Ἐντὸς τοῦ δάσους ὑπάρχει πέτρα ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐγίνοντο αἱ θυσίαι. Περὶ αὐτὴν δὲ ἐλίσσονται ὄφεις, καὶ ἐπὶ τοῦ ὑποδάθρου εἶναι γεγλυμμένα ἱερογλυφικά. Ἐπὶ τῆς πέτρας αὐτῆς ἔχεται τὸ αἷμα τῶν θυμάτων· ὁ δὲ λαὸς βεδαιοὶ ἐκ παραδόσεως ὅτι ὁ θύτης, ἀποσπῶν τὴν καρδίαν τοῦ θύματος, ἐδεικνυσεν εἰς τοὺς περιστώτας, καὶ μετὰ ταῦτα ἀφιέρου αὐτὴν εἰς τὸν θεόν. Παρὰ τὸν βωμὸν τούτον βρεῖ βύαξ.

» Ἐλάχιστη οἰκία ἔχει καὶ τὸν ἐφῆστιον αὐτῆς θεόν, ἐν μέσῳ ἡλίου ἀργυροχρύσου καὶ μαργαρώδους. Καὶ διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς ὁ θεὸς δεικνύει τὸν ἥλιον, διὰ δὲ τῆς ἄλλης κρατεῖ ξίφος. Τὸ βᾶθρον καὶ τὰ περὶ τὸν θεόν εἶναι ἐστολισμένα δι' ἱερογλυφικῶν. Παρὰ τὸ εἰκονοστάσιον τοῦτο καίει ἀεννάως πῦρ εὐστομον. Τὸ δὲ ἔδαφος σύγκειται ἐκ μωσαϊκοῦ παριστῶντος διάφορα ἄνθη.

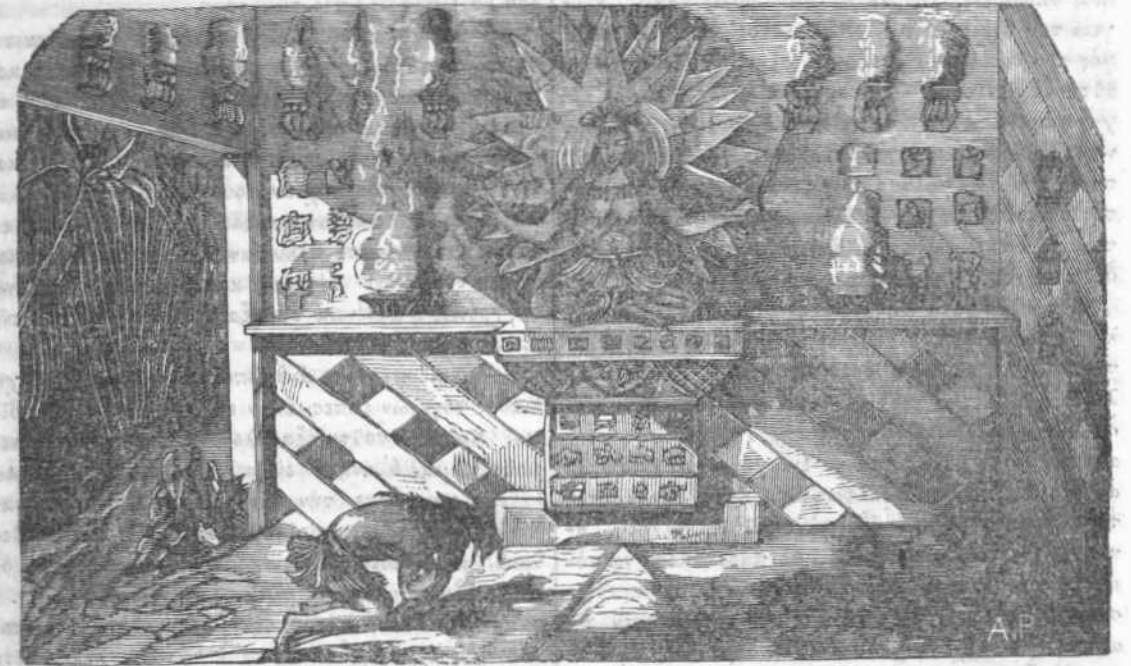
» Τὰ μνήματα κεῖνται ἐντὸς τοῦ δάσους· ἐκπέτρων δὲ αὐτῶν παριστᾶται πολεμιστῆς κρατῶν τρόπιον· εἶναι δὲ πλήρη ἱερογλυφικῶν καὶ ἄλλων σημειῶν. Ἄν καὶ εἶναι κενοτάφια δὲν δύναται τις ὁμῶς νὰ καταβῆ, διότι πέτραι κλείουσι τὴν εἰσοδόν. Ὅταν τις ἐπισκέπτεται αὐτὰ ὁ φρουρῶν Ἰνδὸς παρατηρεῖ μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὸν ἐπισκεπτόμενον. Καὶ ἐὰν θελήσῃ νὰ ἀνασκαλέσῃ αὐτὰ, τὴν βεβήλωσιν ταύτην τιμωρεῖ ἐν ἀκαρεῖ βέλος ἐκτοξευόμενον ὀπισθεν δένδρου, ἢ ἐγγχειρίδιον διαπερῶν τὴν καρδίαν τοῦ ἱεροσούλου.

» Ὀνομάζουσι Σιγαμπὰς κήπους κυμαινομένους. Οἱ κήποι οὗτοι, οἵτινες ταξιδεύουσιν εἰς τὴν λίμνην ὡς πλοιάρια, εἶναι ὠραιότατοι, καὶ προάγουσι λαχανικά καὶ ἄνθη. Ἐπ' αὐτῶν τελούνται αἱ ἐορταί, καὶ ἐξ αὐτῶν γίνεται ἡ ἀλιεῖα. Οἰκοδομοῦσι δὲ καὶ οἰκίας ἐπὶ τῶν κήπων τούτων.

» Μίαν τῶν ἡμερῶν μὲ προσεκάλεσεν ὁ ἀρχηγὸς νὰ ὑπάγω μετ' αὐτοῦ εἰς θήραν λεοπαρδῶν· ἀναχωρήσαντες ἀπὸ πρώτης ἐφθάσαμεν εἰς τὸ κέντρον

τοῦ δάσους, ὅπου εὗρισκατο φωλεὰ λεοπαρδῶν γνωστὴ εἰς αὐτόν. Καὶ ὅτε ἤλθομεν ὁ ἀρχηγὸς ἐσήμανε τὴν ἐροδὸν ἀνακράξας δις· Γᾶχ· Γᾶχ! ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον προσευχῆ. Ὅλοι εἴχονμεν καρβίαν καὶ ἐγγχειρίδια. Καὶ ἐγὼ μὲν ἐπλήρωσα διὰ τῆς καρβίνας μου τὴν κεφαλὴν τοῦ

ἄρρενος παραφυλάσσοντος ἐπὶ δένδρου ἐνῶ ἤτοιμάζετο νὰ πέσῃ κατ' ἐμοῦ, καὶ τὸν ἐφόνευσά· ὁ δὲ ἀρχηγὸς ἐφόνευσε δι' ἐγγχειρίδιου τὸν θῆλον. Μετὰ ταῦτα συναλάβομεν τὰ δύο μικρά, ἐνῶ ἐκάθητο τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου. »

Εἰκονοστάσιον.

ΕΜΠΟΡΟΥ ΘΥΓΑΤΗΡ.

(Συνέχ. τῆς συλλογῆς 238, 239 καὶ 240.)

—ooo—

Ἡ νέα αὕτη οἰκονόμος ἦτο κάτισχνος καὶ ξηρά, πανούργος καὶ ἰδιοτελής· καὶ διὰ νὰ ἐκμεταλλεύσῃ εὐστοχώτερον τὸν Ἄλλου ἐδείκνυε μέγαν ζῆλον ὑπὲρ τῶν συμφερόντων του. Διὰ τοῦτο ὑπὲρ πάν ἄλλο ἐφοβεῖτο τὴν συνδιαλλαγὴν τῆς Μαρίας μετὰ τοῦ πατρὸς της. Καθυπέταξε διὰ τοῦ φόβου εἰς τὰς ορέξεις της ὅλους τοὺς ὑπῆρέτας, καὶ αὐξάνουσα τὴν αὐστηρότητα τῶν προσταγῶν τοῦ οἰκοδεσπότου, ἀπηγόρευσε τὸ νὰ δεχθῶσιν ἐπιστολὴν τῆς Μαρίας, ἢ καὶ νὰ ἐπιτρέψωσι ποτε εἰς αὐτὴν νὰ πατήσῃ εἰς τὴν πατρικὴν της οἰκίαν. Ἐνὶ λόγῳ ψικιδώματος περὶ τὸν Ἄλλου τείχος, τὸ ὁποῖον δὲν κατόρθωτε νὰ ὑπερπιδῆσῃ ἡ Μαρία, καὶ συκοφαντοῦσα τὴν κόρην ὡς ἀτίμως διάγουσαν, παρῶσινεν ἐτι μᾶλλον τὸν πατέρα. Μόλις ἤκουε τὴν θύραν κρουσμένην, καὶ προκύπτουσα ἀπὸ τοῦ παραθύρου, κατέβαινε μετὰ σπουδῆς καὶ ἀπεδίωκε τὴν ταλαιπώρον Μαρίαν μὲ τοιαύτην μανίαν καὶ τοιαύτας ὕβρεις, ὅποιαι αὐτὴ ὁ ἐξηγρημένος πατὴρ δὲν ἤθελε μεταχειρισθῆ.

Ταῦτα πάντα ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεθάρρυναν τὴν Μαρίαν, ὥστε μίση τῶν ἡμερῶν, ἐπανελθούσα ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ πατρὸς της, ὅπου ἐφῆθη ὑπὲρ ποτε τραγύτερα πρὸς αὐτὴν ἢ οἰκονόμος, ἐνηγκαλίσθη τὸ τέκνον της, τὸ ἐφίλησε πολλὰκις, καὶ ἀπεράσισε νὰ μὴ ἐκτεθῆ πλέον εἰς τοιαύτην ταπεινώσιν. Τὰ τρυφερά δάκτυλα τοῦ βρέφους, πλανώμενα τότε εἰς τὸ πρόσωπον τῆς μητρὸς καὶ τὰς δεδακρυσμένας παρειὰς της, ἐπανάφεραν τὸ μεϊδίωμα εἰς τὰ χεῖλη της. Καθ' ἐκάστην ὥμωσ ἡ ἀδυσώπητος ἔνδεικα, συνέστελλεν ἐτι μᾶλλον τὸν κύκλον ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐμελλον οἱ ταλαιπώροι ἐκεῖνοι νὰ καταστραφῶσι. Καὶ πρῶτον μὲν ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτήσωσι τὴν ἔδραν τὴν ὁποίαν εἶχον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ὅπου τῶσάκις προσηγγήθησαν καὶ οἱ δύο ὁμοῦ, καὶ ν' ἀποστρεφῶσιν εἰς τὸ κάτω μέρος ὅπου σφῆρει ὁ ὄχλος· δευτέρον δὲ κατέλυσαν εἰς οἶκημα ταπεινότερον, κατήργησαν τὸ τσάϊον καὶ ἐν καιρῷ χειμῶνος, καὶ ἐστερήθησαν καὶ αὐτῆς τῆς ἐσπερινῆς ἀναγνώσεως, διότι, χάριν οἰκονομίας, δὲν ἤνακτον φῶς καὶ τρυφά, ἐφ' ὃ ἱετὸς ἀπῆται σκμαντικὴν ἀμοιβὴν διὰ τὰς ἐπισκέψεις του. Ἐλθὼν λοιπὸν ἐτι γλιτῆς διακόσιαι δραχμαὶ ἐκ τοῦ μικροῦ κερφαίου των, τὸ ὁποῖον ἤλαττοῦτε καθ' ἐκάστην ἀνεπυκνῶθῶσι, καὶ ἀπὸ τοῦ δευτέρου πατώματος ἀνέβησαν εἰς τὸ τρίτον, σκοτεινότερον, μεγαλύτερον καὶ ὀλιγώτερον ὑγιές. Ἐν τῷ αὐτῷ

ἡ ἀγαθὴ Μαρία ἐξήκολούθει τὸ καθήκον της χωρὶς νὰ παραπονήται.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις των ὅτε τοὺς ἐγγώνισα καρτερικοὶ, ἀγνωστοὶ, ἀφελεῖς ἐπάλαιον πρὸς τὴν τρικυμίαν, ἀδικόπως καταποντίζουσιν αὐτοὺς. Ὁ Ἐλλιοτ εἶχε καταντήσει ὁ ἀχθοφόρος, οὕτως εἶπε ἰσχυροῦς ὅστις ἀνέθετε μὲν αὐτῷ ὅλας τὰς δυσκόλους ὑποθέσεις, τὸν ἀντήμειβεν ὁμως κακῶς ἢ ὑγεία του ἐχειροτέρευε. Καὶ αὐτὸς δὲ καὶ ἡ σύζυγός του τοσοῦτον εἰργάζοντο, ἐκεῖνος μὲν γράφων, αὐτὴ δὲ κεντοῦσα, ὥστε οὔτε νὰ ὁμιλήσῃ δὲν εἶχον καιρὸν. Ἀλλὰ καὶ τί θὰ ἔλεγον; τί παρελθὸν νὰ ἐνθυμηθῶσι καὶ τί μέλλον νὰ ἀναπολήσῃσι; ποῖον ἦτο τὸ ἐγκλημά των; Ὁ πατὴρ ὁμως, αὐτὸς ὁ ἀληθὴς ἔνοχος, ἀπέλαυε, χάριν τοῦ πλοῦτου του, τῶν τιμῶν ὅσας οἱ ἄνθρωποι σπεύδοντες ἀποδίδουσιν εἰς τὰ χρήματα.

Ἐνα μῆνα μετὰ τὴν πρώτην μου ἐπίσκεψιν, μὲν εἶμιαν χίλια διακόσια δραχμαὶ εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἀλλ' εὐγενεῖς ἐκείνους νέους, ἐνῶ μετ' ὀλίγον θ' ἀπέκτων καὶ δεύτερον παιδίον. Τοιαύτην δὲ λύπην καὶ τοιοῦτον θαυμασμόν ἠσθανόμην πρὸς αὐτοὺς, ὥστε ἀπεφάσισα νὰ ἐνεργήσω καὶ ἐγὼ ὑπὲρ αὐτῶν. Εἰς τῶν συναδέλφων μου, ὅστις ἐπεσκέπτετο τὴν παραλυτικὴν ἀδελφὴν τοῦ Κ. Ἄλλορου, ἀπεροχόμενος εἰς τὴν ἐξοχὴν, μὲ παρεκάλεσε νὰ τὸν ἀναπληρώσω, ἀφοῦ πρῶτον ἔλαβε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἐμπόρου. Ἐπειδὴ δὲ μὲ παρουσίασεν εἰς αὐτόν, μὲ ἐδέχετο μετὰ πολλῆς εὐμενείας· ἐγὼ δὲ ἐσπούδαζον τὸν χαρακτῆρά του, ἐπ' ἐλπίδι νὰ τὸν καταπέσω νὰ βοήθησιν τὰ τέκνα του. Ἦτο δὲ ἀληθῶς ὡς μὲ τὸν εἶχον παραστήσει ψυχὴ βάνουτος, νοῦς κερδοσκοπικός, ἰσχυρογνώμων, ἀδυσώπητος καὶ περιφιλῆτος. Καὶ χρήματα μὲν, τὰ εἰδωλα ταῦτα τῆς λατρείας του, εἶχεν ἀποκτήσει· ἀνάπαυσιν ὁμως ψυχῆς, ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, ποτέ.

— Λοιπὸν, μὲ εἶπε μίαν τῶν ἡμερῶν, τὰς χεῖρας ἔχων εἰς τὰ θυλάκια, καὶ βλέπων μὲ ἀνδριαν εἰς τὸν δρόμον, τί λέγετε διὰ τὴν ἀρρώστησίν σας; Μὲ φαίνεται ὅτι μαζεύει γραφάς.

— Καὶ ἐγὼ νομίζω ὅτι δὲν εἶναι μακρὰν τοῦ τέλους της.

Ἐἶπε, καὶ μὲ προσέφερε πολυτελὲς θρανίον, ἐνῶ αὐτὸς ἔπεσε σχεδὸν εἰς τὸ ἀνάκλιτρον.

— Διάβολε! ἀνεφώνησεν ἀποθηνήσκει λοιπὸν! ἦτον τόσον καλὴ καὶ τόσον ὑποχρεωτικὴ! Εἰς μάτην, κύριε, ὁ πλοῦτος ὁ θάνατος ὡς βλέπω, εἶναι ἰσχυρότερος ὅλων μας.

Καὶ σικωθεῖς ἐπεριπάτει ἀδημονῶν.

— Βεβαίως, ἀπεκρίθη ὅταν ὁμως μεταχειριζόμεθα καλῶς τὰ πλούτη μας, παρατείνομεν τὴν ζωὴν μας, καὶ προστοιμάζομεν γλυκύτερας τὰς τελευταίας ἡμέρας μας. Ὄθεν, κύριε, ἡ καλὴ χρῆσις τῆς περιουσίας σας, θὰ ἐμετρίασε τὴν ἀγωνίαν τῆς ἀδελφῆς σας.

— Ναί, δὲν ἐφάνην ποσῶς φειδωλὸς, ὡς βλέπετε· αὐτὴ δὲ πρέπει νὰ θεωρῆ τὸν ἐαυτὸν της εὐτυχῆ ὅτι μὲ εἶχεν ἀδελφόν· νὰ ἦναι τις ἀρρω-

στος καὶ πτωχὸς, τῆ ἀληθείας δὲν εἶναι πολλὰ νόστιμον.

Ἐἶπε καὶ ἐκάθησε φυσιοθεῖς, ὥστε ἐβλεπες τὴν οἴκησιν ἐξωγραφημένην εἰς τὸ βάνουσον πρόσωπόν του. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φιλαυτία ἦτο ὁ μόνος δρόμος δι' οὗ θὰ κατάρθονα νὰ φθάσω εἰς τὴν ἀπολιθωμένην ἐκείνην καρδίαν, ἐθεώρησα ἀρροδίαν τὴν ὄραν νὰ ὁμιλήσω ὑπὲρ τῶν νέων.

— Μάλιστα, κύριε, ἐπανέλαβον, ἔχετε δίκαιον· τὸ καλὸν αὐτὸ ἔργον θὰ σὰς ἀφῆκε γλυκεῖας καὶ παραμυθητικὰς ἀναμνησεις· ἡ πτωχεῖα καὶ ἡ ἀσθένεια, μέγισται πληγαὶ καὶ ὅταν ἦναι μεμονωμένοι, τί δὲν γίνονται ὅταν εὐρεθοῦν ἐνωμένοι καὶ αἱ δύο! Κατὰ δυστυχίαν μου ἀπήνησα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τοιοῦτον παράδειγμα· εἶδα νέους κληρονομημένους, ἀπὸ πλουσίαν οἰκογενεῖαν, οἱ ὅποιοι ὁμως στεροῦνται σήμερον καὶ τοῦ ἐπιουσίου, ἐνῶ συγχρόνως ἡ ἀσθένεια ἐπαυξάνει τὴν ἀθλιότητα τῆς ἀπελπιστικῆς θέσεώς των.

— Ναί! πάντοτε ἄνθρωποι καλογεννημένοι! χιλιάδες εὐγενῶν ξεπεσμένων εὐρίσκονται εἰς Λονδίον. Καὶ ἐάν τοῦτο ἐξακολουθῆ, μετ' ὀλίγον ἡ περιουσία μας θ' ἀνήκη εἰς αὐτοὺς τοὺς κυρίους. Ἀλήθεια, γνωρίζετε τὴν συνδρομὴν ἢ ὅποια γίνεται διὰ τὰς ξεπεσμένας οἰκογενεῖας; ἡ ἰδέα, σὰς βεβαίως, μὲ ἀρέσει· μὲ τριακοσίας δραχμάς τὰς ὅποιας ἔδωκα μίαν καὶ μύνην φορὰν, οἰκονομῶ . . . τρεῖς χιλιάδας, τὰς ὅποιας σεῖς οἱ φιλόφρονες μὲ κάμνετε νὰ ἐξοδεύω κατ' ἔτος. Μὴ λησμονεῖτε δὲ ὅτι ἐπιθυμῶ νὰ γείνη λόγος περὶ ἐμοῦ μετὰ τὸν θάνατόν μου, ἔχω σκοπὸν νὰ συστήσω φιλοφρονικὸν τι κατὰ τὴν ἰδέαν μου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐξοφλήσω καὶ τὰ παρελθόντα, καὶ τὰ ἐνεστώτα καὶ τὰ μέλλοντα χρεῖ· τί λέγετε, ἰατρέ; Ἄλλορειοι νοσοκομεῖοι . . . μὲ χρυσᾶ γράμματα ἐπάνω εἰς μάρμαρον! . . . δὲν θὰ ἦναι ἀσχημον.

— Ἐγκρίνω, ἀπεκρίθη τὴν σύστασιν, καὶ φιλόφρονος αὐτὴ ἡ φιλοδοξία· ὑπάρχει τόση πτωχεῖα καὶ τόσοι πλούσιοι προσποιοῦνται ὅτι τὴν ἀγνοοῦν. Τόσος ἡρωϊσμὸς τῶντι ἀπαντᾶται εἰς τὴν καλύβην τοῦ πτωχοῦ χωρὶς διόλου ἀνταμοιβῆς! Σήμερον, παραδείγματος χάριν, οἱ νέοι περὶ τῶν ὁποίων σὰς ἔλεγα πρὸ ὀλίγου, ἔφεραν τὰ δάκρυα εἰς τὰ μάτια μου. . . .

— Ἄς εἰποῦν ὅτι θέλουν οἱ συγγενεῖς μου, ὑπέλαβεν ὁ ἔμπορος, φοβηθεῖς μὴ φορολογήσω τὸ ἐκαλάντιόν του, θὰ συστήσω τὸ νοσοκομεῖον, καὶ θ' ἀφήσω εἰς αὐτὸ ἀξιόλογα εἰσοδήματα. . . .

— Χαίρω βλέπων ὅτι ἔχετε τοιαῦτα αἰσθήματα· διὰ τοῦτο λαμβάνω θάρρος, ἐλπίζων ὅτι θὰ ἀκούσετε εὐμενῶς τὴν πρότασίν μου.

— Ἄ! ἐλεημοσύνην ζητεῖτε, ἰατρέ, ἐλεημοσύνην; Μάθετε ὁμως ὅτι ἔχω ἀπόφασιν νὰ κρύπτω ἀπὸ τὸν κόσμον ὅτι καλὸν ἤμπορὸν νὰ κάμω· καὶ τὴν ἀπόφασίν μου αὐτὴν δὲν θὰ τὴν παραβῶ ποτέ. Ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὅποιον δίδω, καὶ ἐγὼ, εἰμεθα οἱ μόνοι οἱ ὅποιοι τὸ ἠξυρόμεν· ὥστε, ἰατρέ, ἡ αἰτίας σας εἶναι πάντῃ ἀπαράδεκτος. . . Καὶ ὁμως,

ἐπρόσθεσον ἰδὼν με συνοφρυοῦμενον καὶ τὴν δεξιάν μου διευθύνοντα πρὸς τὸν πῖλον μου, ἐάν νομίζετε ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη μου γίνεται ἐπαξίως, ἐάν γνωρίζετε τοὺς πτωχοὺς ἐκείνους, κάμνω ἐξαιρέσιν πρὸς χάριν σας. Σεῖς οἱ ἰατροὶ μόλις ἰδῆτε κανένα σημαντικόν, καὶ ἀμέσως ζητεῖτε νὰ τὸν φορολογήσετε.

— ἔχετε δίκαιον· εἰς ποῖον ἄλλον ν' ἀποταναθῶμεν εἰμὴ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι μὰς ἐμπνέουν ἐμπιστοσύνην καὶ διὰ τὴν ὑψηλὴν κοινωνικὴν των θέσιν, καὶ διὰ τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς των;

— Ὁμολογῶ, ἰατρέ, ὅτι μὲ κολακεύουν οἱ λόγος σας· δὲν ἤμπορῶ νὰ ἐναντιωθῶ εἰς τὰ ἐπιχειρήματά σας· σὰς δίδω λοιπὸν ἀμέσως ὅτι νομίζω καλὸν δι' αὐτοὺς.

Καὶ ἐκβαλὼν μετὰ δυσκολίας ἀπὸ τὸ θυλάκιόν του φλωρίον τριακοντάδραχμον μοι τὸ ἔδωκεν, ἐγὼ δὲ λαβὼν αὐτὸ ἐπρόσθεσα·

— ἔχω ὁμως νὰ ζητήσω καὶ δευτέραν χάριν· Μὲ δίδετε τὴν ἀδειαν νὰ φανερώσω εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐκείνους τὸ ὄνομα τοῦ εὐεργέτου των;

— Ὅπως θέλετε, ἀπεκρίθη, λησμονήσας ὅτι πρὸ μικροῦ μ' ἔλεγε ὅτι σύστημα εἶχε νὰ κρύπτῃ τὰς εὐεργεσίας του. Καὶ ποῖοι εἶναι αὐτοὶ; ποῦ κατοικοῦν;

— Πρὸς τὸ παρὸν κατοικοῦν εἰς Took's-Court· ὑποπεύομαι ὁμως ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ βιασθοῦν ν' ἀλλάξουν κατοικίαν, διότι ὁ οἰκοδεσπότης τοὺς βασανίζει πολὺ ζητῶν τὰ ἐνοίκια.

— Ὅλοι αὐτοὶ οἱ μικροὶ ἰδιοκτῆται τὰ ἴδια κάμνουν· ἀλλὰ δὲν μὲ λέγετε, οἱ νέοι αὐτοὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ ἐργασθοῦν; εἶναι ἀπὸ μεγάλην οἰκογενεῖαν;

— Ὁ νέος εἶναι ἐργατικώτατος, ἀλλὰ δυστυχῆς τι περιστατικὸν τὸν κατέστρεψε τὸν ταλαίπωρον· τὸν ἐπάτησεν εἰς τὸ στήθος μίαν ἄμαξα. εἶναι ὑπανδρευμένος πρὸ ὀλίγου.

— Μὲ γυναῖκα πτωχὴν βέβαια.

— Ναί!

— Μωρία!

— Καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν τοῦτο μόνον τὸ σφάλμα ἔκαμε, σφάλμα ἴσως βαρὺ, διὰ τὸ ὅποιον ὁμως τιμωροῦνται καὶ οἱ δύο ὑπὲρ τὸ δέον.

Ὅτε ἐπρόσθερα τὴν λέξιν ὑπανδρευμένος, παρετήρησα ὅτι ἐταράχθη ὁ Ἄλλορου· σηκωθείς δὲ καὶ περιπατῶν·

— Ποῖον σφάλμα; ἠρώτησε.

— Ὑπανδρεύθησαν ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ πατρὸς.

Τὸ μέτωπον τοῦ ἐμπόρου συνετάλη.

— Καὶ σήμερον, ἐπανέλαβον, ἡ οἰκογενεῖά των, ἡ ὅποια δὲν θέλει νὰ τοὺς ἠξυρῆ, ἀγνοεῖ τὴν διαγωγὴν, τὸν ἡρωϊσμόν, τὴν πτωχείαν των.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἄλλορου ἐσιώπησε· τὰ χεῖλιά του ἐγένοντο κάτωχα, καὶ ταχύτερον τὸ βῆμά του. Μ' ἐφάνη ἡ ὥρα κρίσιμος.

— Ἐάν ἡ οἰκογενεῖά των ἐπανέλαβον, συγκατένευε νὰ τοὺς ἰδῆ, νὰ τοὺς ἀκούσῃ, ἐάν ἐβλεπε τὴν

μετάνοιαν καὶ τὰ παθήματά των, θὰ ἐσυγχώρει σφάλμα τιμωρηθὲν μὲ τόσην σκληρότητα.

Ὁ Ἄλλορου ἐστάθη ἐμπροσθέν μου κλίνων τὸν τράχηλον, στρογγυλίζων τοὺς ὤμους, νεύων τὴν κεφαλὴν μέχρι τῆς ἰδικῆς μου, καὶ προσελθὼν ἐπάνω μου βλέμμα μακρὸν καὶ ὀξύτατον.

— Καὶ πῶς ὀνομάζονται, ἠρώτησεν, οἱ πτωχοί σας;

— Ἐλλιοτ.

— Τὸ ἐνόησα! ἀνέκραξε σείων τὴν κεφαλὴν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἔρρεεν ἰδρώς. Πρὸ πολλοῦ ἐνόησα τὸν σκοπὸν σας. Ναί, κύριε, ἤλθετε ἐδῶ νὰ μὲ ὑβρίζετε.

— Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε. . .

— Δὲν σὰς ἀκούω πλέον· τώρα ἠξυρῶ ποῖος εἶσθε.

Καὶ ἤρχισε ἀπειλῶν καὶ βλασφημιῶν με. Ἐγὼ δὲ τῆρών, ὅσον ἦτο δυνατόν, ἀταραξίαν·

— Ἀπατάσθε, εἶπον, Κ. Ἄλλορου, . . .

— Καὶ σεῖς, κύριε, ἀπατάσθε φρικτά. Ἐάν γνωρίζετε αὐτοὺς, ἐάν εἴσθε ὑπερασπιστῆς, προστάτης των, κάμετέ το, δὲν σὰς ἐμποδίζω.

— Ἐάν σὰς ἐλύπησα, κύριε. . .

— Μ' ἐλύπησατε; . . μὲ ὑβρίσατε, εἰς τὴν οἰκίαν μου.

— Καὶ τί ὕβριν σὰς εἶπα, κύριε; ζητῶ νὰ μὲ τὸ εἰπῆτε.

— Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ σὰς τὸ εἰπῶ· τὸ φλωρίον μου εἶναι εἰς τὰς χεῖράς σας· αὐτὸ εἶναι ἡ πληρωμὴ τῆς ἐπισκέψεώς σας, ἡ ὅποια νὰ εἶναι καὶ ἡ τελευταία. Ἀκούσατε; ἠρώτησε μὲ φωνὴν μαινομένου.

Ἐγὼ δὲ κυριευθεὶς ἀπὸ ἀγανάκτησιν ἐρρίψα κατὰ γῆς τὸ φλωρίον του, καὶ ἀτενίσας αὐτόν·—Ὁ Θεός, εἶπον, θὰ εἶναι ἀδικος ἐάν σὰς ἀφήσῃ ν' ἀποθάνετε ἡσύχως εἰς τὸ στρώμα σας.

Καὶ τὸν εἶδον ὀχρίασαντα, καὶ προσπαθοῦντα νὰ εὕρῃ ἀπόκρισιν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐκορυφώθη ἡ ἀγανάκτησίς μου, ὥστε ἐνῶ ἐπανηρχοῦμαι εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἀνεπόλουν μυρία σχέδια ἐκδικήσεως· ἠθέλησα νὰ ὑψώσω κατὰ τοῦ τέρατος ἐκείνου τὸ ὄπλον τῆς δημοσιότητος, νὰ στιγματίσω τὴν θηριωδίαν του διὰ τῶν ἐφημερίδων, νὰ γράψω ἐκθεσιν περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἐλλιοτ καὶ τῆς συζύγου του· ἀλλὰ σκέψεως ἐπελθούσης ἐπέισθη ὅτι ὁ τρόπος οὗτος ἀντέκειτο εἰς τὸ καθήκον τοῦ ἰατροῦ, καὶ ὅτι χρεὸς ἀπαραίτητον αὐτοῦ εἶναι νὰ σιωπᾷ καὶ περὶ τῶν ἐγκλημάτων τὰ ὅποια μαθηθῆναι ἕνεκα τοῦ ἐπαγγέλματός του.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—000—

Ἐγχειρίδιον τοῦ Γερμανικοῦ Ποινικοῦ δικαίου, ὑπὸ Δος Α. Φ. Βέρνερ. Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Ἀριστείδου Γ. Καρατζᾶ, καὶ ἐκδόθη ἐπιμελεῖσθαι Ἀωνίδα Σγούτα, 1860.

Ἀναγκαιῶς πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ νεωτέρα ἡμῶν φιλολογία τοῦ δικαίου εὐρίσκειται ἐπιπλέον ἐν σπαργάνοις. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὀλίγα τινα οὐχὶ εὐκαταφρόνητα δοκίμια ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε, πλὴν μήπως ταῦτα καὶ μόνον ἀρκῶσιν ὅπως μεταχρητεύσῃ παρ' ἡμῶν τὸ ἀπέραντον τῶν γνώσεων πέλαιος, ὅπερ ἡ φιλολογία τῶν ἐθνῶν τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης περιλαμβάνει. Τοῦτο βεβαίως οὐδεὶς ἠδύνατο ν' ἀπικτήσῃ· εὐχαρίστως ὅμως ἠβόλομεν ἴδει τὴν ἀνάπτυξιν καὶ παρ' ἡμῶν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐκείνου πνεύματος, ὅπερ ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς πεφωτισμένοις τῶν ἐθνῶν, καὶ τὸ ὅποιον ὑπὸ ἀγνοῦ πρὸς ἐξέυρεσιν τῆς ἀληθείας κινούμενον ζήλου, οὐδέποτε σχολάζει, ἀλλὰ διηνεκῶς πρὸς ἐκτὸ ἀμιλλώμενον προβαίνει διὰ τῶν σχολῶν καὶ ἀκαδημιῶν τῆς ἐπιστήμης ἀτραπῶν, ἵνα δρέψῃ ἐντεῦθεν τὰ ἀμάραντα τῆς ἀληθοῦς μαθήσεως ἀνθῆ. Πόθεν ἡ ἔλλειψις αὕτη παρ' ἡμῶν προέρχεται, ἤθελεν εἶσθαι μακρὸν νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα· παρατηροῦμεν μόνον ἐν ὀλίγοις, ὅτι καὶ ἀνδρῶν δὲν στερούμεθα τυχόντων εὐρείας ἐπιστημονικῆς ἐκπαίδευσως, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς νοῦς τὰ μάλιστα προσωπικῆς τῆς σπουδῆς τῶν ἐπιστημῶν παρίσταται· ὅθεν ἀλλοθὶ που ζητητέον τὴν αἰτίαν τῆς ἔλλειψεως ταύτης.

Ἐν ἐξετάσωμεν τὰ ἀξιολογώτερα τῶν ὑπαρχόντων περὶ δικαίου ἐπιστημονικῶν ἔργων, βλέπομεν ἀμέσως ὅτι κύριος αὐτῶν σκοπὸς εἶναι ἡ ἀναπλήρωσις τῶν οὐσιωδωτέρων ἔλλειψεων, τὰς ὁποίας οἱ σπουδάζοντες τὴν ἐπιστήμην ταύτην εἰς ἕκαστον αὐτῶν βήμα ἀπαντῶσι, καὶ ἡ ἐξομάλυνσις τῶν ἐντεῦθεν προκυπτουσῶν δυσχερεῶν. Τοῦτο ἐσκόπευε καὶ ὁ τὴν παρούσαν μετάφρασιν ἐπιχειρήσας. Ἡ σπουδὴ τοῦ ποινικοῦ δικαίου προξενεῖ εἰς τὸν κατὰ πρότερον τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἐραπτόμενον, πλείστας ὅσας δυσχερείας, τὸ γενικὸν αὐτοῦ μέρος ἰδίως προὔποισθη ἐντελῆ γνώσιν τῶν στοιχειωδῶν τοῦλάχιστον τῆς φιλοσοφίας ἀρχῶν, ἀνευ τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατον νὰ προβῇ τις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαφορῶν περὶ ποινῆς θεωριῶν τῆς διακρίσεως μεταξὺ δόλου καὶ ἀμελείας, καὶ εἰς τὰς ψυχολογικὰς περὶ καταλογισμοῦ ἐν γένει ἐρεῖνας. Ἄν καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ, ἀνατεθῆκεν εἰς ἀνδρα διακεκριμένον διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν γνώσεων καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκδύσειαν τῶν παραδόσεων αὐτοῦ, παρεῖχεν οὐχὶ μικρὰν βοήθειαν εἰς τοὺς ἐντελῶς παντὸς ἄλλου βοηθήματος στερουμένους μαθητὰς τοῦ δικαίου· τίς ὅμως δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι οὗτοι ἐν τῇ σειρά τῆς ἡμετέρας τοῦ καθηγητοῦ

αὐτῶν, ἀντελαμβάνοντο ἀμέσως καὶ κατὰ πρότερον τῶν δυσχερεστέρων θεωριῶν τοῦ μαθήματος τούτου, ἢ καὶ ἂν ἀντελαμβάνοντο αὐτῶν πρὸς στιγμήν, ἢ δύνατο ν' ἀνεύρωσι ταῦτα ἐντελεῖς ἐντὸς τῶν γρηφιδῶν καὶ συνεπτυγμένων αὐτῶν σημειώσεων· μετὰ καιρὸν τινα, ὅτε ἡ ζωηρὰ τῆς παραδόσεως ἐντύπωσις μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξέλιπε; Ταῦτα καὶ μόνον ἀναλογιζόμενός τις δύναται εὐκόλως νὰ κατανοήσῃ τὴν ὠφέλειαν ἣν ὑπόσχεται τὸ νεώτερον τοῦτο τῆς ἐγγυροῦ φιλολογίας προϊόν.

Πρὶν ἢ ἐκφέρωμεν οἰανδήποτε περὶ τῆς μεταφράσεως ταύτης γνώμην, οὐχὶ ἀπὸ σκοποῦ νομίζομεν ὅπως ἐν προοίμιῳ εἴπωμεν ὀλίγα τινα περὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν γένει, καὶ ἰδίως περὶ τοῦ παρόντος ἐγχειριδίου ἐν πρωτοτύπῳ.

Ὁ Κ. Βέρνερ, καθηγητὴς τῆς ἐπισημοτέρας σήμερον ἐν Εὐρώπῃ νομικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Βερολίῳ Πανεπιστημίου, ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ ἐπιπλέον τοῦ ποινικοῦ δικαίου διδάσκοντος περιωνύμου καθηγητοῦ August Wilhelm Heffter. Καίτοι μόλις τὸ τεσσαρακοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος ἄγων, διεκρίθη διὰ διαφορῶν αὐτοῦ περὶ ποινικοῦ δικαίου συγγραμμάτων ὡς τὰ κυριώτερα εἰς Grundlinien der Criminalistischen Imputationlehre Berlin 1843.—Die Lehre von der Theilnahme am Verbrechen αὐτόθι 1847.— Wirkungskreis des Strafgesetzes nach Zeit Raum und Personen. Berl 1858 κτλ, ὡς καὶ διὰ πολλῶν ἄρθρων ἅτινα κατὰ κειροῦς ἐν τῷ Archiv des Criminarechts ἐξεδόθησαν. Ἀπαντα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ διακρίνονται πρὸ πάντων διὰ τὴν αὐστηρὰν λογικὴν μέθοδον περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θεωριῶν, ἃς θέτει ὡς βάσιν τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ, καὶ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀπανταχοῦ εὐκρίνειαν καὶ γλαφυρότητα τοῦ ὕφους. Τὰς ἀρετὰς ταύτας ἀπαντῶμεν καὶ ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ αὐτοῦ περὶ ποινικοῦ δικαίου. Ὁ συγγραφεὺς διακρίνει τὸ ὅλον, ὅπως συνήθως, εἰς δύο οὐσιώδη μέρη, εἰς τὸ γενικὸν καὶ εἰδικόν· προτάσει δὲ τοῦ γενικοῦ αὐτοῦ μέρους σύντομον προεισαγωγικὴν ἐκθεσιν τῶν περὶ ποινῆς θεωριῶν, τῶν ἱστορικῶν περὶ ποινικοῦ δικαίου ἀρχῶν, καὶ τῶν ἐπιβοηθητικῶν κατὰ τὴν σπουδὴν αὐτοῦ ἐπιστημῶν.

Εἰς τὴν κατάταξιν τῆς ὕλης τοῦ γενικοῦ μέρους δύναται τις ν' ἀκολουθήσῃ δύο διαφόρα συστήματα. Ἡ νὰ θέσῃ ὡς βάσιν τὸ διήγημα εἰς συλλογισμοῦ, αὐτὸς τὸν μὲν μείζονα ὅρον ἀποτελεῖ ὁ ποινικὸς νόμος, τὸν δ' ἐλάσσονα τὸ ἐγκλήμα, καὶ τὸ συμπέρασμα ἢ ποινὴ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἐνόχου, ἢ ἀντιστρέφων τὸν συλλογισμὸν τούτον καὶ προδίδων ἀναλυτικῶς νὰ ἐξετάσῃ πρῶτον μὲν περὶ τοῦ ἐγκλήματος εἴτα περὶ τῆς ποινῆς, καὶ τέλος περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ποινῆς ἐπὶ τοῦ ἐγκλήματος. Τὸ δεύτερον τοῦτο σύστημα ἀκολουθεῖ καὶ ὁ συγγραφεὺς· ὅθεν ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ πραγματεύεται περὶ τοῦ ἐγκλήματος, ἐν δευτέρῳ περὶ τῆς ποινῆς, καὶ ἐν τῷ τρίτῳ περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ποινῆς ἐπὶ τοῦ ἐγκλήματος. Το

γενικὸν αὐτοῦ μέρος χαρακτηρίζεται ἰδίως διὰ τῆς μεγίστης φροντίδος ἣν κατέβαλε πρὸς ἀπορυγνῆ τῶν ἀορίστων καὶ σκοτεινῶν φιλοσοφικῶν ὄρων, ἐφ' ὧν συνήθως ποινικολόγοι τινὲς τῆς Γερμανίας ἐποικοδομοῦσι τὰς θεωρίας αὐτῶν. Τὸ εἰδικὸν μέρος πραγματεύεται περὶ τῶν καθέκαστα ἐγκλημάτων, ἅτινα καττάσσει ὁ συγγραφεὺς εἰς πέντε διαφορὰς τάξεις, εἰς ἐγκλήματα προσβάλλοντα τὰ ἀτομικὰ ἐκάστου δικαιοῦματα, εἰς ἐγκλήματα ἐναντίον τῆς ἠθικῆς καὶ οἰκογενείας, εἰς ἐγκλήματα ἐναντίον τῆς κοινωνίας, εἰς ἐγκλήματα ἐναντίον τῆς πολιτείας, καὶ τέλος εἰς ἐγκλήματα ἐναντίον τῆς θρησκείας καὶ ἐκκλησίας. Ὁ συγγραφεὺς κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν διαφορῶν τούτων εἰδῶν τῶν ἐγκλημάτων, ὡς καὶ πολλοῦ ἐν τῷ γενικῷ μέρει, δὲν καταγίνεται κυρίως κατὰ μίμησιν τῶν πρὸ αὐτοῦ συγγραψάντων εἰς τὴν μελέτην τῶν ὁρισμῶν τοῦ καλουμένου κοινῶς Γερμανικοῦ δικαίου, ὅπερ μετὰ τὴν ἐπελοῦσαν τᾶσιν πρὸς κωδικοποίησιν, περιέπεσε ἐντελῶς εἰς ἀχρηστίαν· ἀλλ' ἀσχολεῖται ἰδίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θετικῶν διατάξεων τῶν νεωτέρων καὶ ἐν ἰσχύϊ νομοθεσιῶν. Οὕτω ἡ ἀνάγνωσις τοῦ συγγράμματος τούτου δύναται ν' ἀποβῇ ὠφέλιμος καὶ εἰς τοὺς περὶ τὴν πρακτικὴν μόνον ἀσχολουμένους.

Τοιαῦτα ἐν συνόψει εἰσὶν αἱ ἀρεταὶ τοῦ προκειμένου συγγράμματος. Ἐκαστος ἡμῶν γνωρίζει ὅπως δυσκολίας παρεμβάλλει ἡ ἡμετέρα γλῶσσα, ὁσάκις προκειταὶ νὰ μεταφέρωμεν εἰς αὐτὴν ἀλλοδαπὴν τινὰ διάλεκτον· ὅθεν εὐκόλως δύναται νὰ φαντασθῇ τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν δυσχερεῶν, ἃς ἔπρεπε νὰ ὑπερικήσῃ ὁ μεταφραστὴς ἵνα καταστήσῃ τὴν μετάφρασιν αὐτοῦ ἐπίσης ζωηρὰν καὶ εὐκρινῆ ὅπως καὶ τὸ πρωτότυπον· ὅτι δὲ ἐπέτυχε πληρέστατα οὐδεὶς δύναται νὰ διαμνησθῆται. Πρὸ πάντων ἐπιτυχῆς φαίνεται ἡ ὀνοματολογία, τὴν ὁποίαν ὁ μεταφραστὴς ἔπρεπε ἐνίοτε πρῶτος αὐτὸς νὰ διαπλάσῃ, ὡς μὴ ὑπάρχοντος ἤδη ἐν χρήσει ἐν τῇ ἡμετέρῃ γλώσσῃ ὅρου τινος ἀρμοδίου πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον. Εὐχαρίστως δὲ παρατηροῦμεν ὅτι ἐν τῷ γενικῷ μέρει προσετέθη ἐν τέλει ἐκάστου κεφαλαίου, ἀνάλυσις τῶν σχετικῶν ἄρθρων τοῦ ἡμετέρου ποινικοῦ νόμου. Αἱ προσθήκαι αὗται τοῦ μεταφραστοῦ εἰς συντομώταται, καὶ ἐνιαχοῦ φαίνεται ὅτι ἐστερεῖτο τῆς βοήθειας τῶν Βαυαρικῶν νομοσχεδίων, ἅτινα εἰσὶν αἱ ἐπίσημοι ἐρμηνευτικαὶ πηγαὶ τοῦ ἡμετέρου ποιν. Νόμου· οὐχ ἦσαν ὅμως δύναται κάλλιστα νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς εἰσαγωγικὴν σπουδὴν τῶν θετικῶν διατάξεων τοῦ παρ' ἡμῶν ἰσχύοντος δικαίου. Ἐν τῷ εἰδικῷ μέρει ὅπερ κυρίως περιέχει τὰ δυσχερέστερα περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἄρθρων ζητήματα, ὁ μεταφραστὴς παραλείπει τὴν ἀνάλυσιν ταύτην χάριν συντομίας· ἡ ἔλλειψις αὕτη ἤθελεν εἶσθαι λίαν σημαντικὴ, ἂν ὁ μεταφραστὴς δὲν προελάμβανε ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ ν' ἀποζημιώσῃ ἡμᾶς διὰ τῆς ὑποσέσεως, ἣν προθύμως ἀποδεχόμεθα, τῆς προσεχοῦς δημοσιεύσεως τῆς ἐργασίας ταύτης εἰς ἴδιον πόνημα. Συγχαίροντες τὸν μεταφραστὴν διὰ τὸ ἔργον τοῦτο, δι' οὐ ἐπλοῦτισε

τὴν ἡμετέραν τοῦ δικαίου φιλολογίαν, χρεὸς ἡμῶν νομίζομεν ὅπως τὸν προσήκοντα ἐπαινον ἀποδώσωμεν καὶ πρὸς τὸν ἐκδότην αὐτοῦ Α. Σγούταν τὸν ἄσκον τούτου τῆς Θεμίδος θεράποντα.

ΠΕΡΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ

—000—

Κύριε συντάκτα!

Τὸ ἐν τῷ 232 φυλλαδίῳ τῆς Πανδώρας περὶ Παλαιολόγων ἄρθρον μοι ἐνέπνευσε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συλλέξω ἀκριβεστέρας, εἰ δυνατόν, πληροφορίας περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου τῆς ἡμετέρας ἱστορίας. Ἀπετάθην λοιπὸν πρὸς τὸν ἐφημέριον τῆς ἐν Κορυναίῳ κωμοπόλεως Λανδούλης. Ὁ αἰδέσιμος Κ. Γ. Σεῦμούρ, οὐτὸς οὔτε τ' ὄνομα ἐγνώριζον, χαρίζομενος εἰς τὴν ἐθνικότητά μου, ἔσπευσε μετὰ πλείστης ὁσῆς εὐγενείας καὶ προθυμίας νὰ μοι χορηγήσῃ τὰς κατωτέρω πληροφορίας, εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐρωτήσεώς μου.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μετὰ τὰ παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου Κ. Ζαμπελλίου ἐν τῷ περὶ Ἑλληνικοῦ Μεσαιωνισμοῦ συγγράμματι ἐκτεθέντα, καὶ τὰ ἐν τῷ μνησθέντι φυλλαδίῳ τῆς Πανδώρας περὶ τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου δημοσιευθέντα, ὀλίγιστα ἔχω νὰ προσθέσω. Ἀλλὰ δὲν διστάζω νὰ κοινοποιήσω πρὸς ὑμᾶς τὴν πρόσθετον ταύτην ὕλην, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν εἴναι, διότι θεωρῶ ἀναγκαίαν τὴν συλλογὴν καὶ ἐναποταμίευσιν καὶ τῶν εὐτελεστέρων εἰδήσεων, ὅσαι δυνατόν ποτε νὰ συντελέσωσιν εἰς ἀπαρτισμὸν τοῦ συνόλου τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας.

Καὶ πρῶτον ἐν τῇ ἐπιταφίῳ ἐπιγραφῇ, ὅπως ἐν τῇ Πανδώρα κατεχωρίσθη, παρελείφθη τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν Λανδούλῃ ταφέντος Παλαιολόγου, ὅστις ὡς ἐκ τοῦ λάθους τούτου φαίνεται ἀντὶ πέμπτου τέταρτος κατ' εὐθείαν ἀπόγονος τοῦ Ὁμαῖ Παλαιολόγου. Ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Κ. Ζαμπελλίου ἡ ἐπιγραφή ἔχει ὁρθῶς· being the sonne of Camilio the sonne of Prosper, κτλ. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἐπὶ ὀρειχαλκίνης πλακῆς γεγλυμμένη σώζεται ἐν τῇ παλαιᾷ ἐκκλησίᾳ τῆς Λανδούλης. Ἄνωθεν δὲ αὐτῆς ὑπάρχουσι τὰ αυτοκρατορικὰ οἰκόσημα, ἥτοι ἀετὸς δικέφαλος ἔχων τὰς πτέρυγας ἀνοικτάς, καὶ στηρίζων τοὺς πόδας ἐπὶ δύο πυλῶν, (τὴν τῆς Ῥώμης καὶ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως) μετὰ τὸ αυτοκρατορικὸν στέμμα ἐπὶ κορυφῆς. Μεταξὺ δὲ τῶν πυλῶν ὑπάρχει ἡμισέληνος· εἰς ἐνδείξιν δευτεροτοκίας.

Οἱ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονεύμενοι τρεῖς υἱοὶ τοῦ Θεοδώρου Παλαιολόγου μετέσχον πάντες τῶν ἐπὶ Καρόλου τοῦ Α' ἐμφυλίων πολέμων τῆς Ἀγγλίας. Θεόδωρός τις Παλαιολόγος (ὁ πρωτότοκος) ἦτον ὑπολοχαγὸς (lieutenant) εἰς τὸ τάγμα τοῦ Lord St. John ἐν τῷ στρατῷ τοῦ κόμητος Essex. Ὅτε δὲ ὁ Essex ἀπκρηνθεῖς τὸν βασιλεῖα ἠνώθη μετὰ τοὺς

επαναστάται, ὁ Θεόδωρος παρητήθη, ὡς φαίνεται, τοῦ ἐν τῷ στρατῷ βαθμοῦ του, καθότι τὸ 1693 ἀπέθανε ναύτης ἐν τῷ πολεμικῷ πλοίῳ α Κάρολος Β' π. Διὰ τῆς διαθήκης του (ἦν ὁ προηγούμενος ἐφημέριος τῆς Λανδούλφης εἶχεν ἰδεῖ ἰδίους ὄμμασιν) ἐκληροδότησεν κτήματα εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Μάρθαν· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεμία γίνεται ἐν τῇ διαθηκῇ μνεῖα περὶ τέκνων ὑποτίθεται ὅτι ἀπέθανεν ἄτεκνος.

Ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Φερδινάνδος ὑπηρετήσαν ἐν τῷ βασιλικῷ στρατῷ ὑπὸ τὸν Major Hower. Ὁ Φερδινάνδος ἦτο ὑπολοχαγός· ἀλλ' ἄγνωστος ὁ τοῦ Ἰωάννου βαθμός· ἀμφότεροι δὲ ἐπολέμησαν εἰς τὴν κατὰ τὴν 14 Ἰουνίου 1645 ἐν Naseby συγκροτηθεῖσαν μάχην, ὅτε κατετροπώθη ὁ βασιλικὸς στρατός, καὶ ἀπεφασίσθη ἡ τύχη τοῦ δυστυχοῦς Καρόλου. Κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην ἐπρονεύθη ὁ Hower ὑποτίθεται δὲ ὅτι καὶ ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος ἔπεσε παρὰ τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Φερδινάνδος κατέφυγεν εἰς τὴν ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ Ὠκεανῷ νῆσον Βαρβάδαν, ὅπου ὁ ἐκ μητρὸς πάππος αὐτοῦ William Balls ἐξ Hadlye εἶχε κτήματα. Ἐκεῖ ἐζῆσεν ἐπὶ τριακονταετίαν ὡς ἐν τῇ Παρθῶρα μνημονεύεται, ἐνυμφεῖσθαι δὲ Ρεβέκκαν τινὰ καὶ ἔσχεν υἱὸν Θεόδωρον. Ἀποθανὼν τὸ 1678 ἔτος ἀφῆκε τὰ ἡμισυ τῶν κτημάτων του ἰσοῦτως εἰς τὴν γῆραν του, τὰ δ' ἐπίλοιπα εἰς τὸν υἱὸν του· ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀπέθανε μετ' οὐ πολὺ, καὶ ἅπανα ἡ πατρικὴ του περιουσία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῆς μητρὸς του.

Τὰ περὶ ἀνακαλύψεως τοῦ εἰς Βαρβάδαν τάφου τοῦ Θεοδώρου Παλαιολόγου δὲν ἐπαναλαμβάνω· ἀξιοπερίεργον ὅμως εἶναι ὅτι οἱ σκελετοὶ καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς του ἦσαν μεγέθους ἀσυνήθους.

Ἡ νεωτέρα ἀδελφὴ Δωροθέα ὑπανδρεύθη ἐν Λανδούλφῃ τὸ 1636 (οὐχὶ 1636 ὡς κατὰ τυπογραφικὸν λάθος σημειοῦται ἐν τῇ Παρθῶρα) τὸν K. Agundel. Μετὰ δὲ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου οἱ νεόνυμφοι ἀποκατεστάθησαν εἰς τὴν γείτονα τῆς Λανδούλφης συνοικίαν τοῦ St. Dominick· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀτυχῶς τὰ ἐνοριακὰ ἔγγραφα τοῦ St. Dominick ἠφανίσθησαν, μένει ἄγνωστον ἂν τὸ συνοικέσιον τοῦτο ἔμεινεν ἄγονον.

Τὰς πληροφορίας ταύτας, χρεωστῶ, ὡς προεῖπον, εἰς τὸν αἰδέσιμον K. Seymour, ὅστις μοὶ ἀνήγγειλε πρὸς τοὺς ἄλλοις ὅτι ἐν καιρῷ τῆς Ἐπαναστάσεως πρεσβεῖα τις Ἑλλήνων ἐπεσκέφθη τὴν Λανδούλφην πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἀπογόνων τοῦ τελευταίου ἡμῶν αυτοκράτορος, καὶ ὅτι ἡ αὐτὴ πρεσβεῖα ἐζήτησε καὶ ἀπὸ Βαρβάδαν εἰδήσεις περὶ τῆς τύχης τῶν Παλαιολόγων. Ἀλλ' ὑμεῖς δύνασθε νὰ ἐξακριβώσετε κατὰ πόσον ἡ ὑπαρξίς ἢ τὸ ἐπίσημον τῆς τοιαύτης πρεσβεῖας ἔχεται ἀληθείας.

Ἐκ Λονδίνου, Φεβρ. 5, 1860.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔ. ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Κατὰ τοὺς πρώτους τούτους μῆνας τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους ἐκδίδονται ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι τεσσαράκοντα ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ συγγράμματα. Καὶ ἐν μὲν Ἀθήναις ἐφημερίδες 26, ὅν' 1. Ἀθηνα, 2. Ἐλπίς, 3. Διὼν, 4. Ἡλιος, 5. Μέριμνα, 6. Φιλόπατρις, 7. Φιλόπατρις Ἑλλήν, 8. Ἐφημερίς Φιλομαθῶν, 9. Φιλελεύθερος, 10. Φῆμη, 11. Ἐφημερίς τοῦ Στρατοῦ, 12. Ἱατρικὴ Ἐφημερίς, 13. Ἀστὴρ τῆς Ανατολῆς, 14. Πρωτὸς Κήρυξ, 15. Ἀνατολή, 16. Φιλόλαος, 17. Ἀγγελιογράφος, 18. Ἀγῆ, 19. Νομικὴ Μέλισσα, 20. Πατριώτης, 21. Ἐθρικὴ, 22. Μέλλον τῆς Πατρίδος, 23. Ἀνεξαρτησία, 24. Φῶς, 25. Ἡμέρα 26. Ἰταλικὸς Ταχυδρόμος· καὶ πέντε περιοδικὰ συγγράμματα ὅν' 1. Εὐαγγελικὸς Κήρυξ, 2. Παρθῶρα, 3. Ἀσκληπιός, 4. Σόλων, 5. Ἀριστογόνης· τὸ ὅλον 31. Ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις αἱ ἐξῆς 15 ἐφημερίδες. Ἐν Τριπόλει 4, ἧροι Βελτίωσις, Ἀρκαδία, Φωνῆ τῶν Ἐπαρχιῶν, καὶ Ἐπαρχιακὸν πνεῦμα. Ἐν Πάτραις 3, Φοῖνιξ, Ἀγαθὰ, καὶ Μίωσις. Ἐν Νεαπόλει, Ἱατρὸς τοῦ λαοῦ. Ἐν Λαμία 3, Φάρος τῆς Ὀρθροῦς, Πελασγὸς καὶ Φθιώτις, καὶ Φωνὴ τῶν Μεθοριῶν. Ἐν Καλάμαις, 2, Μεσσαγρία, καὶ Δίκαιος, Ἐν Μεσολογγίῳ Ἑλληνικὰ χρονικά, καὶ ἐν Πειραιεὶ Πειραιεύς.

ΠΑΝΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΗΣ. Ὁ καθηγητὴς K. Διατρικὴς ὑπέβαλεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βερολίνου διατριβὴν, ἐν ἣ ὑπολογίζει τοὺς κατοίκους τῆς γῆς εἰς 4,283 ἑκατομμύρια, ἧτοι·

Ἐν Εὐρώπῃ	272, ἑκατομμύρια
Ἀσία	750, »
Ἀφρικὴ	200, »
Ἄμερικῃ	59, »
Αὐστραλία	2, »
Τὸ ὅλον	4,283. »

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Εὐρώπης κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ, ἐσῶγκειτο τὸ 1787, ἐξ 450 ἑκατομμυρίων, ὥστε ἕκτοτε ἐπληρώθη ἐξ 422 ἑκατομμυρίων

Ὁ δὲ τῆς Ἀσίας διαίρεται εἰς τὰ ἐξῆς ἑκατομμύρια 7 ἐν τῇ Σιθῆρίᾳ, 400 ἐν Κίνᾳ, 171 ἐν Ἰνδία, 15 ἐν ταῖς πέραν τοῦ Γάγγου χώραις, 80 ἐν τῷ Ἰνδικῷ Ἀρχιπελάγῳ, 35 ἐν Ἰαπωνίᾳ, 8 ἐν Ταρταρία, 13 ἐν Περσίᾳ, 4 ἐν Αὐγανιστάνῃ, 2 ἐν Βελουδχιστάνῃ, 5 ἐν Ἀραβίᾳ, καὶ 5 ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ.